

כאמ"ל קר"ר... (Small text in the top right corner, likely a continuation of the weekly bulletin or a short notice.)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ז

מיסודה של עמותת
"משולי ערימת"
רחוב שיאת אריה 17/25
קרית ספר 71919 מודיעין עלית
ארץ ישראל

גליון מספר 490

הוצגה ע"י ב"ב הנה"ג
ה"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"נ ה"ר צבי בה"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת ה"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, ג' אלול התשע"ג. מסכת פסחים דף נ – דף סה

פרק מקום שנהגו

א) רש"י ד"ה שלא לעשות. רבינו דוד ביאר דעת רש"י, דהאי טעמא דיש בערב פסח מצוות יתירות, פסח מצה ומרור, הוא למנהג שלא לעשות מלאכה קודם חצות, וגם לאיסור מלאכה אחר חצות. אבל הצ"ח הבין דכונת רש"י ליתן טעם למנהג דקודם חצות, אבל לאחר חצות אפשר דרש"י נמי סבירא ליה כהירושלמי שהביאו התוס' בד"ה מקום, דאסור מן התורה. וכיון שכן צריך למהר ולסיים מלאכתו קודם חצות, וחששו דטרדת מלאכתו תשכיח ממנו הכנת מצוות החג, ואסרו לעשות מלאכה כל היום, ולפי זה תירץ מה שהקשה המגיד משנה (פ"ח מיום טוב הי"ז) לרש"י, מאי טעמא אינו נאסר בערב סוכות בעשית מלאכה הא צריך לטרוח בעשית סוכתו, והכנת הד' מינים, דבערב סוכות אין איסור מלאכה מן התורה, ולכן אינו טרוד לגמור מלאכתו ולא חיישינן לשכחה. והתוספות יום טוב תירץ דסוכה מקדימין לעשותה ממוצאי יום הכיפורים, הלכך ליכא טירדא בערב יום טוב. אך מצה נהוג עלמא שלא לעשותה קודם ו' שעות וכדכתב הטור (סי' תנ"ח) ומשום הכי איכא טירדא בערב פסח. והפני יהושע דייק הא דנקט רש"י לשון "שמא ישכח" דלא שייך אלא בגוונא דביעור חמץ, דלשעה קלה הוא, או בשחיטת הפסח דיש הנמנין על פסחים של אחרים, וחיישינן שיהא טרוד במלאכתו וישכח, אך עשית סוכה היא מלאכה גמורה, ואדרבה דרך להתעסק בה לפני סוכות. והנה הביאור הלכה כתב (סי' תס"ח ד"ה מחצות) דנפקא מינה בין טעמא דרש"י לירושלמי. הוא בערב פסח שחל בשבת, דלרש"י בערב שבת נמי יש לזוהר באיסור מלאכה מחצות כיון דטרוד במצוות

הפסח, אמנם לירושלמי מותר מעיקר הדין לעשות מלאכה עד המנחה, כיון דשחיטת הפסח הוא רק למחר [אמנם כל זה דוקא שלא לביאור הצ"ח ברש"י].
ב) תוס' ד"ה מקום שנהגו. כתב הבעל המאור (טז: מדפי הרי"ף) דהאידינא דליכא קרבן דינו כשאר ערבי ימים טובים והכל תלוי במנהג. והקשה הר"ן (שם) הא אף דבטל הטעם לא בטל האיסור דכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו. (ביצה ה.) וכן כתב הרמב"ן במלחמות (שם). והצ"ח ביאר דעת בעל המאור, דדוקא בגזירה דרבנן שייך לומר דלא בטל האיסור וצריך מנין אחר להתירו, אך לירושלמי הא הווי איסור דאורייתא כדכתבו התוס', ואיסורו מפני הקרבן וכיון דעתה אין קרבן, מותרין בעשית מלאכה. והמצפה איתן כתב, דמה דכתבו תוס' דאסור לעולם, אינו משום דבר שבמנין אלא גזירה שמא יבנה המקדש.
ג) בא"ד, ומשמע התם דמדאורייתא אסורה. אמנם הר"ן (טז: מדפי הרי"ף) כתב דאפשר דמדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, וכן כתבו התוס' בחגיגה (יז: ד"ה אלא, והקשה בשו"ת חתם סופר (אורח חיים סי' קנ"ט ד"ה ואחר), דאם כן מאי משני הירושלמי דכתיב ואספת דגן, דמכל מקום יהא אסור מדרבנן. ותירץ על פי דברי הט"ז (י"ד סיק קי"ז סק"א) דכיון שהתורה התירה בפירוש אין כח ביד חכמים לאסור. ובחידושי ר' איזיק חבר כתב דאדרבה מתוס' מבואר דלא כהט"ז, דאם לא כן מה ההוכחה מדמייתי קרא.
דף נ' ע"ב
ד) גמ', מאי איריא ערבי פסחים וכו'. המהרש"א (לעיל עמ' א' תוס' ד"ה מקום) כתב דאין להוכיח משאלת הגמ' כאן, דלא

הימנו. **ט) שם.** כתב המהר"ם חלאוה דמוכח מהכא דהעובר על מצוות דרבנן מנדין אותו. דהיינו בכל מצוה דעיקרה מדבריהם, אך בדברים דעיקרן מן התורה ועבר על תקנתא דרבנן דתיקנו בהו, אין מנדין אותו אלא דחייב מכת מרדות. אך הרמב"ם כתב (הל' יו"ט פ"ח הי"ז) דלוקה מכת מרדות בעובר על כל מצוות דרבנן.

י) רש"י ד"ה מן המנחה, תשע שעות ומחצה. כתב החכמת שלמה דטעות סופר הוא, ומיירי במנחה גדולה שהוא חצי שעה אחר חצות, דאם לא כן מאי פריך הא לא דמי דהתם אסור בט' ומחצה והכא מחצות, אמנם אי פריך ממנחה גדולה שפיר, דאין ביניהן אלא חצי שעה, וסלקא דעתין דהתנא לא דק, וכן כתב המהר"ם חלאוה. והמהרש"א כתב דכן איתא במרדכי. אך המגן

אברהם סבירא ליה (סי' רנ"א סק"ד) דמיירי במנחה קטנה. **יא) רש"י ד"ה במוצאי שבת.** משום וכו' שמוסיפין מחול על הקודש. הקשה המלוא הרועים הא תוספת שבת דאורייתא (ר"ה ח.). והיאך אמרו דלא משמתינן ליה. ותירץ דאין לתוספת שיעור וסגי אפילו ברגע אחד, אך משום כבוד שבת ראוי להוסיף טפי. ובחידושי הרי"ז הלוי (שבת פכ"ט ה"ה) ביאר, דודאי אין כונת רש"י לדינא דתוספת שבת, אלא דסבירא ליה דהך ברייתא איירי לענין איסור עשיית חפציו קודם הבדלה, כדאיתא בשבת (קנ:), ובטור (סי' רצ"ט) איתא להדיא הכי, [אמנם שם כתב זאת בשם אביו הרא"ש ודלא כרש"י, ואם כן אי אפשר להטעין סברא זו בלשון רש"י וצ"ע]. דהיינו דעיקר איסור עשיית חפציו קודם שיבדיל יסודו משום כבוד שבת שלא יעשה מלאכה ביציאתו, דהא חול גמור הוא. והגם דלא משמתינן ליה משום דאין דינו כשבת ממש, אך סימן ברכה אינו רואה, דאינו נוהג כבוד בשבת, והר"ן על הרי"ף (ט"ז : מדפי הרי"ף) כתב מהירושלמי, דאיסור מלאכה דוקא על עד שישלימו התפילה.

יב) גמ', ובמוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים. כתב הריטב"א דלא אמרו אלא מלאכת קבע, אבל להדליק הנרות בביתו ודאי שרי ואינו בכלל סימן קללה, כיון דאין זה דבר ששייך בו סימן ברכה, ולכן אם הבדיל בתפילתו או על הכוס או אמר ברוך המבדיל בין קודש לחול מותר להדליק, נונראה שמדברי הריטב"א אלו משמע גם כדברי הטור בשם אביו המובא באות הקודמת דעיקר איסור עשיית חפציו קודם שיבדיל הוא משום כבוד שבת].

יג) גמ' לאתווי תענית ציבור. פירש רש"י ד"ה תענית, דאיירי בתענית על הגשמים, והר"ן (יז. מדפי הרי"ף) כתב בשם רב אלפס דהיינו דאסור במלאכה בשעת התפילה דכל תענית ציבור, וכן כתב המאירי וביאר, דבשעת התפילה ודאי דיש נדנד עבירה בעשיית מלאכה, דלבו להוט במלאכה ואין לבו לשמים.

יד) גמ' ולא עביר במעלי שבתא. הקשה המהרש"א בחידושי

סבירא לתלמודא דידן כהירושלמי דאיסור מלאכה בערב פסח מדאורייתא, דיש לומר דהשאלה היתה כיון דנקט בסתמא במתניתין ובברייתא לשון אסור, פריך דמאי שנא.

ה) גמ', העושה מלאכה בערבי שבתות וכו'. כתב המהר"ם חלאוה דיש שאינן גורסין מן המנחה בברייתא אלא סתמא, ושפיר פריך, דסלקא דעתין דהתם נמי אסור כל היום במקום שנהגו. אמנם גם לספרים דגרסי בברייתא מן המנחה, יש לומר דסלקא דעתין דלאו דוקא והוא הדין סמוך למנחה, אי נמי דמתניתין לאו דוקא, דאינו אסור מחצות אלא מן המנחה, ואם כן איסורן שוה ומדוע לא שנאן במתניתין.

ו) רש"י ד"ה מאי. ביאר המהרש"א דפרכינן מדוע נקט כלל עד חצות, דהוה ליה למיתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסח עושין, דודאי דהמנהג אינו אלא קודם חצות דאחר חצות לא גרע מערב שבת ויום טוב. וכן כתב התוס' רא"ש. והר"ן בחידושי ביאר, דכיון דמנהג אינו שייך אלא במקום דאסור בעיקרו מדאורייתא או מדרבנן, אם כן מאי שנא שנהגו בערב פסח. הא בערב שבת ויום טוב דמן המנחה ודאי דאסור, נמי שייך האי מנהג. ומשנינן חדא דאין זמנן שוה, אך אין הכי נמי דמהני מנהג גם בהן. ולאי נמי כיון דלא משמתינן עלייהו, אין איסורן חמור ולא מהני מנהג. וכן הכריע הר"ן מיהו כתב דאינו רואה סימן ברכה. אמנם התוספות רי"ד כתב, דודאי דמהני בהן מנהג, וכן כתב המאירי.

ז) גמ', הכא שמותי משמתינן ליה. הקשה המהר"ם חלאוה דמנא לן הא דמשמתינן עלה. ותירץ, דכיון דהתם אינו איסור גמור אלא דאינו רואה סימן ברכה, והכא איסור גמור, אם כן ודאי דמשמתינן ליה. עוד תירץ דמדנהגו איסור קודם חצות, מוכח דאחר חצות איסור גמור הוא ובודאי משמתינן ליה. והנה המגן אברהם (סי' תס"ח סק"ב) כתב דבערב פסח, מלבד השמתא דמשמתינן מחצות, אינו רואה סימן ברכה. והקשה השפת אמת הא מנא ליה, דהא איתא דמחצות משמתינן, אבל הא דאינו רואה סימן ברכה מצינו דוקא מן המנחה. ומדוייק ממה דנקט הכא שמותי נמי, דהיינו דמן המנחה איכא שמתא מלבד מה שאינו רואה סימן ברכה כמו בערבי ימים טובים אחרים.

ח) שם. הרמב"ם (פ"ח מיו"ט הי"ז) כתב, דבערב שבת ויום טוב מן המנחה ולמעלה אסור במלאכה, (אבל אינו חמור כשאר איסורי שבות ואינו חייב מכת מרדות). וכתב הביאור הלכה (סי' רנ"א ס"א ד"ה העושה) דמקורו מסוגיין, דלשינויא קמא ודאי דאסור, ואף לשינויא בתרא לא אמרינן אלא דלא משמתינן ליה. אך איסור ודאי דאיכא. אמנם הט"ז (שם סק"א) כתב דליכא איסור, ורק דאינו רואה סימן ברכה, ולדבריו פליגי התירוצים והלכה בדברי סופרים להקל, ובפרט דהוא תירוצא בתרא. וגם לשינויא קמא אין זה איסור גמור אלא דאין רוח חכמים נוחה

הוי שחר שבת. וכתב דהמתרגמין היו מתרגמין גם בחול, אלא דרוב העם באין לשמוע בשבת, ומסתמא דשכרן היה מתשלומי הציבור דהיו שומעין בשבת, כיון דהתלמידין השומעין בחול אין נותנין שחר, ואף דהוי הבלעה ושרי. מכל מקום מיחזי כשחר שבת משום דמקבלין שכרן מהשומעין בשבת. והביא דהט"ז (סי' תקפ"ה סק"ז) כתב להוכיח מכאן להיפך, דמשום שלוקחין שכרן בדבר השייך רק בשבת ליכא משום שחר שבת.

(כ) תוס' ד"ה ומגדלי בהמה. בתוספות רבינו פרץ ובתוספות הרא"ש ביארו דבחורשים אין העולם רואין אותן ואין בהן מראית עין, אך בישוב אין הדבר כן.

(כא) גמ', שאלמלא יתעשרו אינן כותבין. הקשה העיון יעקב מדוע לא חששו שלא יתעסקו כלל במלאכה זו כיון דאין בה סימן ברכה, ותירץ דבעושיין לשמה רואין סימן ברכה, אם כן מתוך שלא לשמה יבוא לשמה, ולא ימנעו.

(כב) תוספות ד"ה מתקולתא. ובתוספות רבינו פרץ כתב דמוכרת המטוה עצמו ומה דאמרינן דעבדא ומזבנא היינו דעושה הכל טוה ואורגת ומוכרת. אך למתקולתא המוכרת המטוה עצמו ללא לאורגו ולנאותו והווי שחר מועט.

(כג) רש"י ד"ה מצור. כתב רבינו חננאל דבירושלמי איתא דשאלוהו אם מותרין להפליג ולפרוש בים מצור לצידון. ור' יוחנן אסר להן משום דסבר דאסור לפרוש בים הגדול בערב שבת. אך רבינו דוד וכן הר"ן (טז. מדפי הר"ף) כתבו, דמצור לצידון מותר מעיקר הדין להפליג בערב שבת דמרחק מועט הוא, אך הן החמירו על עצמן כדאיתא **בשבת** (יט.).

(כד) גמ' ואל תטוש תורת אמך. הקרבן נתנאל (סי' ג' אות ה') כתב דיש שהקשו, הא הכא בוודאי לא מתו האבות ביום אחד, ואם כן בחיי האבות שהיה המנהג נוהג היו בנים שהם עצמם נהגו איסור בדבר, ואם כן מדוע קאמר להו שלא ישנו המנהג משום אל תטוש, תיפוק ליה דבעו לקיים נדרם, ומשום הא הוכיחו דעל כרחך דמצד נדרם ודאי יכולין להתיר, אלא אמר להו דמצד אל תטוש לא מהניא התרה למנהג האבות, ודלא כפוסקים שמהניא התרה למנהג האבות. ודחה הראיה דאפשר דר' יוחנן אמר כן משום אותם הבנים דלא נהגו עדיין בעצמם בזה, מוגבייהו לא שייך נדר, ואף על פי כן אסורין מצד מנהג אבותיהן. אמנם **בירושלמי** (פרקין ה"א) הקשו מדוע לא נשאלו על נדרם, דנדר שעשו האבות ולא הם עצמם יותר קל להשאל עליו, ותירצו דאסר להם משום דסבר שעצם ההפלגה לים הגדול אסורה. ובהשגות הראב"ד (על הר"ף דף טו:) מבואר, דמהניא מנהג האבות גם לבנים שלא התנהגו כן. והחתם סופר כתב דבספר זכרון יוסף תירץ, דלא התירו נדרם משום דעניות הוי נולד, ובפרט כשהענו כל בני העיר. ודחה דבריו דהכא לא הענו. אלא דאבותיהם היו עשירים מופלגים והם הוו כרובא

אגדות דמה דנקט במעלי שבתא משמע דהיינו כל היום, וזה אינו, דהא משמע דנשכר משום דאינו עובר על איסור מלאכה בערב שבת, דאינו אלא מן המנחה. ותירץ, דנשכר דעל ידי דלא עושה מלאכה יש לו פנאי להכין צרכי שבת, ומתחיל בהשכמה (עיון שבת קיט:). והוסיף לדבריו אין צריך לדחוק כרש"י ד"ה **שפל** דהוויא מצוה שלא לשמה, כיון דמצוה ממש קעביד, דאינו עושה מלאכתו ומכוין לצורך שבת.

(טו) גמ', הני נשי דמחוזא. הקשה הר"ף (שבעין יעקב) מה הוסיף רבא הא כבר שמעינן לה מבריייתא. ותירץ הצ"ח דסלקא דעתין דדוקא מי שאינו עושה מלאכה מחמת עצלות יקבל שחר משום דאם היה רוצה היה עושה. אך נשי דמחוזא דאין עושות משום הפינוק, סלקא דעתך דאין להן שחר, דהא איכא צער אם יעשו מלאכה, וכן כתב בעיני שמואל בשם אמרי שפר.

(טז) תוס' ד"ה וכאן. התוס' בתענית (ז:) ד"ה וכל תירצו דהכא מיירי בלומד על מנת שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו. ובתוספות רבינו פרץ כתב דהכא מיירי בלומד מחמת שאין לו מלאכה אחרת לעשוק בה, וכתב השפת אמת דהכא מיירי בעוסק בתורה כדי לדעת מעשה המצוות וזהו לשמה. ובוה אמרו דיעסוק אף שלא לשמה דהיינו דגם אם עושה המצוה שלא לשמה אלא מצות אנשים מלומדה, יעסוק בתורה דמכל מקום עסק התורה הוא לשם עשייה, אך התם מיירי בלומד שלא על מנת לעשות ונוח לו שלא נברא.

(יז) גמ', לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות וכו'. כתב השפת אמת דלענין מצוות קשה ממה נפשך, דלמאן דאמר מצוות צריכות כונה (ר"ה כח.) הא לא יצא כלל ידי חובתו (ואם מתכוין גם לכבוד וגם לצאת ידי חובה, לא מיקרי שלא לשמה), ולמאן דאמר אין צריכות כוונה יוצא ידי חובה, ולא בעינן לטעמא דיבא לשמה, ותירץ, דמיירי במצוות דאינו חייב לעשות ויכול להפטר מהן, ויעסוק בהן אף שלא לשמה דמתוך כך יבא לעשות לשמה. אמנם לפי מה שביאר הגר"א במשלי (פכ"ה פכ"א), שלכתחילה דרך העבודה בקיום התורה והמצוות בדווקא על ידי שיתחיל בלימוד ועשייה שלא לשמה, כי אם יתחיל תיכף ללמוד לשמה לא יניח לו היצר הרע, תתפרש כאן הגמרא היטב, שבאה לומר כי היא הדרך בה ינקוט האדם "לעולם".

(יח) רש"י ד"ה מעות יתומים. הקשה השפת אמת מדוע יהא בזה איסור והא פלגא מלוה, ומשלו הרויח ככל שותף דעלמא. וכתב דאפשר שהאיסור הוא רק מה דנוטל שחר על עמלו. ורבינו חננאל פירש דאף בגוונא דקרוב לשכר ורחוק להפסד, משום דפעמים דאינו מדקדק היטב ויתמי לא בני מחילה הן. והמאירי כתב דהן משתכרין מדמי היתומים יותר מדאי.

(יט) גמ' בשלמא שחר מתורגמנין משום דמיחזי כשחר שבת. כתב השפת אמת דהבית יוסף (תקפ"ה) נתלבט מאי טעמא לא

הדרק היוזמי

דעלמא ולא מיקרי נולד.

(כה) [גמ', שם, עיין באות דלעיל, והמאירי בשבת (נו:)] ד"ה אפי' כתב, דהטעם שבני שמואל נתבעו על כך שלא הלכו מעיר לעיר לשפוט את ישראל כאביהם אף דאין חיוב בכך, היינו משום שכל מדת חסידות שהאב נוהג בה היא אצל בניו כמדה ממוצעת, שכל אדם חייב לנהוג בה, ולכאורה יש להוכיח מכאן כדבריו, אמנם אפשר דכאן אין הנידון במנהג של יחיד אל של העיר, דהא איתא בחולין (קה). שאמר מר עוקבא אנא חלא בר חמרא לגבי אבא שאביו לא אכל חלב כ"ד שעות אחר בשר והוא אכל, הרי שאין חיוב להמשיך בחומרות של אביו שאינו מנהג רבים. וכן משמע בשולחן ערוך יו"ד ריד ס"ב ועי"ש פת"ש סק"ה (י.ר.).

דף נ"א ע"א

(כו) גמ', אי אתה רשאי להתירן בפניהם. בנדרים (פא:): איתא דאסור משום בל יחל דברו. וביאר הר"ן שם בד"ה משום, דדרשינן מ-"דברו" דאפילו דבר שאינו נדר גמור אלא דיבור בעלמא לא יחל. וכתב הפרי תואר (סי' ל"ט ד"ה ורש"י) דסבירא ליה להר"ן דמדאורייתא אסור. (וצריך ביאור דבסוגיא דהתם מבואר לכאורה דדרבנן הוא) אמנם הרא"ש (בפירקין סי' ד') כתב דאיסורו מדרבנן, (ואזיל לשיטתו בפירושו לנדרים שם). וכן כתבו התוס' בנדרים (שם ד"ה מאן). וכן דייק הברכי יוסף בלשון השולחן ערוך (יו"ד סי' רי"ד ס"א) דכתב דהוי "כאילו" קבלו עליהם נדר. ונפקא מינה לענין ספיקא אם הוי מנהג, דאזלינן מדרבנן לקולא.

(כז) גמ', ניכלה זר באפייהו. התוס' בסוכה (מד: ד"ה כאן) נסתפקו האם מברכין על מנהג. וכתב החתם סופר דמסוגיין מוכח דמברכין, דלכאורה קשה ממה נפשך דאם לא היו מברכין, אם כן ידעו שאין חלה זו מן התורה, ולא אתי להפריש מפטור על החיוב. ואם היו מברכין אם כן הוי מכשול משום לא תשא, ועל כרחך דמברכין וליכא משום לא תשא, כיון דנצטוו על כך בקרא דאל תטוש תורת אמך.

(כח) רש"י ד"ה דסרכי מילתא, קושיא היא דאתו לאימנועי מחלה אף מדגן. הקשה הפרי תואר (ס"ס ל"ט ד"ה ורש"י) דתיפוק ליה דיהא אסור משום דלא יקיימו את נדרם ולא יפרישו חלה מאורו. ותירץ דלא סבירא ליה לרש"י כרבינו ניסים (הובא בתוס' ד"ה אי) אלא דגם במנהג מחמת טעות אין להתיר בפניהם שמא יבואו לזלול באיסורים אחרים, והכא נמי אף על פי דטעות הוא יבואו לזלול בהפרשת חלה מדגן.

(כט) תוס' ד"ה אי וכו', תימיה א"כ היאך התיר רבי בית שאן. הקשה הקרבן נתנאל (ס"ג אות ז') דמאי קשיא דילמא בית שאן מקום תלמידי חכמים היה. ותירץ בשם הפרי חדש (סי' תר"ח) דבית שאן היתה מאותן דכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי

בבל, ולא היו מצויין שם תלמידי חכמים כדאיתא בתוס' גיטין (ב.) ד"ה ואשקלון. ובשם משא מלך תירץ, דגם במקום תלמידי חכמים, שרי דוקא לנהוג בפניהם היתר, אך לומר להם מותרין אתם אסור, ושפיר קשיא היאך רבי התיר להם. אמנם הרא"ש (סי' ג') כתב דמותר לומר להם אף דמותרין.

(ל) בא"ד, אבל דברים שנוהגים מחמת טעות וכו'. כתב הרא"ש (סי' ג') דאיתא בירושלמי דפרקין (ה"א) דכל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה לנהוג בו איסור, נשאל ומתירין לו. וכל דבר שיודע בו שמותר ונהג בו איסור ונשאל, אין מתירין לו. ואם יבא לישראל אצל חכם על מנהג אבותיו, לא יתיר לו, אך אם נהגו במנהג מחמת טעות דסבורין שהוא אסור, אין צריך התרה כלל ויכול להתיר בפניהן. וכך כתב רבינו דוד. אמנם הר"ן (דף יז.

מדפי הרי"ף) וכן הרשב"א (הביאו הבית יוסף סי' רי"ד) והרמב"ן במלחמות (שם). פליגי, וסבירא להו דמתניתין דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם היינו במנהג שיודעין דמעיקר הדין מותר, והחמירו על עצמן משום סייג. וברייתא מיירי בדברים המותרים ואחרים נוהגים בהן איסור משום דטועין לחשוב דאסור מעיקר הדין, ולכן אסור להתיר בפניהן כשאינן בני תורה, אך אם באו להשאל אצל חכם מתירין להן, וסבירא להו דגם מנהג מחמת טעות צריך התרת חכם, ואסור להתיר בפניהן, ובביאור הגר"א (יו"ד סי' רי"ד ס"א) כתב דלפום ריהטא דהירושלמי מבואר כהר"ן ודלא כהתוס'. והרמב"ם השמיט האי דינא, וכתב בערוך השולחן (סי' רי"ד סקל"ח) דטעמא משום דמוקמינן בכותאי, והאידינא לא שייכא.

(לא) גמ', והתניא רוחצין. הקשה השפת אמת מאי קושיא, שאני הכא דמקומן הוא ואסור להתיר בפניהם, ורק שלא במקומן חילק רב חסדא בין כותאי לשאר אינשי. ותירץ דאם כן מדוע העמיד רב חסדא בכותאי, דהא אפשר דמה דאסור להתיר בפניהם היינו במקומן. ועל כרחך דסבירא ליה דגם במקומן ליכא איסור בכותאי.

(לב) גמ', ולא רצו לומר להן מותרין אתם. הקשה רבינו דוד היאך עשו כן והא תנן דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם. ומדברי התוס' מבואר משום דהוי מנהג דנהגו מעצמם ואינו חשוב, דבזה שרי אף למתניתין. והר"ן (יז. מדפי הרי"ף) כתב דעשו כן משום דלא היו בקיאים במנהגן, וביאר דדורות הראשונים דאותן מקומות היו בני תורה וידעו דמותר, אך החמירו על עצמן, אך דורות הבאים אחריהן לא היו בני תורה וסברו בטעות דהדבר אסור מעיקר הדין. ולא רצו לומר להן דמותר מעיקר הדין ורק אבותיהם החמירו על עצמן, כיון שלא היו בני תורה. ובעל המאור (שם) תירץ (וכ"כ הרשב"א) דדעתן לחזור היה, ובזה לא נותנין עליהן חומרי המקום. אך אין הכי נמי לא היה זה מנהג בטעות אלא מחמת סייג, ובמקום שאינן בני

דף נ"א ע"ב

לז) גמ', ונתן לי ואמר לי בני בפני אכול. כתב הפני יהושע דר' שמעון בר' יוסי נהג כן כי לא רצה דאחרים יסמכו על הוראתו לדורות וכמו ר' שמעון בר' יוחאי, וכדכתבו התוס' ד"ה אני, דבענין זה אין חשש שיקבעו הלכה לדורות, כיון דאפשר דמה שאכל בפניו היינו משום דלא ישנה מפני המחלוקת אפילו לקולא, אך אם יאכל שלא בפניו יש לחוש שיקבעו התלמידים הלכה לדורות. [וצריך עיון דאם כן מדוע ר' שמעון בר' יוסי אכל גם שלא בפני רבי, ולא חשש דעל ידי זה יקבעו הלכה לדורות (ר.ג.).] אמנם המאירי פירש דבפני היינו בעודו בחיים.

לח) תוס' ד"ה כל וכו', פירש רש"י וכו', שאין השורש כלה בארץ. העיר הדבר שמואל הא ברש"י לא נזכר אלא שהכרוב אינו כלה, ולא נקט שורש דוקא. והר"ש בשביעית (פ"ט מ"א) העתיק כלשון רש"י שלפנינו.

לט) בא"ד, תיפוק ליה דכתיב ולבהמתך. רבינו דוד כתב בשם הרמב"ן ליישב שיטת רש"י, דמקרא דלא נורע לא למדנו אלא שקדושת שביעית נוהגת בספיחין, דמחמת קדושתן אסור לאסוף אותם כדרך שאוסף את שלו, ולכן אסור לשומרן, וכיון דיש בהן קדושת שביעית ילפינן מקרא דולבהמתך דאסורין לאחר הביעור כדין פירות שביעית. ובמשנת יוסף (שביעית פ"ט מ"א) תירץ, דאמנם ספיחין אסורין בין באכילה ובין בהנאה (וכמו שכתב המקדש דוד סי' נ"ט סק"ג), אבל פירות שביעית לאחר הביעור, אסורין בהנאה רק לבעלים, אך לאחרים מותר. (וכן כתב החזון איש שביעית סי' י"א סק"ו), וקא משמע לן ר' עקיבא דילפינן מקרא דאסורים גם לאחרים בהנאה. אמנם השער המלך (שמיטה פ"ד ה"ב) כתב דלר' עקיבא אסורין באכילה ומותרין בהנאה. ובפאת השולחן (סי' כ"ב סק"ב) כתב ליישב על פי דברי הרמב"ן (ויקרא כ"ה ז'), דמצות ביעור מדרבנן, והדרשא דכלה לחיה שבשדה, אסמכתא היא. ולכן דורש ר' עקיבא מקרא דאסור מן התורה לאחר הביעור.

מ) בא"ד, דתנן עיקר הלוף וכו', בספר תורת זרעים (עמ' פ') כתב ליישב שיטת רש"י, דהא לדעת השער המלך (שמיטה פ"ד ה"ב) ספיחין (לר' עקיבא) אסורין באכילה ומותרין בהנאה. וכל השנויים במתניתין אין ענינם אלא הנאה, דמיני צבע הן, ומאכלי בהמה. והדנדנה אפשר דאינו אלא מאכל בהמה, דרק העלין שלו ראויין לאכילת אדם. ועיקר הלוף יש לומר דכיון דאינו ראוי לאכילה עד שימתקו, לא חשיב ליה. [אמנם דעת החזון איש (שביעית סי' י"א סק"ו) דאסורין בהנאה לבעלים, ולאחרים מותרין].

מא) בא"ד, מאי שנא דרבנן גזרי הכא וכו'. בספר פאת השלחן (סי' כ"ב סק"ב) תירץ, על פי הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ז הי"ד) דעיקר הלוף השוטה אינו מתקיים בארץ, ואין להם ביעור כיון

תורה עושה בחשאי ואינו מתיר בפניהם. ורבינו דוד כתב דמנהגן מעיקרא בטעות היה כיון דחכמים לא גזרו כלום בשני אחין, וכן לא גזרו בהאי מנעל שלא לצאת בו בשבת. וכן בספסלין דלא מיחזי כמקח וממכר. וכיון דטעות הוא אין הבאין שם נאסרין משום חומרי המקום. אך אין מתירין בפניהן משום דאתי למיסרך. אך קשה דהיאך נהגו יהודה והלל היתר בפניהן. ותירץ הרמב"ן במלחמות (יו. מדפי הרי"ף) דעשו כן בצניעא ובני המדינה הרגישו בהן. אך הפרי חדש (סי' תס"ח) הקשה לדבריו דבגמרא מוכח שיצאו ברשות הרבים ובירושלמי (פרק ה"א) איתא דהמעשה היה בלילה אם כן הוי בצניעא.

לג) גמ', שוינכו ככותאי. ביאר המהרש"ל דכוונתו דכמו דבפני הכותי אסור להקל כדי דלא יקל טפי, כך ירא הוא להתיר בפניכם שמא מרוב חריפותכם ופלפולכם תבואו להתיר ולהקל טפי באיסור חלב.

לד) רש"י ד"ה רוחצין וכו'. ואין כאן וכו', התוספות רי"ד פליג וסבירא ליה דטעמא דהני דנהגו איסור אינו משום משכב זכור אלא משום הרהור, וכן כתב בחידושי המאירי.

לה) גמ', דעתו לחזור הוה. כתב הר"ן (יו: מדפי הרי"ף) דליכא ביה משום לא ישנה מפני המחלוקת כיון דעביד בצניעא, ורק בפניהם אסור ומעיקר הדין לא היה צריך כלל לכסות, כיון דלא הויה מחלוקת דתלמידי חכמים הן דיודעין דבדין עושה כן. ולכן אמר דשוינכו ככותאי דאין מתירין בפניהן דלא ליסרך מילתא. וכן כתב הרא"ש (סי' ד') וכן דעת הרמב"ם (פ"ח מהל' יו"ט ה"כ). אך רבינו דוד כתב דבדעתו לחזור אסור לשנות בצניעא ואפילו בחדרי חדרים, דאם יוודע הדבר תהא מחלוקת. והא דרבה בר בר חנה אכל, משום דלא אסרו הדאייתרא מדעתם אלא דנהגו להחמיר כר' ישמעאל, והוא נהג כר' עקיבא, וכשמשנה אינו מבזה כבודם דאלו ואלו דברי אלוקים חיים. ולא פרכינן ליה אלא מדינא דנותנין עליו חומרי מקום שהלך שם, ולא משום מחלוקת. והרמב"ן במלחמות (שם) כתב כן, וביאר, דכיון דלא הוי מנהג אלא דהחמירו לפטוק כן, והוי כאיסור תורה ואינו צריך חיזוק, דיודעין הן דנחלקו בזה חכמים ואין מנהגן מכריע. וכן כתב הריטב"א בשם הרא"ה.

לז) תוס' ד"ה כיון וכו'. דהני מילי לאפקועי ממונא וכו'. רש"י (סנהדרין ה.) פירש, דיש כח לראש הגולה מאת מלכי פרס. ובחידושי הר"ן (שם) כתב דראש הגולה עומד במקום מלך והפקרו הפקר, אבל רשות הנשיא לא אלימא כולי האי. (והתומים (סי' ג' סק"ו) הקשה, דהא בימי רבי לא שלטה מלכות פרס אלא רומי, ואם כן היה ראוי דתהא לרבי רשות לדון אף בבבל דהרי היתה לו רשות לכך מאנטינינוס קיסר, ולמלך פרס לא היה כלל שלטון בארץ ישראל.

הדרה היוזמי

מוסכת פסחים דף נא - דף נב

ד אלול - ה אלול התשע"ג

שאינן שלוחי בית דין מגיעין. והקשה המהרש"א כיון דהיה במקום דשלוחי בית דין מגיעים, אם כן גם הם לא עשו אלא יום אחד, והוסיף דאם הפשט דהוא הלך ממקומו לעיר אחרת (וכדברי התוס' הרא"ש) הא כמו דהוא הגיע לשם, גם השלוחין יכולין להגיע ולמה עשו ב' ימים. אמנם בתוספות סוכה (מג.) ד"ה לא תירצו, דהיה דר במקום דמגיעין שלוחי ניסן ושלוחי תשרי, והלך למקום דמגיעין שלוחי ניסן ואין מגיעין שלוחי תשרי, דבאותו מקום גזרינן ניסן אטו תשרי ועבדינן תרי יומי (כדאייתא בר"ה כא:). ועל מה שהגרע"א בגליון הש"ס כתב כן. כבר העיר הרש"ש דנעלמו הימנו דברי התוספות בסוכה. והשפת אמת כתב דקושית המהרש"א מעיקרא לא קשיא, דיש לפרש דהיה חוץ לתחום והניח עירוב, והשלוחין לא הניחו עירוב הלכך לט יכולו לילך.

נ) שם. רבינו חננאל פירש, דרב ספרא רצה לעלות מבבל לארץ ישראל, ולכן קאמר דבישוב ודאי דלא ישנה מפני המחלוקת אך במדבר ארץ ישראל, מספקא ליה האם נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם.

דף נ"ב ע"א

נא) תוס' ד"ה בישוב. הקשה המהרש"א דמשמע מדבריהם דכיון דלא אפשר למלאכה בצינעא, אפילו בדעתו לחזור אסור במלאכה, והרי במתניתין דאיירי במלאכה, ומוקמינן באין דעתו לחזור אבל בדעתו לחזור ודאי דשרי. ותירץ, דבמתניתין דמיירי בערב פסח דאין המלאכה אסורה אלא משום מנהג, ולכן בדעתו לחזור שרי, אבל הכא ביום טוב שני איסור גמור הוא, וגם בדעתו לחזור אסור. וכן כתב הפני יהושע.

נב) רש"י ד"ה מימנו. כתב הר"ף (יז: מדפי הר"ף) דמימנו אנגיידא היינו דהיו מתקבצין אצל הרב, ואין מלקין אותו עד שיסכימו כולם להלקותו, אך לא מימנו אשמתא, דכיון דאין שמתא אלא על דבר חמור, אין חולקין בדבר חמור, כבוד לרב ומשמתין אותו מיד. ומוזה מוכח דשמתא חמורה, ודלא כרש"י, דחוששין לכבוד התורה, דאדרבה כיון דחמורה לא בעינן לצירוף והסכמת כל החכמים. והקשה החתם סופר, דלפירש"י מדוע נידוהו ולא חששו לכבוד התורה, עוד כתב דהני תרי לישני פליגי בפלוגתא דהר"ף ורש"י. דלישנא קמא כהר"ף, דשמתא היא על דבר חמור ולכן נידוהו. ולישנא בתרא כרש"י, דלא נידוהו משום דחוששין לכבוד התורה.

נג) גמ', ולא מימנו אשמתא. כתב הר"ן (יז: מדפי הר"ף) דבמילתא דעיקרה דרבנן משמתין, כיון דעוקר את כל המצוה, אך במילתא דעיקרו מדאורייתא, והוא עובר על מה דאסרו בו חכמים, מכין אותו מכת מרדות, אך הפרי חדש (סי' תצ"ו) האריך להקשות ולסתור דבריו, והסיק דהכל לפי ראות עיני

דאינן מיוחדין למאכל אדם או בהמה, וגזרו בהן כיון דאינן מתקיימין.

מב) בא"ד, עוד הקשה ריב"א וכו'. בספר פאת השלחן (סי' כ"ב סק"ב) תירץ, דאפשר לפרש דהיה מונח בגינה ולא תלשן אלא לקח מהתלוש, וכן משמע לשון ונטל.

מג) בא"ד, דומיא דזריעה דכתיב הן לא נזרע. כתב התוספות הרא"ש דהא דספיהי כרוב מותרין ילפינן מקרא דאת ספיה קצירך (ויקרא כ"ה ה') דהיינו דבר שנקצר כעין תבואה אסר הכתוב, אך כרוב יש לו קלח גדול וענפים כשל אילן. וכן כתב בתוספות הרשב"א.

מד) בא"ד, ונשתהו עד לאחר הביעור. כתב המהרש"ל דאוקימתא זו מדברי התוס' ואליאב דרבינו תם, דמיירי בשביעית עצמה, וספיהי כרוב מותרין בשביעית, ועל כרחך דמיירי בנשתהו לאחר הביעור, דקודם הביעור מותרין משום דדמי לאילן. איברא דלרבינו ניסים לא צריך לכך דהא איירי לשיטתיה בשביעית שנכנסת לשמינית, אך ספיהי כרוב בשביעית אסורין, ואם כך לא צריך להעמיד בנשתהו ואפשר דמיירי אף קודם ביעור. עוד כתב דאפשר דלרבינו ניסים גאון נמי יש להעמיד בנשתהו כדי לאוקמי לר' שמעון אף כרבנן דפליגי אדר' עקיבא.

מה) בא"ד, ולא משמע הכי. ביאר המהרש"א דרצונם לומר דלא משמע דר' שמעון מיירי בשמינית, וכדמוכח מהירושלמי דהביאו תוס' בד"ה אני, דההוא גברא דליקט ספיהי שביעית, ובשביעית הוי מעשה, ואמר לר' שמעון דאת הוא דשרית.

מו) בא"ד, ומחנוכה עד ראש השנה היתר ספיהין. גירסת הגר"א (ירושלמי דמאי פ"ב אות כ') דמן ראש השנה עד חנוכה איסור ספיהין (דודאי הן משביעית), ומן עצרת עד ראש השנה היתר ספיהין. ומן חנוכה עד עצרת הויא בעיא דלא איפשיטא.

מז) בא"ד, ובמוסכת שביעית משמע דשרו וכו'. והוסיף התוספות הרא"ש להקשות ממתניתין דשביעית (פ"ט מ"א) דהפיגם והירבוזין וכו' נלקחין מכל אדם בשביעית. ותירץ רבינו דוד, דמותרין הן מפני שאינן נשמרין, ואין דרך בני אדם לזרוען, אלא יוצאין מאליהן בהרים ונהרות, ואין בהן איסור ספיהין, דלא נאסרו אלא אלו דדרכן בזריעה, כדי דלא יזרעו אותן. וכן מבואר ברמב"ם בהל' שמיטה ויובל. (פ"ד ה"ג).

מח) גמ', מימר אמרי כמה בטלני איכא בשוקא. כתב הרש"ש דיש לדקדק דלקמן (נה.) וביבמות (יג:) נקט לישנא, דאמרי מלאכה הוא דלית ליה, ומדוע שינה הלשון. וביאר דהכא פירושו דכיון דאורח הוא ואינו במקומו, אינו עושה מלאכה, דאין דרך בני אדם לעשות מלאכה אלא במקומן, וכדפירש"י במגילה (ג:), ובטלני היינו אורחים כמוהו דבטלים ממלאכה.

מט) תוס' ד"ה כגון וכו', כתב התוספות רא"ש דרב ספרא היה דר במקום ששלוחי בית דין מגיעים, ולפעמים היה הולך למקום

להחמיר כחומרי מקום שהלך לשם, אי משום לא תתגודדו, או משום לעזו וחשד, דלאו כולי עלמא יודעין דהוא ממקום דלא כלו.

נח) גמ' אמר רב שישא בריה דרב אידי וכו'. הקשה הצ"ח הא לא נזכר זה במשנה. ומדוע לא קאמר חסורי מיחסרא כשיטת הש"ס. ותירץ, דיש לומר דתנא דמתניתין רמוזה בהא דברישיא נקט נותנין עליו חומרי מקום וכו', ובסיפא נקט חייב לבער. והוא לומר דהתנא מייירי נמי בהלך ממקום שבשעת יציאתו עדיין לא כלו, למקום שלא כלו, ולא שייך לשון חומרי מקום שיצא, דהא בשעת יציאתו עדיין לא כלו.

נט) גמ' אלא אמר רב אשי וכו'. הקשה הצ"ח מדוע נקט אלא, והא רב אשי הקשה לאביי ולא לרב שישא. ותירץ, דקושיא דאטו אגבא דחמרא קשיא גם לרב שישא, דלמה יהא חייב לבער לר' יהודה כיון דבשעה שהוציאם לא כלו, וגם עתה אינו אוכלם שם, וכי מחמת דקלטן החמור יחשבו כאילו לעולם הם שם.

ס) גמ' הכובש שלושה כבשים. הרמב"ן בפירוש התורה (ויקרא כ"ה ז') כתב, דכל המשניות והברייתות בענין זמן הביעור אסמכתא בעלמא הן, ואפשר דהביעור עצמו אינו אלא מדרבנן, והפני יהושע הוכיח כן בדעת הרמב"ם דמהאי טעמא בתחילת הלכות שמיטה לא מנה הביעור במצוה מיוחדת.

סא) גמ', רבינא אמר בפלוגתא דהני תנאי. לרש"י בעמוד ב' בד"ה אוכלין, ר' יהודה סבירא ליה כרשב"ג. אמנם רבינו חננאל כתב (בעמוד ב') דתנא קמא דמתניתין סבירא ליה כרשב"ג, ור' יהודה סבירא ליה, דאומרים לו צא והבא לך ממקום שאתה בו, ואם כלה באותו מקום לא חיישינן מפני שיש בצוער. וכתב השפת אמת, דלרש"י מסתמא הלכה כסתם משנה ולא כרשב"ג דברייתא ואין הלכה כר' יהודה, אך לרבינו חננאל הלכה כרשב"ג דתנא דמתניתין סבירא ליה כוותיה.

סב) רש"י ד"ה אף וכו'. התוספות ר"ד ביאר דסברת ר' יהושע דאדרבה כיון שנעשו כירק אחד, אוכלין אף על האחרון, כדין ירק אחד שאם כלה בעיר אחת, ובעיר אחרת לא כלה סומכין על אותה שלא כלה בה, והכא נמי סומך הראשון על האחרון, דכירק אחד דמי.

סג) תוס' ד"ה הכובש וכו', כגון וכו' ר' אליעזר אומר אוכלין על הראשון שטעמו אוסר כולם. הקשה בספר אור חדש, לפי מה דביארו תוס' בדעת ר' אליעזר, דבעינן קרא יתירא למילף לענין ביעור דטעם כעיקר. אם כן מאי טעמא פרכינן לעיל (מד: דלר' עקיבא מנא לן דטעם כעיקר. דילמא סבר כר' אליעזר ויליף לה משביעית [ועיין באות הבאה שיטת הרמב"ן והרמב"ם ולדידהו לא יקשה].

סד) [בא"ד פליגי בקראי, מבואר דלתוס' פליגי בדאורייתא, אך לרמב"ן ולרמב"ם (לשיטת הפני יהושע) (עיין לעיל אות ס) דדין

הבית דין.

נד) גמ', מנדין על שני ימים טובים. כתב הבית יוסף (סי' תצ"ו) לדברי הר"ן (הובאו באות הקודמת), הא דמנדין ביום טוב ראשון היינו דוקא במלאכה דאורייתא, אבל אם עבר אדרבנן מכין אותו מכת מרדות. (כיון דלא עקר את כל המצוה). אך ביום טוב שני דהוי דרבנן לעולם מנדין ולא מכין. אמנם הרמב"ם (הל' יו"ט פ"א הכ"ב) כתב דמכין או מנדין אותו. וכתב בשער הציון (סי' תצ"ו סק"ה) דמשמע דסבירא ליה דאין חילוק בין יום טוב ראשון לשני והדבר תלוי כראות עיני הבית דין. ומדברי המהר"ם חלאוה נמי משמע דלמד כן מדברי הרמב"ם.

נה) שם. שיטת הרמב"ם (קידוש החודש פ"ה ה"ג) דעד אביי ורבא היו מקדשין על פי הראיה. וכתב המנחת חינוך (מצוה ש"א ד"ה ולכאורה) דלפי זה צריך ביאור היאך זולזל רב נתן ביום טוב שני, והא כיון דקדשו על פי הראיה שוין יום טוב ראשון ושני מפני הספק. ועל כרחק דרב נתן היה דר במקום ששלוחי ניסן מגיעין ולא שלוחי תשרי, וכיון דעצרת תלוי בניסן, אם כן היה יודע הקביעות. אך מתקנת רבן יוחנן בן זכאי דבמקום שאין שלוחי תשרי מגיעין, עושין פסח ועצרת שני ימים, ואם כן היה רק דרבנן ולכן היקל לעשות כן. אמנם לפי זה קשה דמאי מייתי מדמנדין על שני ימים טובים של גלויות, הא התם ספק הוא, והוי דאורייתא ולכן מנדין. אך הכא דרבנן הוא ואמאי ינדוהו, וכתב דלפי דברי הר"ן (הובא באות הקודמת) דדבר דעיקרו מדרבנן חמור טובא (דעוקר לכולו) אתי שפיר, דכל שכן הוא, דמה התם דעיקרו דאורייתא וסברי דמנדין, כל שכן הכא דעיקרו דרבנן ועקר ליה לגמרי, דמנדין. אך מכל מקום קשה דהוה ליה לאתוויי ראייה דמנדין על איסור דרבנן מכמה דוכתינן כאלעזר בן ערך שפקפק בנטילת ידים (ברכות יט.) ובעוד מקומות. וסיים דלשיטת החינוך (שם) דפליג, וסבירא ליה דכבר בימי רב בטלה הראיה אתי שפיר, דממילא הוי דרבנן ושפיר הוי ראייה דמנדין אדרבנן.

נו) תוס' ד"ה ממקום וכו', בסוה"ד אבל בפירות לא שייך מחלוקת. כתב השפת אמת דאין לשונם מובן, ובעצמו חילק, דדוקא במנהג דבמקום זה נוהגין לאיסורא, ולפי מנהגן אסור כן בכל המקומות, ולשיטת המקילין מותר בכל המקומות, שייך מחלוקת, אך בפירות שביעית הכל יודעין דכשכלו נאסר ולא שייך מחלוקת.

נז) גמ', ולית ליה לר' יהודה וכו'. הקשה הפני יהושע מאי קושיא דילמא אין הכי נמי דר' יהודה לא סבירא ליה להא כיון דתליא מילתא בשינוי המקומות, והדין משתנה בין מקום דכלו למקום דלא כלו. [ובפרט לשינויא קמא דהתוס' (ד"ה ממקום), דמדין תורה תליא במקום דכלו, ולא שייכא מחלוקת]. ותירץ דמסברא פשיטא לתלמודא דר' יהודה לא פליג, ובודאי יש

כתב קרא להיתר דדוקא מה שכלה אסור, אך מה שיש בשדה מותר אף על פי דבלע.

סז בא"ד הראשון נותן טעם באחרון. ביאר התוספות הרא"ש דהראשון קולט טעם הציר והחומץ יותר מן האחרים, וחוזר ופולט ונותן בהם טעם, אך האחרון אינו נותן טעם בראשון, דכבר שבע ליה טעמא.

דף נ"ב ע"ב

סח תוס' ד"ה עד וכו', פ"ה וכו' ועוד קשה לר"י. הפני יהושע כתב דיש ליישב שיטת רש"י על פי דברי הראב"ד (הלכות שמיטה פ"ז ה"ג) דשני עניני ביעור הן. חדא דכשכלין פירות העיר ותחומיה, מוסרין כולם את פירותיהן לאוצר בית דין, ומחלקים לכל אדם כדי ג' סעודות, אמנם כשכלו הפירות מכל ארץ יהודה או גליל, ישנו דין נוסף בביעור דיתבערו לגמרי בשריפה או באיבוד, ואם כן שפיר יש חילוק גם באותן ארצות שביהודה או שבגליל.

סט גמ', כלה לחיה אשר בשדה וכו'. התוס' לעיל עמוד א' ד"ה ממקום כתבו, דדין ביעור מדאורייתא. וכן כתבו התוס' בחולין (קכ). ד"ה היכא, וכן כתב רש"י ביומא (פג). דהוי איסור עשה, וכן כתב המאירי (שם). ועיין לעיל אות ס דלהרמב"ן על התורה (ויקרא כ"ה) מדרבנן הוא, וכן כתב רבינו דוד, ובדעת הרמב"ם עיין לעיל אות ס דאיהו נמי סבירא ליה כהרמב"ן. אך המנחת חינוך (מצוה שכ"ט ד"ה ויש) כתב, דלרמב"ם הוי דאורייתא. וכדמוכח ממה דמייתי בפ"ז מהל' שמיטה (ה"א) לדרשא ד"ולבמהתך". ומה דלא מנאה תירץ הגר"י פערלא (בביאור לרס"ג ח"א מצוה ס"א) דמצות ביעור כלולה במצות שביעית. ובכרם ציון (שביעית סי' מ"ז אות ב') תירץ דהרמב"ם מונה רק לאוין ועשין המפורשים והכא הוי לאו הבא מכלל עשה. והנה הצ"ח הוכיח מסוגיין דהוי דאורייתא, דאם לא כן מדוע קרי רב יוסף עליה דרב ספרא דכל המיקל לו מגיד לו, והא שפיר עביד, דברבנן שומעין להקל. ולכאורה קשה לשיטת הרמב"ן דהוי דרבנן היאך התירו לאבד פירות שביעית דקדושין מדאורייתא. ובדרך אמונה (שמיטה פ"ז ה"א ד"ה פירות) תירץ, על פי דברי התוס' ביבמות (פח). דהיכא דיש טעם גמור יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפילו בקום ועשה. [עוד יש ליישב לפי מה דכתבו התוס' לעיל (כט). ד"ה אין, דאף על פי דמדאורייתא פודין קדשים לכלבים, מדרבנן אין פודין, ולא הויא הפקעה דמעילה דאורייתא. דכיון דגזרו רבנן דאין פודין, לא שויא מידי. והכא נמי כיון דגזרו רבנן לבער, אין שוויות לפירות ולא מיקרי הפסד. (ר.ג.). ואולי יש ליישב לכאורה דאי אמרינן דאיסור הפסד פירות שביעית אינו נוגע להפסד הערך אלא דין בולזול בקדושת הדבר הרי שלא תועיל סברא זו, ועוד צריך ביאור שעל ידי

ביעור מדרבנן, קראי אסמכתא נינהו, ופליגי דרבנן. והתוס' בעבודה זרה (סז). ד"ה אמר רבי יוחנן סבירא להו דטעם כעיקר מדאורייתא, ושפיר פירשו דלר' אליעזר נאסר משום דטעם כעיקר. אמנם הרמב"ם (מאכלות אסורות פט"ז ה"ג) והרמב"ן (חולין צח: ד"ה אלא) סברי דטעם כעיקר דרבנן, ולא מצו לפרש כהתוס'. ושפיר סבירא להו נמי דקראי דדין ביעור אסמכתא בעלמא ופליגי דרבנן. (ועיין באות הבאה (ר.ג.).)

סה בא"ד דלא דמי איסור דביעור לשאר איסורים דהא שרי לעניינם. להראב"ד (שמיטה ויובל פ"ז ה"ג) בביעור ליכא איסור אכילה, אלא מצות ביעור בלבד. וכתב הרדב"ז (שם ה"ז) דגם הרמב"ם סבר כן, וביאר דמשום הכי לא אולינן בתר טעמא, דליכא איסור אכילה. ולדעת התוס' דאיכא איסור אכילה, הקשה הקהילות יעקב (שביעית סי' כ"ג) דמה בכך דשרי לעניינם, הא ודאי דגם באיסור דאינו שוה בכל כגון תרומה ויין לנוזר, אמרינן טעם כעיקר. (וכדאיתא לעיל מג:), ותירץ, דמדשרי לעניינם מוכח דאינו חתיכה דאיסור אכילה ואין החפצא אסור בעצמותו אלא דלאחר ביעור איכא דין ממון לעניינם, (וכן מבואר בחידושי הר"ן דמותרין אחר הביעור ובלבד שיפקירון) אך בטעם הבלוע דליכא דין ביעור ממילא שרי לכל. והמקדש דוד (זרעים שביעית סי' י' במהדורה החדשה) ביאר פלוגתייהו, דר' יהושע סבר דהטעם דכל זמן שמצוי בשדה אוכל ממה שבבית, משום דמציותו בשדה נותן עליו דין אכילה, וכיון דהירק דכלה בלע מאותו דלא כלה, גם בו יש דין אכילה, ומשום דטעם כעיקר היינו דהעיקר גופיה, יש לו הדינים של הטעם דבלע, אך לר' אליעזר ליכא דין אכילה בפועל, אלא הוי היתר, ומה דכלה הוי איסור ואם כן אותו שלא כלה בלע איסור, ואסור מדין טעם כעיקר. ולרבן גמליאל לא שייך הכא טעם כעיקר, דזה אינו אלא כשהאחד מותר והשני אסור, אך הכא שניהן ירק שביעית ודיניהן שוין, ולא אמרינן טעם כעיקר, וחשיב הטעם כמבוער. והאור שמח (הל' שמיטה פ"ז ה"ו) כתב דאולי לשיטתם בזבחים (פ). בנתערב מתן אחת במתן ד'. דלר' אליעזר קום ועשה עדיף ולכן אף דטעם כעיקר, ועל ידי הביעור מפסיד את המין דלא כלה, ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד, מכל מקום מצות ביעור בקום ועשה עדיף. אך לר' יהושע שב ואל תעשה עדיף, כיון דאם יבער את המין הכלה, יעבור במה דמפסיד את הטעם דפירות שביעית דבלע (דטעם כעיקר וגם אותו אסור להפסיד), ומשום הכי שב ואל תעשה עדיף, ולא חלה עליו חובת ביעור ומותרין באכילה. (דאין הביעור, איסור חפצא בהפירות, אלא מצוה המוטלת אקרקפתא דגברא, והכא פטור).

סו בא"ד, ורבן גמליאל סבר ממשות וכו'. כתב המהרש"ל דרבן גמליאל לא דריש קרא כלל. אי נמי דריש, וללא הקרא הוה אמינא דטעם כעיקר כבשאר איסורין, ונאסרו כולן, משום הכי

דטעות סופר הוא דהא ודאי לצורך אכילה יש להתיר טפי מלסחורה, ועל כן צריך לומר דרב ספרא הוציא לאכילה, אך התם מיירי לסחורה. וקא משמע לן דאף על פי דבמוציא מעט ליכא איסור סחורה, אפילו הכי משום ביעור אסור להוציא אפילו מעט.

עז) גמ', לאכלה ולא להפסד. איתא **ביומא** (פו:): משל דמשה ודוד למה הדבר דומה, לשתי נשים שלקו בבית דין, אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית. **ופירש"י**, דרחמנא אמר לאכלה ולא להפסד, ובשו"ת **הריב"ש** (סי' פ"ז) כתב דלקתה היינו מכת מרדות מדרבנן, אמנם **רש"י** פירש דאותה שקלקלה (דהיינו דזינתה) התרו בה למלקות, ואם כן גם בשניה הוי מלקות דאורייתא. דאי לאו הכי מדוע אמרה דיודיעו על מה היא לוקה, הא ודאי דיש דשאני באופן המלקות דמדאורייתא למכת מרדות. וכן כתב **התשב"ץ** בזה הרקיע (עשין ס"ז אות ל"ו) דלקתה מדאורייתא. ולפי זה קשה לשיטת **הרמב"ם** בספר המצוות, (עיין במגלת אסתר שורש הראשון ד"ה נראה ובהשגות הרמב"ן שם ד"ה וכבר) דאין לוקין על לאו הבא מכלל עשה, ובביאורי הגר"י **פערלא** לרס"ג (עשה ס"א) תירץ, דלאכלה ולא להפסד לא הוי לאו הבא מכלל עשה, אלא דקאי אלאו דלא תקצור ולא תבצור, דבכהאי גוונא אסרה התורה קצירה ובצירה, דאי לא אכל עבר למפרע אלאו דלא תקצור. ולפי זה נתיישב נמי מה שהקשה **בגליוני הש"ס** מדוע פרכינן מאיסור הפסד דהוי לאו הבא מכלל עשה, ולא מגול הרבים דעובר בלאו, ולמבואר אתי שפיר.

עח) רש"י בד"ה אין קוצצין, פירש, דהאיסור משום לאכלה ולא להפסד, ו**הרמב"ם** בפירוש המשניות (שביעית פ"ד מ"י) פירש דהטעם דכיון דהתורה הפקירתן לכל, אם יקצצן הוי גזול את הרבים. וכתב **התוספות יום טוב** (שם) דפירוש **רש"י** ו**הרמב"ם** חד הוא, דהא בסוגיין איתא להדיא הטעם דלאכלה ולא להפסד, תדע ד**הרמב"ם** בספר **הי"ד** (שמיטה פ"ה הי"ח) כתב האי טעמא, ועל כרחק, דכונתו לבאר דמהות ההפסד, מה שגזול את הרבים.

עט) גמ', מאימתי אין קוצצין. **התוס'** בברכות (לו:): ד"ה אין הקשו, דתיפוק ליה דאסור משום לא תשחית את עצה, (דברים כ') ותירצו, דמיירי בדלא טעין קבא דלא שייך בו לא תשחית. אי נמי דאיירי במעולה בדמים לעשות ממנו קורות דלא שייך ביה לא תשחית וכדאיתא בבבא קמא (כא:).

פ) רש"י ד"ה משיוציאנו. בברכות (לו:): **פירש"י** בד"ה משיוציאנו דהיינו משיוציאו את הפרי. אמנם **הרמב"ם** בפירוש המשניות (שביעית פ"ד מ"י) פירש כרש"י דסוגיין דמיירי בעלין, וכתב **המלאכת שלמה** (שם) דכן עיקר, דהא הוצאת הפרי קרויה חנטה בלשון המשנה, אמנם **הרש"ש** כתב דאדרבה על כרחק דהיינו כדפירש"י בברכות, דאם לא כן מה מוכיח מהאי מתניתין דרבנן סברי כר' יוסי, והא אין כאן פרי כלל, והיה לו להקשות בסתמא

שחכמים קבעו דבעי ביעור ונפסד הערך איך יכלו לכמים לתקן כך שבתקנתם יפגע חשיבות הפירות ודלא כדאורייתא. ודו"ק.].
ע) גמ', כל זמן שחיה אוכלת. עיין לעיל אות סח שיטת **הראב"ד**, וכן ביאר **הפני יהושע** בדעת **רש"י**. וכתב **המקדש דוד** (זרעים שביעית סי' ז' במהדורה החדשה) דמקור דברים אלו מהא דאיכא תרי דרשות חדא ד"ולבהמת ולחיה אשר בארצך", ועוד **דבירושלמי** (שביעית פ"ט ה"ג) דרשינן מקרא "דמן השדה תאכלו את תבואתה". דכל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מה שבבית. והנה דרשא דהירושלמי איירי בביעור דכלה מן העיר ותחומיה, דאין עניים דבמקום זה הולכים לעיר אחרת ללקוט פירות שביעית (וכדאיתא בב"מ כא:): ולכן תלוי הדבר בכלה מן העיר. אך דרשא דלבהמתך ולחיה, היינו בכלה מכל הארץ, דאכילת חיה מן הארץ כולה.

עא) רש"י ד"ה שאין חיה. הקשה **השפת אמת** דמכל מקום חיה הנמצאת בסוף הגליל וסמוכה ליהודה, מדוע אינה נכנסת שם. וכתב דנראה דהוא דבר טבע, דחיה הרגילה בפירות מקום זה אינה ניזונת מפירות דמקום אחר, אף על פי דסמוכין הן.

עב) רש"י ד"ה משום וכו', לחיה וכו' וזהו ביעורן שמפקירין במקום דריסת חיה ובהמה. **התוס'** ד"ה **מתבערין** פליגי, וסבירא להו דביעור היינו דמפקירן ומחלק לשכניו ומכניסן לביתו ואוכל עד שיכלו. וכן כתב **הרמב"ן** (עה"ת ויקרא כ"ה ז'). ו**הרמב"ם** כתב (שמיטה פ"ז ה"א) דביעור היינו דשורפן באש או משליכן לים המלח. ושיטת **הראב"ד** (שם) עיין לעיל אות סח.

עג) גמ', יחזרו למקומן ויתבערו. הקשה **רבינו דוד** דלשיטת **הרמב"ם** ו**רש"י** (הובאו דבריו באות הקודמת) מאי טעמא יחזרו למקומן, ולא יעשה כן במקומו. וכתב דמוכח מהכא כשיטת **הרמב"ן** ו**התוס'** הבאנו לעיל אות עב וכמבואר **בתוספתא** דשביעית (פ"ז ה"ב) דמכניסין אותן באוצר שבעיר, ולכן מקפידין על מקום ביעורן כדי שירויחו בו אנשי המקום. וכן כתב **בחיודושי הר"ן**.

עד) תוס' ד"ה מתבערין וכו', פ"ה וכו' דהא מותרין אחר הביעור לעניים לכולי עלמא. **המצפה** איתן כתב ליישב שיטת **רש"י** על פי גירסת **הרמב"ם** (שביעית פ"ה מ"ח) דגרס בדר' יוסי דאחד עניים ואחד עשירים, **אין אוכלין**.

עה) רש"י ד"ה רבי יהודה. כתב **המהרש"ל** דהיינו דמדנקט רבי יהודה ולא רב יהודה או רבי יהודה נשיאה שמע מינה דדייק לומר לשון דמשתמע רב יהודה ומשתמע רבי יהודה. אמנם **בברכות** (לג:): **פירש"י** דדקדק לומר בלשון רבו סטיו, אף על פי דבלשון המורגל קרי ליה איצטבא. והתם דחה הלשון דפירש הכא, דהא רחבה לא ראה ר' יהודה נשיאה מימיו, ועוד דכולהו אמוראי דייקו לומר דבר בשם אומרו.

עו) תוס' ד"ה רב ספרא. כתב **החזון איש** (שביעית סי' י"ג סק"ד)

תמרים דהזכרו בסיפא פירש"י לעיל (נב). ד"ה אוכלין דמיירי בארץ יהודה, ואם כן הכי נמי איירי בענבים דרישא דברייתא. וכיון שכן היאך פירש דאוכל הוא אבל כרמים, והא בנביא (שופטים י"א ל"ג) מבואר דהיה בארץ בני עמון דאינה בנחלת יהודה.

פז) רש"י ד"ה תקוע, תקועה אלפא לשמן. המהרש"ל פירש בשם הערוך דאלפא היא הראשונה לאותיות יוניות, והכי נמי תקוע ראשונה להביא הימנה שמן למנחות.

פח) רש"י ד"ה סימן. הקשה הרש"ש הא לא שנינו אלא דאין מביאין מדקלים שבהרים, ומשמע דמשאר אילנות שבהרים מביאין. והוה ליה לפרש דאם גדילין בו מילין הוי סימן דהוא הר, ואין מביאין בכורים מדקלים שבו.

פט) גמ', סימן לנחלים קנים נפקא מינה לנחל איתן. רש"י בפירוש החומש (דברים כ"א) כתב, דנחל איתן היינו מקום קשה שלא נעבד. (ונחל היינו עמק וכדפירש לעיל כב.) אך הרמב"ם (הל' רוצח פ"ט ה"ב) סבירא ליה דאיתן היינו נחל השוטף בחזקה. והגרע"א בגליון הש"ס ציין לתשובת חכם צבי (סי' ל"ב) דכתב, דיש המוכיחין מסוגיין כשיטת רש"י, משום דנהר אינו צריך סימן וידוע הוא. אמנם בתוספות הגרע"א (סוטה פ"ט מ"ב), דחה דבריהם וכתב, דאדרבה מוכח מהכא כהרמב"ם דהרי קנים גדילין במקום מים, וכדאיתא בתענית (כ). וכדכתיב יאורי מצור קנה וסוף קמלו (ישעיה יט) פירש"י דכשיבשו היאורים, התיבשו הקנים ונפלו, ועל כרחך דנחל הוי מקום מים. ומה דנהר צריך סימן משום דכמה מיני נהר הן, יאור, פלג, יובל, אגם, מעין, נחל.

צ) מתניתין, שלא למכור אין מוכרין. עיין פירש"י. והמהר"ם חלאהו כתב דטעמא משום דחיישינן לרביעה. אי נמי מפני שהוא מוציאה מידי גיזוה.

צא) גמ', ובשר לא. כתב הצ"ח דמה דלא פרכינן אדברי רב קודם דמייתי מימרא דרב פפא, משום דיש לפרש דרב מיירי מחיים דהוי כדרך המקדישים, אבל בשחוטה אין הכי נמי דלא אסור אלא במקולט. אך מדמייתי לרב פפא דלא חילק בבשר עצמו בין חי לשחוט, שמע מינה דרב אוסר אפילו בשחוט. וסבירא ליה למקשן דליכא באמירה מששא, והוא הדין דאסור אף ללא אמירה ולכן פריך. (והוסיף דלדעת המקשן רב אסר דוקא בשר גדי ולא בשאר בשר).

צב) גמ', שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. המגן אברהם (סי' רמ"ד סק"ח) פסק כשיטה שהביא השולחן ערוך (יו"ד סי' קמ"א ס"ד) דברבים ליכא משום חשדא, והקשה החתם סופר (או"ח סי' ס') דהכא נמי כיון דכל בני רומי אכלו גדיים מקולסים ליכא חשדא, ותירץ, דדוקא בדבר השייך לרבים ליכא חשדא, אך דבר שאינו משותף לרבים, אפילו באלף יחידים איכא חשדא לכל אחד בפני עצמו.

ממתניתין דשאר כל האילנות משיוציאו העלין, וכל שכן הכא דהביא כפניתא, דאסור.

דף נ"ג ע"א

פא) גמ', ר' אליעזר אומר עד שיכלה אחרון שבתקוע. החזון איש (שביעית סי' ט"ו סק"ו) נדחק, במאי פליגי, על כן דלא פליגי, אלא דר' אליעזר מוסיף דאם אין להם דרך לתקוע, יבדקו בגוש חלב. אך לכתחילה יבדקו בתקוע דמאוחר טפי. נולכאורה יש ליישב כפשוטו דפליגי, ולפי מה דאיתא בפרשת האזינו (ל"ב י"ג) "ושמן מחלמיש צור", ופירש רש"י אלו זיתים של גוש חלב, דהיינו שהיו זיתים קשים כצור. ולפי זה יש לומר שנחלקו אם כשנשאר זיתים אלו, חשוב למיקרי איתא לחיה בשדה וכפולוגתת תנא קמא ור' יהודה גבי פגי בית היני. (י.פ.)

פב) גמ', פגי בית היני וכו' חייבין במעשר. כתב המאירי דקא משמע לן דאף על פי דדקין הן הרבה, הואיל ומגיעין לבישול חייבים במעשר. והחזון איש (שביעית סי' ט"ו סק"ו) כתב, דר' יהודה פליג משום דסבר דמין אחר הן לענין שביעית ואינן כשאר תאנים ולכן אין אוכלין עליהן.

פג) גמ', כדי שיהא העני יוצא. כתב החזון איש (שביעית ט"ו סק"ז) דכל הני שיעורי היינו דחו"ל כיוונו ברוח קדשם לדעת דכשכלה במקום פלוני כלה אף מהפירות הנמצאים במאורות החיות. וכל עוד שיש רובע ידעו דעדיין לא כלה במאורותיהן. והוסיף לבאר דאין באילן רובע היינו דבכל אילן ואילן בפני עצמו ליכא רובע.

פד) גמ', אוכלין בענבים עד הפסח. וכתב הרמב"ם (שמיטה פ"ז הי"א) דהיינו פסח דמוצאי שביעית. וביאר הכסף משנה דעל כרחך הכי הוא דהא הפירות של תחילת שביעית מותרין כיון דנגמרו בשישית. והנה רבינו חננאל בסוכה (מ): כתב דביעור המעשרות הוא בערב יום טוב דפסח דשביעית. וכן כתב הברטנורא (מעשר שני פ"ה מ"ו). וביאר המקדש דוד (זרעים שביעית סי' כ"ו במהדורה החדשה) דדין ביעור מעשרות ודפירות שביעית חדא הוא דאיקרו נמי קודש. והקשה דלפי זה היאך משכחת לה דאוכלין בענבים עד הפסח דשמינית, והא בערב פסח דשביעית צריך לבערן מדין ביעור מעשרות. ותירץ דאפשר דמיירי באלו דנלקטו אחר הפסח דשביעית כיון דבמחובר לא חלה תורת ביעור.

פה) גמ', ואמר רב ביבי וכו'. הקשה הצ"ח דאין זה מן הקושיא ומדוע נקט לה, ותירץ דאולי היה ידוע לבעלי הש"ס דהך ברייתא לא נאמרה בי ר' חייא ואם כן היאך פריך מינה, ולכן הביא הא דר' יוחנן מחליף, ואם כן ר' יוחנן תני תמרים עד חנוכה.

פו) רש"י ד"ה אוכל. מקום כרמים וכו', הקשה הרש"ש דהנה גבי

צדיק יעשה לו הקב"ה נס, ולכן בידי אדם אם לא ינצל לא הוי חילול השם, אך בכבשן הוי חילול השם אם לא יעשה להם נס, וולפי זה אתי שפיר מה דדייק לומר לכבשן האש, דכיון דיתכן דלא יעשה להם נס, לא היה להם למסור עצמן.

צח גמ', **כתוב בהו ובאו ועלו וגו' ובתנוריק. המהרי"ל דיסקין** (בחידושו עה"ת שמות ז') הביא קושית **השאגת אריה** דמאי קל וחומר הוא, שאני צפרדעים דנצטוו להכנס בתנורים וכדכתיב בקרא, ובוודאי דמחויבין בכך וכמו דיצחק היה מחויב למסור עצמו, כששמע מאביו הציווי להעלותו עולה, ועוד דהא ליכא בהו וחי בהם (קושיא זו הקשה גם המהרש"א בחדושי אגדות), ותירץ דלא כל הצפרדעים נצטוו להכנס בתנורים אלא מקצתן, ודנו קל וחומר מהצפרדעים שמסרו עצמן ונכנסו בתנורים, אף דיכלו לפטור עצמן. **והמשך חכמה** (בראשית ט"ו י"ג) תירץ, דהצפרדעים לא נצטוו להכנס בתנורים ומה דנאמר ועלו בך ובתנוריק אינו אלא סיפור דברים בעלמא, ולא ציווי. וכדמצינו בקרא דועבדום וענו אותם (שם) דכתב **הרמב"ם** (הל' תשובה פ"ו ה"ה) דמה דמצרים נענשו אף על פי דנגזר על ישראל להשתעבד, היינו משום דלא נגזר חיוב על איש מסוים לשעבדם, והם עשו זאת מרצונם, אמנם **הרמב"ן** (על התורה, שם) הקשה דכיון דגזר כן הקב"ה, ומצרים קיימו גזירתו ודאי דהוי דבר מצוה. וביאר **המשך חכמה** דשיטת הרמב"ם דכיון דלא נכתב בלשון ציווי אלא בלשון סיפור לא הויא מצוה.

צט גמ', **הוי אומר בשעה שהתנור חם. כתב המהרש"א בחידושי אגדות** דמה שהצפרדעים באו בתנור החם הוי יותר פלא וקידוש השם, מאם היו עושין זאת שאר המינים, כיון דהצפרדעים טיבען במים, ומרחקין עצמן מן האש.

ק גמ', **מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה.** ביאר **הבן יהוידע** דלתירוץ זה אף על גב דלא היה גברא רבא, יש לו דין כתלמיד חכם דאין מנדין אותו, ומשום דבור דשתה הימנו מים אל יזרוק בו אבן. (ב"ק צג:).

קא גמ', **זוכה ויושב בישיבה של מעלה. הרי"ף (יח.) והרא"ש** (סי' ז') הביאו הכא הא דאיתא בשלהי כתובות (קיא:): דכל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ומהנה מנכסיו לתלמיד חכם, כאילו נדבק בשכינה. וכתב **הקרובן נתנאל** (אות פ') דלא סגי רק אי ישיא לתלמיד חכם ולא יעשה לו השאר, דאי לאו הכי יצטרך לבטל מתלמודו.

קב תוס' ד"ה מה ראו, פ"ה וכו' וקשה דהא בפרהסיא הוה וכו'. **התוספות הרא"ש ורבינו דוד** הוסיפו להקשות דהא קיימא לן כר' אליעזר (לעיל כה.) דאפילו נוטל את נפשך, ותירץ **המהרש"א** דיש לומר דתודוס סבר כר' ישמעאל (סנהדרין עא:): דסבירא ליה דבעבודה זרה יעבור ולא יהרג ויליף מוחי בהם.

קג בא"ד, דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו. תירץ

צג תוס' ד"ה מפני. בכולי שמעתא פירש רש"י וכו' כתב **הרא"ש** (סי' ו') דבאשכנו רגילין למלוח הבשר לצורך הפסח וליבשו, ונוהרין מלהזכיר שהוא לפסח אלא אומר בשר זה ליום טוב. והוא כשיטת רש"י דיהו סבורין שהקדישו לדמי בשר הבהמה לפסח, אמנם לשיטת **התוס'** שרי מתרי טעמי, א. דאין לאסור אלא בגדי או בטלה דמביאין הימנו פסח, ולא בבשר בהמה. ב. משום דאיירינן בשחוטה. והקשה **הפני יהושע** לשיטת **התוס'**, מדוע חילק רב פפא בין בשר לחיטים, ולא בבשר עצמו בין בהמה לגדי וטלה. ובתפארת **שמואל** (שם אות א') הקשה, מדוע בעינן לטעמא דבחיטי מינטר לפיסחא, תיפוק ליה דאי אפשר להקדישן לפסח. ורבינו **דוד** סבירא ליה כרש"י דחיישינן שהקדיש לדמים, ולכן אפילו האומר כלי זה לפסח, אסור. **והר"ן בחדושו** כתב **כהתוס'** וביאר, דמלבד החשש דמחיים אקדשה איכא נמי חשש דהקדישה קדושת דמים, נואתי שפיר קושית התפארת **שמואל**ן **והמשנה ברורה** (סי' תס"ט סק"ב) הביא **מהמהרי"ל** דמחמיר גם בעופות ודגים, דחיישינן שהקדישן לדמים.

צד בא"ד, **והלא גם בפנים אין לעשות כן,** ביאר **המהרש"א** כונתם דכיון דאינו מחיים, ולא שייכא ביה קדושת הגוף, מיירי לענין קדושת דמים. והרי המקדיש קדושת דמים ואוכל ללא פדיה, אסור לעשות כן משום מעילה. **והתוספות הרא"ש** שהקשה כן כתב, דלפירש"י משמע דקשיא לר' שמעון בלבד, וזה אינו, דהא ודאי גם לרבנן קשה דכיון דאיירי בקדושת דמים הוה ליה למימר דנראה כמועל בקדשים.

דף נ"ג ע"ב

צה גמ', **איבעיא להו תודוס וכו'.** כתב **הבן יהוידע** דנפקא מינה לדניא, דמי שהוא בעל אגרופין, אף על פי דראוי לנדונו, יכולין להמנע מלנדונו, ואין בזה איסור חנופה.

צו תא שמע עוד זו דרש **תודוס** וכו'. ביאר **הבן יהוידע** דההוכחה דהוי גברא רבה אינה מדאמר מילתא דרך דרש, אלא משום דמדרשא זו נפיק דינא, וכדכתבו **התוס'** בשם ר"י (ד"ה מה:).

צז גמ', **שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש.** הקשה **הצל"ח** מדוע נקט **לכבשן האש**. ותירץ דכונת תודוס לשאול מדוע מסרו עצמן אקדושת השם דהא אם לא היו ניצולין היה נגרם חילול השם. (וכמו שאמר להם נבוכדנצר מאן אלהך דשזבינך מידי). ואין להקשות ממה דילפינן מובכל נפשך דאפילו נוטל את נפשך צריך למסור עצמו גם אם נגרם חילול השם, דיש לבאר על פי מה דאיתא **בוזרה הקדוש** (וישב קפה.) דעדיף לאדם להפיל עצמו לאש או לבור מלא נחשים ולא ימסר ביד שונאיו, דבידי השונאין מועטין הם שניצלו. אך באש או בבור אם הוא

שהשיבו כן לנבוכדנצר ולא נשמו ממנו בדברים רכים. (קט) גמ', אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, כתב בחידושי הר"ן הטעם משום דתשמישו תדיר ואין בו שינוי מיום אחד לחבירו, וכן במוצאי יום הכיפורים, הא לא נפסק תשמיש האור דהא נשתמשו לאורו, ומאן דפליג סבירא ליה, דכיון דביום הכיפורים אין מתעסקין בו בידיים, כשחזורין להתעסק בו ראוי לברך עליו ברכת השבח. אבל במוצאי שבת שהוא תחילת ברייתו ראוי לברך עליו לכולי עלמא. [וההעמק דבר (שמות י"ב ב') כתב, דאיתא בשו"ת הרשב"א (סי' תי"ג) דטבע האש דבמוצאי שבת רותח יותר משום דאז נברא].

(קי) גמ', חזא ביה ברבא בר בר חנה בישות. כתב המהר"ם דעולא הקפיד, משום דסבר דרבה הוא דאמר כן משמיה דר' יוחנן, דאם לא כן מנא ידעה ר' אבא, ועל כרחך דשמעה מרבה בר בר חנה דהיה תלמידו דר' יוחנן.

(קיא) גמ', אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת. בספר ציונים לתורה (כלל ל"ח) הקשה מהא דאיתא בשבת (ק"ט). ולקדוש ה' מכובד זה יום הכיפורים, ומבואר דמצוה לכבדו ואם כן אף כשחל בשאר ימות השבוע בעינן להדליק. ותירץ, דברמב"ם (הל' שבת פ"ח ה"א) משמע דהדלקת נר שבת מדין עונג, וכן כתבו התוס' שבת (כה:): ד"ה הרלקת, ואתי שפיר משום דביום הכפורים ליכא דין עונג, אך מרש"י שם ד"ה חובה משמע, דהוא דין כבוד שבת, בעי להתחייב להדליק הנר ביום הכפורים נמי. [אמנם גם לרש"י דהוא מדין כבוד, הא אינו אלא בהדלקה עבור הסעודה, וזה אינו שייך ביום הכיפורים, ר.ג.]. ובדבר שמואל כתב, דאפשר דבהא נחלקו, דר' שמעון סבר דהוא מדין עונג, ואין לבטלו כשיום הכיפורים חל בשבת, ולרבנן דהוא מדין כיבוד ולצורך הסעודה, ביום הכיפורים אינו שייך. אמנם הגרי"ז ביאר (בחידושי הגרי"ז סטנסיל סי' י"א), דשיטת הרמב"ם דבהדלקת נר שבת איכא שני דינים, עונג שבת וכבוד שבת. ולדבריו בעינן לומר דלרבנן כמו דביטלו דין כבוד יום הכיפורים מחששא דשמא יבוא לידי איסור, הכי נמי ביטלו מצות עונג.

(קיב) גמ', וחכמים אוסרים. הרמב"ם פסק (שביתת עשור פ"ג ה"י) כרשב"א, ומשום דבירושלמי (בפירקין ה"ד) פסקו כוותיה. והרש"ש הביא כמה ראיות דלא פסקין כיחיד אף דבירושלמי פסקו כוותיה, אלא דטעמיה דהרמב"ם, מדנקט דחכמים אוסרין משמע דסברי דלא תלי במנהגא ואסור להדליק בכל מקום, דהיינו דלא כמתניתין דתלי במנהגא, ומשום דרבנן כנגד סתם משנה לא פסק כוותיהו.

(קיג) תוס' ד"ה אין וכו'. ותירץ וכו', רבינו דוד תירץ דלא מצינו ברכת הנהנין אלא בהנאה שנכנסת לגוף כגון אכילה ושתייה וריח, אך בשאר הנאות, שהן מחוץ לגוף לא שמענו. אמנם

המהרש"א בחידושי אגדות, דלא הוה פרהסיא כיון דלא היו שם עשרה מישראל. ובענף יוסף ביאר דבריו, דאף על גב דבמדרש איתא דהוה שם הרבה מישראל, מכל מקום כיון דהשתחו לעבודה זרה נעשו מומרים לעבודה זרה דהוה מומרין לכל התורה (חולין ה.), ואינן מצטרפין לכל דבר שבקדושה. וממילא לא הוי פרהסיא.

(קד) בא"ד, אלא אנדרטא שעשה לכבוד עצמו. וכתב רבינו דוד דכיון דעשה כן לכבוד עצמו, וראו הם שהיה בכך מיעוט כבוד שמים מסרו עצמן לכבשן. ולמדו מהצפרדעים דכל ענין שיש בו קדושת השם ראוי למסור הנפש עליו. וכן ביאר השיטה מקובצת (כתובות לג:): בשם הרמב"ן והרשב"א.

(קה) בא"ד, הרמב"ם (יסודי התורה פ"ה ה"ד) כתב, דכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג, ונהרג ולא עבר, מתחייב בנפשו. ולפי זה קשה היאך החמירו על עצמן. ואפשר דהתוס' אולי לשיטתם בעבודה זרה (כוז.) ד"ה יכול דיכול למסור עצמו. אמנם כתב המשנה למלך (שם) דאם העכו"ם עושה להנאת עצמו ואינו מתכון להעביר על דת, גם לתוס' אסור להחמיר על עצמו, והדרא קושיא לדוכתא. אמנם לפי מה שכתב הנימוקי יוסף (סנהדרין יח. מדפי הרי"ף) על דברי הרמב"ם הנוכחים לעיל, דאם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם.

(קו) בא"ד, ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו. כתב הרש"ש דהכי מוכח ממה דאיתא במדרש (שיר השירים רבה פרשה ז' סי' ח') דשאלו ליחזקאל מה יעשו, אמר להם כך מקובלני מישעיה רבי, חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. ונמלך בגבורה, ואמר לו הקב"ה איני מתקיים עליהם, ואמרו לו גם אם אינו מתקיים עלינו, אנו מוסרים את נפשותינו על קדושת שמו.

(קיז) בא"ד, היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל. כתב המהרש"א בחידושי אגדות דיש לגמגם בדבריהם, דשאני דניאל דשבקו לו לברוח, וכדאמר נבוכדנצר ייזיל דניאל מהכא דלא לימא קלי לאלהא בנורא.

(קח) שם. רבינו דוד פירש בשם רבינו תם, דשאלת תודוס היתה מה ראו דמסרו עצמן על מנת שינצלו וסמכו על הנס. וכן כתב רבינו פרץ, והוסיף דמשנינן, דלמדו מצפרדעים שבטחו ביוצרים לינצל, וניצלו ולא מתו, דכתיב וימותו מן הבתים מן החצרות ומן השדות, ולא נזכר שמתו גם מהתנורים. אך רבינו דוד הקשה דהא כל הסומך על הנס אין עושין לו נס. עוד פירש רבינו דוד מה ראו שמסרו עצמן לכבשן האש ולא הרגו עצמן, דאף דכתיב (בראשית ט' ה') אך את דמכם לנפשותיכם אדרש. הא ממעטינן במדרש (בראשית רבה ל"ד י"ג) מאך, דנרדף כשאול המלך יכול להרוג עצמו. והמהר"ם חלאוה כתב דיש מפרשים מה ראו

פ"ה מ"ו) דאין כונתו דהסלע היה מתגלגל עמהם, אלא דבכל מקום דהיו הולכין היה הבאר עולה ונובע מים, ונברא לו פה דממנו יצאו המים.

קכ) רש"י ד"ה המכתב. הברטנורא (אבות פ"ה מ"ו) פירש דמכתב היינו דהיו נקראין מכל הארבעה צדדין. והרש"ש ביאר דכתב היינו הכתב ההסכמי של כל אומה ואומה, והמכתב היינו מכתב המיוחד דהוא כתב אשורי שהיה בלוחות.

קכא) גמ', וקברו של משה ומערה שעמד בו משה ואליהו. ביאר הבן יהוידע דברא הקב"ה כח רוחני שיהא שורה על מקום קברו, ועל ידי אותו כח נתעלמה קבורתו, ולכן לא יוכל אדם לראותו כמו שלא יוכל לראות מלאך רוחני. וכן באותה מערה ברא כח רוחני בתוכה על פני כולה כדי שתוכל לקבל אור השכינה.

קכב) גמ', ומערה שעמד בו משה. הקשה התוספות רא"ש וכי אי אפשר שלא היתה שם מערה עשויה בידי אדם, וכן האיל, וכי אי אפשר שבמאמר הקב"ה בא לשם, ומדוע הוצרכו להבראות מששת ימי בראשית. והנה היעב"ץ (אבות פ"ה מ"ו) כתב, דעשרה דברים הללו אלו נעדרו לא היה קיום לישראל, דאם נתקיימה מחלוקת קורח בטלה התורה, וכדאיתא בסנהדרין (ק"י). **ובאר,** בעבור המים דאין האדם חי בלא מים. **ופי האתון** דאילו נתקיימה עצת בלעם לא נשתיר משונאיהם של ישראל. **ואילו של יצחק** הוא שעמד לאבותינו ולנו לרחם על כלל ישראל ולכן הוצרכה לכך בריאה מיוחדת דהוא מיסוד קיום האומה. **נולפי** דבריו אפשר דאף המערה שעמד בה משה לצורך קיום ישראל היתה, שהרי בה לימד הקב"ה למשה סדר י"ג מידות, שבאמירתן מרחם הקב"ה על ישראל. וכמו שפירש רש"י בפירוש החומש (שמות ל"ג י"ט) (ר.ג.ג.).

קכג) רש"י ד"ה והפרד. אין כל חדש וכו' ולא מן הכלאיים. הקשה השפת אמת אם אין חדש תחת השמש דהיינו שאין אפשרות שייצא מציאות של פרד משור וחמור, איך אפשר שיצא דבר מכלאים הא כתיב למינהו ואין כל חדש תחת השמש, ועוד הרי אין היוצא מן הכלאים חדש, כיון דעיקר הדבר נברא והאדם מרכיב ומערב שניהן, ופירש (לולי פירוש רש"י), דדומיא דאור, דניתן אז בטבע על ידי חיבור שני המינים.

קכד) גמ', אף האיל. הברטנורא. פירש (אבות פ"ו מ"ה) דנגזר עליו שיהא נאחו בסבך בקרניו בשעת העקידה. והתפארת ישראל ביאר, דנגזר על אחד מן האילים הנבראים שיהא אחד מצאצאיו נשאר הפקר כדי שלא יקרב מגזל, ובשעת העקידה ירוץ ליד אברהם ויסתבך בקרניו.

קכה) גמ', ר' יהודה אומר אף הצבת. המהר"ל (דרך חיים פ"ה מ"ו) כתב דלא פליגי, וכל אחד מוסיף על דברי חברו.

קכו) גמ', חזר וכללו בששי. כתב המהרש"א בחידושי אגדות דבשני עדיין לא נברא אדם ולא היה חטא בעולם, ולכן לא נאמר

התוספות רא"ש תירץ כהתוס' וכתב דהא דמברכין אריח היינו משום דרשה דכל הנשמה (ברכות מג:). **ובלקח טוב** (כלל י"א ד"ה והנה) תירץ הקושיא מריח, דכונת תוס' דאין מברכין על הנאת אבר פרטי ומסוים כגון עינים, אך ריח הוי הנאת כל הנשמה, והוי כהנאת כל הגוף. נוקצת צ"ע דהא תוס' כתבו "כשגופו" והיינו לא כל הגוף].

דף נ"ד ע"א

קיד) גמ', מברכין על האור בין במוצאי שבת ובין במוצאי יום הכיפורים. השאגת אריה (סי' ע"א) דן האם (למ"ד דהבערה ללאו יצאת וכתבו התוס' (לעיל ה: ד"ה לחלק) דאין שם מלאכה עלה) נאסרה הבערה ביום הכיפורים, וכתב דמהכא מוכח דנאסרה. וכדפירש רש"י לעיל (נג:). ד"ה הדר, דבמוצאי יום הכיפורים מברכין דדבר חדש הוא הואיל ונאסר כל היום ועתה נהנה הימנו, אך דחה הראיה דיש לומר דאסור מדרבנן.

קטו) גמ', להוציא בניו ובני ביתו. כתב הריטב"א דבכל מקום אשתו בכלל בני ביתו, אם כן מוכח מהכא דנשים חייבות בהבדלה, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. אמנם התוס' ברכות (כד. והא תניא) כתבו דלא אשכחן דאשתו הוי בכלל אנשי ביתו.

קטז) גמ', בערב שבת בין השמשות. כתב המהר"ל (דרך חיים, פ"ה מ"ו) דנבראו דוקא בזמן זה, משום דזמן זה מדריגת קדושתו גבוהה יותר משאר הימים. הלכך אי אפשר שתיברא בו בריאה כבריאת ששת הימים, אבל אי אפשר נמי שלא תהא בו בריאה כלל, דהא אינו שבת ממש, הלכך נבראו בו דברים שהם למעלה מן הטבע, אבל קרובים הם אל הטבע דהא גשמיים הם.

קיז) גמ', ואלו הן וכו'. כתב הרמב"ם (אבות פ"ה מ"ו) דמה דלא הזכיר קריעת ים סוף, ושמש שעמדה ליהושע, משום דאלו נכללו בטבע בריאתו, ביום שני שנחלקו בו המים, הושם בטבע שיחלק הים למשה, והירדן ליהושע וכן לאליהו. ויום רביעי שנבראה השמש הושם בטבעו שיעמוד בזמן יהושע, אבל עשרה אלו נבראו במיוחד בבין השמשות דערב שבת. וכן כתב רבינו יונה (שם). והמהר"ם חלאוה כתב, דמה דלא הזכיר קריעת ים סוף, וגפרית ואש של סדום, משום דאינם אלא הפסד ולא שייך בזה בריאה. וגפרית ואש נמצא עיקרן במציאות, ומכות מצרים נעשו במצות השם הבורא והמחדש.

קיח) שם. כתב המהר"ל (דרך חיים פ"ה מ"ו) דלא הויא בריאה ממש דאין נראה כי אילו של יצחק חי מששת ימי בראשית עד אברהם, (וכתב התפארת ישראל (אבות, שם) דאי כך הווי, היה לתורה לפרסם נס זה) אלא דנגזרה בריאתו בבין השמשות. וכן כתב המהרש"א בחידושי אגדות.

קיט) רש"י ד"ה באר. בארה של מרים. כתב המהר"ל (דרך חיים

חכמים לשאר בני אדם.

קלה (רש"י ד"ה אין תענית וכו'. הואיל וכו'. הרמב"ן (תענית יא:)) כתב, לדברי רש"י שאר ארצות שבגולה הצריכות למטר נוהגין בחומרי תענית ציבור. אך המאירי (שם) כתב דלדעת רש"י כל הארצות נגררין אחר בבל. וכתב דגם הרמב"ם (תענית פ"ג הי"א) סבר כרש"י. והר"ן (תענית ה. מדפי הרי"ף) הביא פירוש הרמב"ם דאין תענית ציבור בבבל מפני שלא היו כל כך בריאין לסבול חומר התענית, והארץ קרה ולא היו יכולין לעמוד בלא נעילת הסנדל. והרמב"ן (שם) הוסיף דאין לאוסרן במלאכה משום דעניים הן, ולא ברחיצה וסיכה דאין האויר בריא שם. ורבינו דוד הביא פירוש הרמב"ן דאין תענית ציבור לא בבבל ולא בשאר ארצות, כיון דבבבל אין נשיא שיגזור תענית על כלל הציבור, וצריך כל יחיד ויחיד לקבלה על עצמו, וממילא היא תענית יחידים ולא תענית ציבור. אך בארץ ישראל הנשיא היה גוזר על הציבור בלא ידיעתם. אמנם הרמב"ן (תענית, שם) כתב דהא דאין נוהגין תענית ציבור היינו דוקא לענין מלאכה ולשאר עינויים, אך לענין תפילות והתראה תענית ציבור הוא.

קלו (תוס' ד"ה לאו וכו', תימה לר"י וכו'. כתב הדבר שמואל דיש ליישב קושייתם על פי מה דכתב המנחת חינוך (מצוה שי"ג), דאף דנשים חייבות בתוספת יום הכיפורים, היינו רק לענין עינוי, אך לגבי מלאכה פטורות, דהוי ככל מצוות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות. ואם כן אתי שפיר דמחמת דספיקו אסור נאסרו אף נשים במלאכה.

קלו (תוס' ד"ה לקביעא דירחא, כדין כל ספיקות דאורייתא וכו'. ולדבריהם תשעה באב יהיה ספיקו מותר דדרבנן הוא, והקשה המנחת חינוך (מצוה ש"א). והא בשעת השמד, הוי תשעה באב מדברי קבלה וכדאיתא בראש השנה (יח:)) וכדברי תורה דמו. ותירץ דמדברי קבלה אין החיוב להתענות ביום מסוים, אלא על איזה יום שיתענה בחודש אב, אך רבנן קבעו להתענות בתשעה בחודש, וכיון דמדברי קבלה יכול להתענות אף ביום אחר, הוי ספיקא דרבנן לקולא.

קלח (גמ', ובין השמשות שלו אסור וכו'. המנחת חינוך (מצוה שי"ג) ביאר פלוגתייהו דשמואל ור' יוחנן. דבראש השנה (יח:)) מבואר, דבשעת השמד התענית מדברי קבלה וכדברי תורה דמו, וספיקו אסור כשל תורה. אמנם איתא נמי התם דבזמן הזה אינו מדברי קבלה אלא מדרבנן. הלכך סבר שמואל דהוי ככל ספיקא דרבנן ולקולא. אך ר' יוחנן סבר דאף בזמן שאין שמד קיבלו עליהם כחומר דברי קבלה ולכן בין השמשות שלו אסור. והגבורת ארי (תענית יב:) כתב, דבספיקא דהכא לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא דאם כן הווי תרי קולי דסתרי אהדדי, דבכניסתו ניזיל לקולא משום ספק יום, וביציאתו ניזיל לקולא משום דהוא ספק לילה, ומשום הכי אזלינן לחומרא ולא אמרינן

בגיהנם טוב. אמנם משנברא אדם בששי וחטא בעטיו של נחש ונגזרה עליו מיתה, ונגזר דידונו הרשעים בגיהנם, נאמר בו כי טוב.

קכז (גמ', ואור דידן במחשבה ליבראות בערב שבת וכו'. הקשה המהרש"א בחידושי אגדות דבחגיגה איתא (יב:) דשמים נבראו מאש ומים, ומוכח דהאש נברא ביום הראשון, ותירץ דאור דידן אינו יסוד האש שנברא ביום הראשון, דמאש ומים שהם יסודות פשוטים נבראו שמים.

קכח (רש"י ד"ה וטחן. כתב היעב"ץ דרצונו לומר דטח פניהן של אבנים, דהיינו פעולת הכאה. דהא על ידי פעולת טחינה אין אור יוצא.

קכט (גמ', ולפיכך הביא פסול לעולם. פירש המהרש"א בחידושי אגדות או דקרא פסול לפי שבא מסוס וחומר דהוו כלאים זה בזה. או דסבר דפסול ממש כמאן דאמר בתוספתא דאסור לירכב על פרדה. אי נמי דמיקרי פסול משום דמכתו קשה וכדאיתא בחולין (ז:)).

קל (גמ', אף מקלו של אהרן. כתב התוספות רי"ד דיש לפרש דנבראו ועמדו בתוך המטה ולא יצאו עד אותה שעה.

דף נ"ד ע"ב

קלא (גמ', יום המיתה, כתב המהרש"א בחידושי אגדות דהוא משום שוב יום אחד לפני מיתתך, ונמצא דכל ימיו בתשובה.

קלב (רש"י בד"ה ויום הנחמה. של כל אדם, המהרש"א בחידושי אגדות ביאר, דהוא יום שיתנחמו בו ישראל על גלותן, וטעמא דמכוסה כדי שיהיו ישראל תמיד בתשובה, דאין נגאלין אלא בתשובה.

קלג (מתניתין, מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין. הקשה הפני יהושע מדוע איסור זה תלוי במנהג, תיפוק ליה דאסור מדין אבילות, וכדאיתא בשילהי תענית (ל:) דכל מצוות הנהוגות אבל נוהגות בתשעה באב. ותירץ, דבראש השנה (יח:)) משמע דתשעה באב בזמן הזה אסור בין לענין אבילות ובין לענין תענית, מדרבנן. וכיון דאיסור מלאכה באבל הוי מדברי קבלה, לא רצו חכמים להחמיר בתשעה באב לענין מלאכה, וכדאשכחן דחששו חכמים הרבה בביטול מלאכה.

קלד (מתניתין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים וכו'. בגמ' מבואר דפליגי אי בשאר בני אדם הוי יוהרא. וכתב הפני יהושע דלדבריו דאיסור מלאכה בתשעה באב הוא מטעם אבילות (עיי' באות הקודמת), מבואר שפיר החילוק בין תלמידי חכמים לשאר בני אדם, וכדאיתא בבא קמא (נט:)) דאלעזר זעירא הוי סיים מסאני אוכמי, ואמרו לו וכי את כדאי להתאבל על ירושלים, ומוכח דלענין אבילות דירושלים שייך טפי האי ענינא דיוהרא. אך אי טעמא משום תענית מה מקום יש לחלק בין תלמידי

הדרגת היוזמי

מסכת פסחים דף נד – דף נה

ז אלול – ה אלול התשע"ג

החמירו חכמים לאסור מעלות השחר, דבלאו הכי צריך להפסיק ממלאכתו לכשיגיע זמן קריאת שמע דעיקר מצותה מהנץ החמה. אמנם **הברטנורא** (בפרקין מ"ה) כתב דטעמייהו דבית הלל מידי דהוה אתענית, דהיום אסור באכילה והלילה מותר. וכתב **התוספות יום טוב** דשפיר דימה איסור מלאכה דערב פסח לאיסור מלאכה דתענית, דהקרבן והתענית שוין דשניהן באין לכפרה. אך **התפארת ישראל** (שם) הקשה הא פסח אינו בא לכפרה. וביאר דדמו להדדי כיון דשניהן מדברי סופרים.

קמב (**רש"י ד"ה ולבסוף וכו'**. דקתני וכו'. הקשה **המהרש"א** היאך משמע מדנקט אוסרין דאסור בכל מקום, דלא קאי אלא אגליל דאסורין בלילה לבית שמאי. ותירץ **הפני יהושע** דכונת **רש"י** לדברי **התוס' ד"ה מדקאמר** דפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, איירי לענין איסורא, דלענין מנהג לא שייך פלוגתא דניחוי היכי נהוג. וסבר **רש"י** דכיון דבאיסורא איירי לא מסתבר לחלק בין מקום למקום לסברת המקשה.

קמג (**תוס' ד"ה מדקאמר, בסוה"ד**, ובברייתא לא שייך לפרש כן. בתוספות **רבינו פרץ** ביאר דבשלמא במתניתין דחשיב המקומות דיהודה וגליל לבסוף, שפיר אפשר לכלולי עלמא הוי מנהג, ורבנן אמרו לתנא קמא דהיה לו לפרש דבריו. אך בברייתא דחשיב המקומות קודם, על כרחך דתנא בתרא דקאמר מקום שנהג, אתא לפלוגי, דתנא קמא סבר דהויא איסורא, ולתנא בתרא הוי מנהגא.

קמד (**גמ', מכלל דר' יהודה איסורא קאמר. הרא"ש** (סי' ח') פסק כר' מאיר, אף דבשאר דוכתין הלכה כר' יהודה, הכא סתם משנה דריש פירקין הויא כר' מאיר, ועדיפא מדברי חכמים. ולכן תליא מילתא במנהגא. אמנם **הקרוב נתנאל** (שם) הביא קושית **המגיני שלמה** דהא קיימא לן דהלכה כר' אליעזר בן יעקב אפילו נגד סתם משנה, וסבירא ליה דאסור במלאכה משעת האור דהוא אורתא וכדאיתא **לעיל** (ב:), ובשלמא **להתוס'** שם ד"ה **מאימתי דר' אליעזר** לענין איסור קאמר, שפיר לא פסקינן כוותיה דהא ודאי מנהגא הוא מדתנינן לה עם שאר הלכות פסוקות דשנו בפירקין, אך לשיטת **רש"י** שם ד"ה **אסור דר' אליעזר** איירי לענין מנהג, קשיא. **והקרוב נתנאל** כתב ליישב על פי מה דכתב **התוספות יום טוב** (כלאים פ"ב), דכל היכא דלא איתפריש טעמא דר' אליעזר בן יעקב לא קיימא לן כוותיה. אמנם **הפני יהושע** כתב (לעיל ב:) דמחמת קושיא זו הוכרח **רש"י** לפרש (שם) דר' אליעזר מיירי לענין מנהג, ואם כן לא פליגי וכל מקום כמנהגו.

קמה (**גמ', המנכש בי"ג וכו'**. כתב **הצל"ח** דמדלא נקט הזורע, מוכח דלזורע מותר, דגם אם אינו נקלט במקום הגריד, ידע שלא לאכול מאותה תבואה שזרע עד לפסח הבא. אך מנכש דשותל שבולת אחת דנעקרה, אם ישתלנה במקום הגריד, לכשיקצור לא

ספיקא דרבנן לקולא. אמנם **הרש"ש** (שם) הקשה דהא לשמואל בין השמשות מותר אף על פי דהוי תרי קולי דסתרי. והוסיף דאישתמיטתיה דברי **המרדכי** (תענית סי' תרל"א) וכן **הבית יוסף** (או"ח סי' תקס"ב), דבאפוקי יומא לכלולי עלמא אסור בבין השמשות, דמספיקא לא נפיק מאיסורא.

קלט (**רש"י ד"ה לקביעא**. לעשות וכו' דמספקא לן וכו', **בחיודשי המאירי** ביאר, דלרש"י מיירי בזמן שמקדשין על פי הראיה, ובבבל דאין יודעין אם עיברו בית דין את החודש, דעושין שני ימים יום הכיפורים. **והתוס'** (ד"ה לקביעא) פליגי. וכן כתב **המנחת חינוך** (מצוה שי"ג) בדעת **רש"י**.

דף נ"ה ע"א

קמו (**גמ', מוחלפת השיטה. הרמב"ם** (קריאת שמע פ"ד ה"ז) פסק דחתן רשאי לקרוא. וכתב **הבית יוסף** (סי' ע') דפסק כשינויא דמוחלפת השיטה דר' יוחנן תירץ לה, ואם כן ר' שמעון בן גמליאל סבר דרשאי לקרות. והלכה כמותו בכל מקום. אך **הרא"ש** (ברכות פ"א סי' ט"ו) פסק דאינו רשאי משום דסבר כאידך שינויא, ואם כן סבר ר' שמעון בן גמליאל דאינו רשאי. **והתוספות יום טוב** (במכילתין פ"ד מ"ה) הקשה, דלדברי הבית יוסף מדוע בהלכות תענית (פ"ה) לא פסק הרמב"ם כר' שמעון בן גמליאל, והרי אליבא דשינויא דמוחלפת השיטה, דלא חיישינן ליוהרא רשאי כל אדם לעשות עצמו תלמיד חכם. **ובפירוש המשניות** בברכות ובפסחים כתב הרמב"ם דאין הלכה כרשב"ג).

והלחם משנה (הל' קריאת שמע שם) תירץ, דאין הכי נמי דגם בהלכות תענית פסק הרמב"ם כרשב"ג, ומה דלא הזכיר דכל אדם עושה עצמו תלמיד חכם, משום דסמך אמה דכתב בהלכות תענית (פ"ה ה"י) דכל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה, ומיירי אף במקום דנהגו לעשות מלאכה. אך **התוספות יום טוב** כתב, דהרמב"ם סבר כאידך שינויא דרב שישא משום דבתראה הוא, ולא פסק כלל כרשב"ג, משום דלא סבירא ליה כללא דכל מקום משנה רשב"ג הלכה כמותו במשנתינו משום דפליגי בה אמוראי. **והצל"ח** (ברכות יז:) הקשה, דאף אי נימא דאזלינן כתירוצא דר' יוחנן, מהיכא מוכח דהמוחלפת גבי קריאת שמע, ולא סוגיא דידן. ותירץ, דעל כרחך דבברכות מוחלפת השיטה דאם לאו הכי הרי הוא מעשה לסתור, וכדמייתי במתניתין דהתם (טז.) דרבן גמליאל נשא אשה וקרא קריאת שמע בלילה הראשון.

קמא **מתניתין ובית הלל מתירין עד הנץ החמה. התוס'** לעיל (ב:) ד"ה **רבי** כתבו, דטעמא דהאי שיעורא משום דהיא שעה שהפועלים יוצאין למלאכתן. **והפני יהושע** כתב, דלפירש"י בריש **לעיל** (נ.) ד"ה **שלא**, דהטעם שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח שלא ישכח ביעור החמץ, אם כן שפיר יש לומר דלא

המועד ואינה דבר האבד אסורה מדאורייתא. אך לצורך המועד שרי אף מלאכת אומן, וכן דבר האבד אף שלא לצורך המועד, וחכמים אסרו מקצת מלאכות המותרות, אך עיקר האיסור מדאורייתא. וכן כתבו הרשב"א והריטב"א (שם).

קנא גמ' במאי קמיפלגי וכו'. כתב היפה עינים דבירושלמי (בפרקין ה"ז) איתא דרבנן סברי דעולי רגלים עשירים היו (דהא מי שאין לו קרקע פטור מן הראיה), והיו עולין לרגל על גבי בהמה. ולא הוצרכו לתקן מנעליהן בחול המועד.

קנב גמ', אין למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה. כתב רבינו ירוחם (נתיב ד' חלק ה') בשם הראב"ד, דלחכמים נמי, מה דלא התירו במנעלין שלא על ידי שינוי היינו באומן, אבל הדיוט שרי אף ללא שינוי. וכן פסק השולחן ערוך (סי' תקמ"א ס"ה). והקשה הקרן אורה (מועד קטן י.) דאם כן מאי טעמא לא התירו ברצענין, שכן הדיוט מתקן מנעל כדרכו. כמו דהתירו בחייטין משום דהדיוט תופר כדרכו. ובפרט דבירושלמי (מועד קטן כ"א ה"ח) איתא דשייך מעשה הדיוט במנעל והניח בצריך עיון.

קנב גמ' תוס' ד"ה עולי וכו', מהכא וכו' דלא התירו אלא לעולי רגלים דוקא. אמנם המרדכי (מועד קטן סי' תתמ"ד) כתב, דעולי רגלים לאו דוקא, ונקט אורחא דמילתא. והתירו לכל אדם אף ללא שינוי, ומשום דהוי דבר האבד. והקרן אורה (מועד קטן י.) הקשה עליו, דבירושלמי (מועד קטן פ"א ה"ח) איתא, דהרצענין מכלבין במועד, דהיינו על ידי שינוי. ועל כרחך דמיירי בכל אדם, דהא בעולי רגלים מותר אף בלא שינוי.

קנב גמ' בא"ד, דהא יכול לקנות חדשים. הקשה המהר"ם הא כל דבר אבוד אפשר לקנות אחר במקומו. וביאר דכונת התוס', דבמנעלים ליכא דבר האבד, דיכול להניחן ולא להשתמש בהן, ואחר המועד יתקנם, ובמועד עצמו יקנה חדשים ללכת בהן. אך בשאר דבר האבד אם יניחנו כך יפסיד.

קנב גמ' מושביבין שובכין לתרנגולים ב"ד. כתב הפני יהושע דשרי להושיב שובכין אפילו אחר חצות. וכן מוכח מדלא משני אביי בגמ' דיש לחלק בין קודם חצות לאחר חצות (במקום דנהגו שלא לעשות). ועל כרחך דשרי ב"ד אף לאחר חצות.

קנב גמ' רש"י ד"ה אבל וכו', שהיא קשה וטורח גדול להחזיר וכו'. ביאר רבינו דוד דאף על גב דהוי דבר האבד דפסדי הביצים לגמרי, מכל מקום במקום טירחא יתירא לא התירו אף בדבר האבד. אך הקשה דכיון דשרי להושיב אחרת תחתיה, ודאי דשרי נמי להושיב אותה התרנגולת אף לאחר שלשה. ולכן פירש דמיירי לאחר שלשה למרדה ותוך שלשה לשיבתה. דאי הוי תוך שלשה למרדה אף על גב דהוי תוך שלשה לשיבתה ולא פסדי ביצים, מכל מקום כיון דלא הוי טירחא מהדרינן. ואי הוי לאחר שלשה לשיבתה, אף דהוי אחר שלשה למרדה, דהוי טירחא יתירא, מכל מקום כיון דפסדי ביעי והוי דבר האבד,

יכיר אותה שובלת ויבוא לקוצרה עם שאר התבואה המותרת. והקשה המנחת חינוך (מצוה ש"ג) דמה בכך דשותלה במקום דלא יקלט קודם העומר, נימא דבשעת הקצירה דהותרה התבואה, תיבטל השבולת ברוב, ותירץ, דכיון דהאיסור היה מעורב לפני שנעשתה התבואה היתר, אין ההיתר מבטל האיסור, אף מן התורה, והביא דכן כתב בחוות דעת (סי' ק"ו ביאורים סק"א).

קמו גמ', לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה. כתב הצ"ח דצריך לומר שגם מעלות השחר עד הנץ החמה אין דרכן לנכש, דהרי בית הלל מתירין עד הנץ החמה.

קמו תוס' ד"ה כל וכו', וא"ת וכו' וא"צ היתר כמו חיטי דכדא. הקשה המנחת חינוך (מצוה ש"ג) דבמנחות (סט.) מספקא לן בחיטין דזרען בקרקע וחלף עומר עליהן, מהו לאכול מהן, האם כמאן דמנחא בכדא דמי ושרי, או דבטל אגב קרקע ואסור, וקאי בתיקו. ואם כן מאי קשיא להו, דילמא ר' יהודה נמי מספקא ליה ומחמיר מספק זה. ותירץ, דיש לחלק, דהתם מיירי תוך שלושה ימים ועומדים להשרש, אך הוא ליקטן מקודם, ושפיר שייך לומר דבטלו אגב קרקע כיון דעומדין להשרש. אך הכא דעברו ימי השרשה קודם לעומר, ולאחר ימי ההשרשה לא תשרש עוד, ואם כן אינו עומד להשרש כלל, ובודאי דלא בטל אגב קרקע.

קמח מתניתין, ר' מאיר אומר כל מלאכה וכו'. הרמב"ם בפירוש המשניות (ובהל' יו"ט פ"ח הי"ט) סבירא ליה דמתניתין מיירי במקום דנהגו לעשות מלאכה בערב פסח, אבל במקום דנהגו שלא לעשות אין לחלק בין גומר למתחיל, ובין ג' אומניות לשאר אומניות, אבל הראב"ד (שם) פליג, וסבירא ליה דמתניתין מיירי אפילו במקום דנהגו שלא לעשות מלאכה, ואפילו הכי הותרו לגמור ובג' אומניות. וכן כתב הרא"ש (סי' ח') ובחידושי הר"ן.

קמט מתניתין, גומרה בארבעה עשר. כתב הרא"ש (סי' ח') דלא התיר ר' מאיר לגמור אלא עד חצות. והוסיף דר"י סבר דכל היום שרי, מדקתני בסיפא דברייתא (דמייתי בגמרא) עד חצות, מכלל דרישא דלצורך המועד, שרי לגמור כל היום.

דף נ"ה ע"ב

קנ גמ' שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד. התוס' בחגיגה (יח.) ד"ה חולו כתבו, דאיסור עשית מלאכה בחול המועד הוי מדרבנן. וכן כתב הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ז ה"א), והתוספות הרא"ש כתב בשם ר"ת, דמסוגיין מוכח הכי דאי הוי דאורייתא לא היה מקום להתיר בדבר האבד, דמדאורייתא אין לחלק, והיאך הדיוט תופר כדרכו. ואף דבמסכת חגיגה (יח.) ילפינן מקראי לאיסור מלאכה בחול המועד, הוי אסמכתא בעלמא. אך הרשב"ם לקמן (ק"ח.) כתב דאסור מדאורייתא. וכן כתב הטור (או"ח סי' תקל"ו) בדעת הרי"ף. והרמב"ן (ע"ז כב.) כתב, דמלאכה שאינה לצורך

קסב [שם, עוד יש לומר לסברת רש"י, שתקנת כל ישראל דוחה פיקוח נפש, וכעין שכתבו התוס' כתובות (ג):] שגילוי עריות הותר כדי להציל את כל ישראלי כדמוכח במעשה דיעלן].

קסג רש"י ד"ה ולא הודו לו, שהיה לו לבטוח בקב"ה שאמר וגנותי על העיר הזאת להושיעה. מבאר החתם סופר דאף על גב דגם יעקב אבינו התכוונן מול עשיו לדורון תפלה ומלחמה, וכן חזקיה התכוונן בדורון דשיגר דלתות ההיכל, וכן למלחמה בהא דסתם מי גיחון, וכן בתפלה דמסתמא התפלל. מכל מקום שאני יעקב דחשש שיגרום החטא, אך חזקיה לא היה צריך לחוש, דהרי הבטיחו ה' וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי, ואצל דוד לא שייך שיגרום החטא [שהרי כבר נפטר דוד]. עוד מבאר החתם סופר על פי דברי הרמב"ם, דמה שנאמר על פי נביא לטובה אין ה' חוזר בו, ואפילו על תנאי, והרי חזקיה הובטח על ידי ישעיה ואין לו לירא, אבל מה שנאמר לעצמו אפשר שיגרום החטא ולכן חשש יעקב אבינו.

קסד רש"י ד"ה עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן. אך בברכות (י' ע"ב) מבואר דבזה ודאי לא טעה, אלא דעיבר ביום שלשים של אדר ואין מעברין בו משום דראוי לקובעו ניסן, וחזקיה סבר דמשום דבראוי לניסן אין חסרון.

קסה גמ', מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא. פירש רש"י (בלשון אחר) דהזכרים עושים פירות. התוספות במנחות (ע"א). ד"ה מרכיבין הוכיחו מכאן, דדקלים זכרים עושים פירות, ודלא כדברי רש"י לעיל (נ"ג). ד"ה בדניסחני.

קסו גמ', רבא אמר מפסיקין היו, הקשה המהרש"א איך אפשר דרבא יחלוק על התנאים דלקמן.

קסז [גמ', שהיו אומרים היום על לבבך דמשמע על לבבך ולא מחר על לבבך. וקשה, כיון שמשנתנה הפירוש אמאי לא מיחו בידם, וכן לפירוש התוס' ד"ה לא בדברי רב יהודה, שהיו אומרים ישראל ה' בלא הפסק שיש בו משמעות אחרת, אמאי לא הוי לעיכובא, דהבית יוסף (או"ח סימן קמ"ב) כתב בשם מהר"י בן חביב (בתירוץ השני), שאם טעה בקריאת התורה בטעמים כשיש שינוי פירוש הפסוק, אף בדיעבד אין יוצאין. וכן משמע במשנה ברורה (שם סק"ד בשם שולחן עצי שיטים ועיי"ש סק"ב). ובביאור הלכה (סימן ס"א י"ג ד"ה אחר) כתב, דבודאי אם לא היו יוצאים ידי ק"ש היו מוחזין בהם חכמים, וא"כ להאי שיטות אמאי לא מיחו. ושם דוקא בקריאת התורה שצריך לקרות בטעמיה הוי לעיכובא על כל פנים במקום שמשנה הפירוש, אבל בקריאת שמע שאין דין לקרות בטעמיה לפסק הרמ"א (סימן ס"א סכ"ד), בהא אף שינוי המשמעות לא הוי לעיכובא, אבל לדעת מרן המחבר שם שפסק שצריך לקרות בטעמיה קשה (א.ג.).]

קסח גמ', ולא היו מפסיקין דברי רבי מאיר. מבאר המהרש"א

מהדרינן. ולכן אם מתה מושיבין אחרת תחתיה, דלא הוי טירחא כל כך ושרי משום דבר האבד.

קנז גמ' אם נעשה חצר כרפת. כתב הקרבן נתנאל (סי' ט' אות ש') דמדברי הרא"ש (שם) והרי"ף (דף יח. מדפי הרי"ף) דהביאו האי ברייתא לענין ערב פסח מוכח, דמה דנקט רבא חול המועד, לאו דוקא, והוא הדין דמצי לאוקמיה ב"ד, אלא דאשמעינן כח דהיתרא דאם נעשה החצר כרפת אפילו בחול המועד מפנין לאשפה.

קנח גמ' ואם חושש שמא יגנבו מביאין בצינעא בתוך ביתו. כתב התוספות רא"ש דמבית האומן עצמו לא חיישינן שמא יגנבו, דסתם בית האומן משתמר, שהכל מביאין כלים לתקן אצלו.

דף נ"ו ע"א

קנט רש"י ד"ה ומיחו, משום דהפקר ניהו. לקמן (נ"ז). כתבו התוס' ד"ה אל"א, דאי טעמא דפטור פאה משום הפקר הא הווי דוקא לבית שמאי דסברי הפקר לעניים הפקר, אבל לבית הלל דלא הווי הפקר איך יפטר. ועל כן כתבו דפטור פאה אינו משום הפקר, אלא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצא זה שיש לו ללוי חלק בהן שאם הוא לוי עני נוטל פאה, (ועיין באות קצג מה שהבאנו מהקובץ שיעורים בזה).

קס גמ', גירר עצמות אביו וכו'. הקשה החתם סופר בשלמא הא דכיתת נחש הנחושת שפיר הווי רבותא בהא דהודו לו, אף על גב דאבותיו לא כיתתו משום שמשא רבינו עשה את הנחש. וכן גבי גניזת ספר הרפואות, נתחדש דהודו לו אף על גב דהודאה זו הביאה חולים לסכנת נפשות. אבל בגרירת עצמות אביו הרשע, דאינו עושה מעשה עמך מה החידוש דהודו לו. [לכאורה לשיטת הרמב"ם בהלכות ממרים (פרק ו הלכה יא) דהממזר חייב בכבוד אביו ומוראו אף על פי שהוא פטור על מכתו וקללתו עד שיעשה תשובה, אם כן אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא איך הותר, וצ"ע]. ותירץ דהחידוש בזה דאף על גב דבגרירת עצמות אביו יש בזיון לסבו יותר דחזקיה חייב בכבודו ובפרט שיותם היה מלך, וכן יש בזה גנאי לחזקיה דהיה מלך ואין כבודו מחול, מכל מקום הודו לו משום קידוש ה'.

קסא גמ', גנז ספר הרפואות. פירש רש"י לפי שלא היה לבם נכנע על חוליים. אך הרמב"ם (בפירוש המשניות) מבאר, דבספר הרפואות היו כתובים רפואות על פי חכמת הכוכבים ואסור להתרפאות בהם, ושלמה המלך חיברו רק כדי להתלמד, דאם היו שם רפואות טבעיות בודאי שחזקיה לא היה גונז אותן, דכמו שאדם אוכל ומודה לה' כך אדם מתרפא בתרופה ומודה לה'. ובתשב"ץ (סימן תמ"ה) כתב דאחד מבני נח כתבו ולמדו מפי מלאך. ורבינו בחיי (שמות פ' ט"ו פ' כ"ה) כתב דספר זה נתגלה למשה רבינו.

תרעומתם חזקה שלא יאמרו אין שאר התורה אמת לכן אף בנהרדעא שאין בה מינין אין אומרים עשרת הדברות, אבל הכא הטענה שלהם שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון טענה חלשה היא, הלכך במקום שאין מינין אומרים בלחש.

קעה רש"י ד"ה קוצרין וכו', כלומר לא הקפידו חכמים וכו'. מדייק הרש"ש דלכאורה משמע מלשונו דאף דאיסורא ליכא אף מדרבנן, מכל מקום אורווי לא מורין כן. והקשה, דבמשנה כתב רש"י בד"ה וקוצרין דהיתר גמור הוא.

קעו בא"ד, דהא חדש מיבדל בדילי מיניה. המלא הרועים מוכיח מהגמ' לעיל (י"א). דהתירו לקצור לפני העומר חוץ מהטעם בדילי, גם משום דאיכא פסידא.

דף נ"ז ע"ב

קעז תוס' ד"ה מחלוקת וכו'. פ"ה וכו' וקשה וכו' שמא יעלה ויתלוש. החתם סופר מיישב שיטת רש"י על פי התוספות בביצה (ג'). ד"ה גזרה, דגורין שמא יעלה ויתלוש שמא בעודו בכפו יבלענו, אבל בדבר דבעי מרא וחצינא לא גזרו, ועל דרך זה יש לומר דבעניים נמי אין חשש דיעלה ויתלוש כיון דאינו שלהם, דרק מהנושרים התירו להם, והאיסור להשתמש במחובר משום שמא יעלה ויתלוש, וממילא היכא דליכא לחשש זה מותר להשתמש במחובר, ובהא פליגי, דאנשי יריחו סברי דליכא חשש תלישה כלל, אבל לחכמים דוקא בתמרים שבין הכיפין לא חששו דיעלה ויתלוש, אבל בתמרים שבמכבדות שהו לידם חששו שמא ישכח ויתלוש.

קעח בא"ד, ובין הכיפין נמי וכו' כדאמר בכירה אין מניחין נר על גבי דקל. המצפה איתן מיישב את שיטת רש"י על פי דברי התוספות הישנים בשבת (נ"ג). ד"ה תולין, דליכא איסור ליטול מעל גבי אילן אלא כשמנענע את הענפים בשעת הנטילה, אבל כשאינו מנענע מותר.

קעט בא"ד, ופריך והא מוקצה ניהו וכו'. הקשה רבינו עקיבא איגר דבהא סתרו לדבריהם בביצה (ל"א): ד"ה ונפחת, דבמוקצה מחמת איסור דרבנן והסתלק המוקצה דהיינו שאינו בעולם, לא אמרינן ביה מיגו דאתיקצאי, והוא הדין הכא דכיון שהתמרים נפלו לארץ אין בהם מוקצה כלל.

קפ בא"ד, דבסתם לא שייך למיגור שמא יעלה ויתלוש. הקשה רבינו עקיבא איגר, דביצה שנולדה אסורה מגזירת פירות הנושרין, ואף ספיקה אסור משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ואף דהיא בקרקע דעדיף מאשר בין הכיפין.

קפא גמ', א"ל רבא והא מוקצות ניהו. מבאר הפני יהושע דאף על גב דאפשר דסבירא ליה כרבי שמעון דלית ליה מוקצה, מכל מקום הקשה על עולא דפסק להדיא בשבת (קנ"ו): כרבי יהודה, וכן משום דאמרינן דברי הכל מותר וקאי נמי על רבי יהודה

דלפירוש רש"י, לרבי מאיר אין אומרים כלל ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ולרבי יהודה אומרים. וכתב הביאור הלכה (סימן ס"א סעיף י"ג ד"ה אחר) דאף לרבי יהודה לא מסתבר דאמירתו מעכבת דלא מפשינן בפלוגתא. עוד הוכיח זאת מדלא מיחו בהם חכמים אליבא דרבי יהודה, ואם אמירת ברוך שם מעכבת אפילו מדרבנן, בודאי היו מוחים בהם חכמים. עוד הביא המהרש"א מהמרדכי דלגירסא שהביא רש"י בד"ה וכו' כרבי רבי יהודה, אלא שהיו אומרים וכו', הטעות של אנשי יריחו היתה שהיו אומרים ברוך שם וגו' בקול רם. (וברש"י שלפנינו הוא מפורש) [מה שכתב שם דהרי מיחו חכמים בידם צ"ע דהרי מבואר במשנה דלא מיחו בידם (א.ב.)].

קסט שם. רבינו יונה (ברכות ח' ע"ב בדפי הרי"ף) פירש דלא היו מפסיקין בפסקי הטעמים לקרותה עם הטעמים בנחת, דזה עיקר מצות קריאת שמע.

קע רש"י ד"ה קץ הימין, שיחזיר ימינו לפנינו וכו'. המשך חכמה (בראשית פ"ג י') הביא מהזהר הקדוש (פרשת ויחי דף רי"ט) אמר ליה כד מתער קב"ה ימינא דיליה אתמנע מותא מן עלמא, ולא יתער האי ימינא אלא כד יתערון ישראל בימינא דקוב"ה ומאי ניהו תורה, דכתיב בה מימינו אש דת למו, בההוא זימנא ימין ד' עושה חיל לא אמות, והיינו כרש"י. והתוספות רי"ד מבאר דימין לשון ימים. וכן כתב רש"י בדניאל (פרק י"ב פסוק י"ג) וכלשון חטין.

קעא רש"י ד"ה שמע ישראל, לאביהם היו אומרים. ומבאר המהרש"ם על פי התרגום יונתן דאמרו לו ישראל אבינו, דאם לא כן הא אסור להזכיר שם אבי.

קעב גמ', פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם וגו'. פירש המהרש"א דכמו דמצינו ביומא (לה:): דכשהכהן הגדול היה מזכיר את השם ביום הכפורים היו עונים אחריו ברוך שם וגו', יעקב נמי כששמע את בניו מקבלים עליהם עול מלכות שמים, ענה כן, אבל משה רבינו לא אמר ברוך שם וגו', כי כתב את שמע ישראל בדרך לימוד לישראל ולא בדרך קבלת עול מלכות שמים. ואמרו רבנן אנן בעינן לאומרו דמקבלין עלינו עול מלכות שמים, אבל היאך נעביד הכי הא הווי גנאי למשה שנראה שמוסיפין על דברי התורה, על כן אמרו נימרה בחשאי.

קעג גמ', התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי. כתב הטור (או"ח סימן תריט) בשם המדרש רבה (דברים ב, לו) דמשה רבינו ראה שמלאכי השרת מקלסין את השם באמירת ברוך שם כבוד מלכותו והורידו לישראל, ולכן אנו אומרים אותו בלחש, על כן ביום הכיפורים שאנו כמלאכים אנו אומרים אותו בקול רם.

קעד גמ', ובנהרדעא דליכא מינין וכו' אמרי לה בחשאי. הקשה הרש"ש דאיתא בברכות (יב..). גבי עשרת הדברות דבנהרדעא לא קבעה בקריאת שמע מפני תרעומת המינין. ותירץ, דהתם

ממעשר וכו'. **הצל"ח** מבאר דכוונת **רש"י** כפשוטו, דבוהיין ידע דאין נותנין פיאה לירק, והפיאה שהניח בנו היה בטעות ולא חל, ומשום שהירקות היו שלו יכול היה להפקיר את הירקות כשהם בידי העניים ולמנעם מאיסור טבל, ואמרה הגמ' דאין נותנין פאה לירק, דהיינו על מנת להציל העניים מאיסור אכילת טבל, דאסור להפסיד את הלויים מהמעשר. אבל במשנה דאיירי באנשי יריחו דטעו וחשבו שירק חייב בפאה, פירש **רש"י** טעם יותר טוב משום דהעניים אכלו טבל. אך **החתם סופר** דחה את דבריו, משום דאפשר שבוהיין לא רצה להפקיר את הירק, שהיה אצל העניים משום דהעניים יכלו להפסיד שמא בינתיים יזכה בהן אחר. [וצריך עיון איך ייתכן להקשות זאת הרי אם היה מפקיר, היה מפקיר בקול שישמעו העניים, וכיון שהירקות היו בידם היו מתכוונים הם לזכות בם ראשונים]. אמנם **המהרש"א** על **תוס' ד"ה אלא** ביאר שיטתם, דהבינו דאין כוונת **רש"י** כהצל"ח, דלא מצאנו שיהיה אסור להפקיר אף לפני מירוח משום הפסד לוויים, אלא כוונתו כדפירש **במשנה** (נ"ו.) ד"ה **ומיחו**, שיהיו העניים אוכלים טבל, דבעצם חל חיוב מעשר והם טועים דפטורים. [ועיין **בביצה** (יג.) שכתב **רש"י בד"ה קנסא**, שהמשנה סדר המעשרות עובר בלאו מלאתך ודמעך לא תאחר (שמות כג), דהכי קאמר לא תאחר תרומה, להקדים לה מעשר. ועיין **במקדש דוד** (תרומות אות ז' ד"ה הנה), שהבין בדבריו שגם קודם מירוח עובר בלאו. והקשה דסתיר למה שפירש **בשבת** (קכז:) **בד"ה שהקדימו בשבלים**, דבכהאי גוונא אינו לוקה. ואולי אפשר לבאר כוונת **רש"י** בביצה, דבאמת דקודם מירוח אינו לוקה אלא שעובר על רצון התורה שרצתה שלא ישנו הסדר על מנת שלא להפסיד את מקבלי המתנות על כן קנסוהו. ולפי זה מצינו סיעתא להצל"ח שאסור לגרום הפסד מתנות אף שלא יעבור על הלאו, ואף דבוודאי התוס' פירשו דבריו כהמהרש"א אבל הצל"ח הא פירש לרש"י.]

קצא {שם, הצל"ח דייק, דאי אפשר היה לבנו של בוהיין להפקיר כי השדה לא הייתה שלו אלא של אביו. אמנם **מתוס' ד"ה אלא**. שהקשו דיהא פטור מדין הפקר דהיינו שאף שפאה אין כאן, הפקר יש כאן, מוכח דסבירא להו דשל הבן היתה ומשום הכי שייך גביה שהפקירה (ר.ג.).].

קצב **תוס' ד"ה אלא**, הכא מחייבי משום דהפקר בטעות הוה. הקשה **בתוספות הרשב"א**, דאיתא **בבבא קמא** (כ"ח.) דבעל הבית שהניח פירות מצד אחד לפאה, ובאו עניים ונטלו מצד אחר, זה וזה פאה לפוטרו מהמעשר, ולא אמרינן דהפאה הראשונה תתחייב במעשר דהוי הפקר בטעות. ותירץ דשם אינו הפקר בטעות כיון דמתחילה נתן פאה גמורה אלא דעכשיו הוא חוזר וזוכה בה.

קצג {שם, הקשה, **בקובץ שעורים** (ח"ב סימן י"ד אות ט"ז) דמה

דאיירי הכא במעשה דאנשי יריחו.

קפב **רש"י ד"ה וכי תימא וכו'**, במחובר לעורבים וכו'. הקשה **רבינו דוד** דלא מצינו הכנה במחובר אפילו אם דעתו עליהם בערב שבת, ולא יועיל מאי דמוכן לעורבים. [ועיין **בתוספות שבת** (קנ"ו:)] **ד"ה והא הראשון** דסבירא להו דיש הכנה במחובר. (נ.מ.פ.).]

קפג **בא"ד**, הגדילות בתוך ביתו לגדולה. הקשה **השפת אמת** הא דין זה תלוי בהא דפליגי (שבת קכח. ועוד) אם ישראל בני מלכים הם, דלרבי שמעון כיון דראוי למלכים ראוי לכל ישראל, ומאי טעמא בעי ריש לקיש להעמיד במחלוקת חדשה, שיעמיד במחלוקת רבי שמעון וחכמים.

קפד **תוס' ד"ה דתנן**, תימא הא התם אינו מוכן לאדם דאסור לשוחטה בשבת. **הרשב"א בחולין** (י"ד.) מתרץ על פי דברי אביי (שם), דרק מוקצה שמקצה מדעתו כגון נר שדלק בשבת דדחייה בידים הוי מוקצה, אבל הקצאת הבהמה אינה מדעת האדם ולכן כשנשחטה הותרה מדין מוקצה.

קפה **בא"ד**, אלא אפילו היה מוכן וכו'. דבריהם יותר מבוארים בביצה (ו':) **ד"ה השתא** דהכוונה ליום טוב שאין בו איסור שחיטה.

קפו **תוס' ד"ה מוכן לעורבים**. אפילו אי לא שרי הכא אלא למי שיש לו עורבים. כתב **התוספות הרא"ש** בשם **ר"ת**, דדוקא לוף הווי מוקצה למי שאין לו עורבים, כיון דבעצם אינו אוכל, אבל תמרים שהם בעצמם אוכל, אף דאין לו עורבים אינם מוקצה כיון דמוכן לעורבים.

קפז **תוס' ד"ה כלל**, דמדאורייתא לא מחייב בפאה אלא זית וכרם ושדה. אך **תוספות הרשב"א** כתב דמדאורייתא הכל חייב בפאה מלבד תאנה וירק, הלכך דוקא במעשר דרוב הגידולים פטורים מהתורה, גזרו חכמים על השאר פן ישתכח תורת מעשר, אבל בפאה כיון שרוב הגדולים חייבים בה משום תאנה וירק לא רצו לגזור, ועוד דתרומה דבמיתה גזרו בה רבנן, אבל פאה דקיל לא גזרו.

קפח **בא"ד**. מבאר **השפת אמת** דגם על זרעים וירקות שייך שם שדה כדמצינו גבי כלאים [דכתיב שדך לא תזרע כלאים וזרעים וירקות בכלל], אלא משום דבפאה כתוב קציר, וסתם קציר היינו דגן כדכתבו התוספות **בשבת** (ס"ח.) **ד"ה ואילו**. הלכך דוקא דגן חייב בפאה.

קפט **רש"י ד"ה ראשי לפתות**, עלי הלפת מכניסין אותן לקיום על ידי האימהות. והר"ח מפרש דעל ידי דבר אחר היינו על ידי כבישה.

דף נ"ז ע"א

קצ **רש"י ד"ה אין נותנין פיאה לירק**, משום דמפקע ליה

כתב כסוגיין דהקדישום. ניש לעיין בדיוק זה, מהא **דלעיל** (ג'): גבי רבי יוחנן, דלא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל (א.ב.).

קצח **רש"י ד"ה שטימאו**, כדכתיב אשר ישכבון את הנשים. מבאר **המהרש"א** דלפי מה דאיתא בשבת (נו.) דלא שכבום, אלא מתוך ששהו את קניהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבום, גם כאן יש לפרש שמעלה הכתוב כאילו טימאו את היכל ה'.

קצט **תוס' ד"ה דכריך וכו'**, וא"ת והא גבי לולב וכו'. **הפני יהושע** מתרץ דבקדשים קפיד רחמנא טובא, כדמשמע **בזבחים** (י"ט). לענין חציצה ויתור בגדים, [וצ"ע בכוונתו].

ר **גמ', ויכנס ישמעאל בן פיאכני**. הקשה **המהרש"א** מדוע צווחה העזרה על ישמעאל שיכנס יותר מעל שאר הכהנים הכשרים שהיו שם, ותירץ **החתם סופר** דכיון דבני ביתו היו בעלי זרוע, **כדלעיל** אוי לי מאגרופן וכו', הוצרכה העזרה לפרסם שישמעאל צדיק גמור.

פרק תמיד נשחט

דף נ"ח ע"א

א **רש"י ד"ה וקרב וכו'**, גמר הקרבנו וכו' ובגמ' מפרש טעמא. והיינו משום נדרים ונדבות הקודמים לעולה. ומדייק **הצל"ח** בדבריו דהטעם בגמ' קאי על גמר הקרבת התמיד ולא על שחיטתו, משום דמהפסוק והקטיר עליה חלבי השלמים, משמע דאסור להקטיר שום דבר אחר הקטרת התמיד של בין הערביים, דוהקטיר עליה כתיב, כדכתבו התוס' (מנחות מט: בד"ה ת"ל) אבל אין איסור לשחוט נדרים ונדבות אחר שחיטת תמיד של בין הערביים, ובלבד שיספיק להקטיר האימורים קודם הקטרת אימורי התמיד, הלכך פירש **רש"י** דקאי רק על גמר הקרבנו. [ולפי זה מובן מאי טעמא זמן המנחה בזמן סוף ההקרבה ולא בזמן תחילתה שהוא בשמונה ומחצה כמבואר **בברכות** (כו:) (ועיין ברש"י שם בד"ה מנחה קטנה), דהגורם לזמן השחיטה הוא זמן ההקרבה דוקא ואם כן דוקא הוא זמן המנחה].

ב **משנה**, **בערבי פסחים נשחט וכו'**. **התוספות** **ביומא** (כ"ט: בד"ה אלא הסתפקו, אם דוקא פסח ראשון זמנו אחר תמיד של בין הערביים, או אף פסח שני. **והצל"ח** דייק מלשון המשנה בערבי פסחים [לשון רבים] דדין זה נאמר נמי אפסח שני. עוד כתב, דלרבי עקיבא דחלבי חול אינם קרבים ביום טוב, נקט ערבי פסחים לחדש, דלא רק בפסח ראשון קרב קרבן התמיד מוקדם על מנת שיספיקו להקטיר את אימורי הפסח קודם הלילה, משום דבלילה יום טוב ואסור, אלא אף בפסח שני דהלילה חול ויכול להשהות את הקטרת אימורי הקרבן פסח עד הלילה, מכל מקום מקדימים את התמיד. ולרבי ישמעאל דחלבי חול קרבים ביום

שכתבו התוס' דאין לפטור פאה ממעשר מטעם הפקר, לבית הלל דסברי דהפקר לעניים ולא לעשירים אינו הפקר תמוה, דהא מה דסברי בית הלל דהפקר לעניים בלבד אינו הפקר, משום דבכהאי גוונא לא חל שם הפקר כלל, אבל בפאה דהוי הפקר לעניים מיהת, שפיר יש לומר דפטור ממעשר, והוכיח דבריו **מהירושלמי ריש פרק ה' דפאה הובא בר"ש** שם, גדיש שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הן של עניים, ומפרש בירושלמי טעמא משום קנסא, והא דפטור ממעשר מפרש שם משום הפקר בית דין אף דאינו הפקר אלא לעניים, **ובגליון המשניות לרבינו עקיבא איגר** (שם) כתב כן להדיא, דכיון דלעניים מיהת הוי הפקר, פטור ממעשר ולא דמי להפקר לעניים ולא לעשירים דלא הוי הפקר כלל גם לעניים. ותירץ דאפשר לומר, דכוונת התוספות היתה להביא ראיה, דלא נוכל למילף לפטור פאה ממעשר מקרא דהפקר, כיון דהפקר דקרא איירי בהפקר לעניים ולעשירים, ואם כן לא מצאנו בקרא דהפקר לעניים לחוד יפטור ממעשר ואין למדין חמור מקל להקל עליו, והא דמצינו בירושלמי דהפקר ב"ד לעניים ולא לעשירים פוטר ממעשר, היינו בתר דגלי לן קרא דגם פאה פטורה ממעשר, אף דלא הוי הפקר לעשירים ילפינן דהיכא דהוי הפקר לעניים גרידא נמי פטור ממעשר.

קצד **גמ', לערב היו מחלקין אותן לאנשי בית אב**. הקשה **היעב"ץ דביומא** (י"ב). איתא, דעורות קדשים בעלי אושפזיכנין נוטלין אותן. ותירץ, על פי **רש"י** (שם) דדוקא עורות של שלמי עולי רגלים היו נוטלין האושפזיכנין, אבל הכא מיירי בשאר קרבנות. **ורש"י** הכא **בד"ה עורות**, כתב דאיירינן הכא בעורות קדשי קדשים.

קצה **רש"י ד"ה ולערב**, שכל וכו' שהמשמר היה חלוק לששה בתי אבות. וכן איתא **במנחות** (קז:) **ופירש שם ברש"י ד"ה כנגד**, דבשבת כל המשמר עבדו יחד. אך **בתענית** (ט"ו:) **פירש בד"ה אנשי בית אב** דהמשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות, וכתב **בהגהות בן אריה** דכן משמע **בתוספתא דתענית** (פרק ב' הלכה ב').

קצו **גמ', עמדו בעלים והקדישום לשמים**. פירש **רש"י** דכל כהני משמרות יחד הקדישום לבדק הבית. והקשה **המהר"ם חלאוה**, איך יכולים להקדיש על העתיד מה שעדיין לא הגיע לידם, ותירץ, דלב בית דין מתנה עליהם משום התקנה, ועוד פירש, דהקדישו כל הבהמה בשעת קריאת השם, ועיין **דבר שמואל**.

קצז **גמ', לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל וכו'**. כתב **השפת אמת** דמדלא קאמר לא היו ימים מרובים אלא ימים מועטים, משמע, דאחרי שחיפו את ההיכל בזהב התבטלה תקנה זו, ולפי זה מיושב דעת **הרמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"ה ה"כ) דהיו מחלקים את העורות לכהנים מערב שבת לערב שבת, ולא

השעות קרויות ערב.

(ח) רש"י ד"ה אלא אמר רבא, כולה וכו' כל שש שעות אחרונות כשירות. הקשה הצ"ח דדבריו נסתרים בהמשך הדיבור שכתב דהיינו מחצי שבע אבל עד אז חמה עומדת באמצע הרקיע. ורבינו עקיבא איגר הקשה (בגליון הש"ס) על מה שכתב דעד חצי שבע חמה באמצע הרקיע, מיומא (כ"ח:): דזמן התמיד מתחילת השעה השביעית אלא דכותלי בית המקדש היו רחבים למטה וצרים למעלה ומשום הכי לא השחירו עד שש וחצי. וכן כתב רש"י לקמן (צ"ג:): ד"ה ט"ו מילין.

(ט) תוס' ד"ה תמיד נשחט, מאחרין וכו' אבל טפי לא וכו'. ומבאר תוספות הרשב"א משום דבעינן שעה אחת לקטורת ושעה אחת להטבת הנרות, ואם היה קרב בעשר ומחצה לא היה נותר זמן לכך.

(י) גמ', דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת. מבאר הצ"ח דלרבי ישמעאל דמותר להקטיר חלבים דחול ביום טוב, בערב שבת יש עוד טעם להקדים את התמיד, והוא משום חלבים דפסח דאינם נקטרים בשבת, אלא דרבא מעמיד לקמן את המשנה כרבי עקיבא דסבירא ליה דאין מקטירים חלבים דחול ביום טוב, הלכך אין חילוק בין חל בחול בערב שבת אלא משום הצלייה.

(יא) גמ', דאיכא נמי צלייתו וכו' מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה. כתב התרומת הדשן (סימן קס"ז) בשם הראשונים דשיעור זמן מליחה כשיעור צלייה, והוכיח דשיעור צלייה שעה, מהא דכשחל פסח בערב שבת הקדימו עוד שעה לצליית הפסח, אם כן חזינן דאף לגוף שלם סגי שעה לצלייתו. והקשה הבכור שור מדאיתא בשבת (י"ט:): דמשלשין את הפסח בתנור עם חשיכה והיינו אפילו לכתחילה, ואם כן אין צריך שעה לצליית הפסח מבעוד יום, אלא הא דאצריכו שעה כדי ללקט עצים לצלייה אבל צלייתו נגמרת בלילה. ותירץ, הצ"ח (בעמוד ב' ד"ה אי לא), דבודאי דלכתחילה בעינן להכניסו לתנור שעה קודם הלילה, ולא לסמוך על זריזות בני החבורה, אבל התם מדובר דאם לא עשו כן, יכולים עדיין לשלשל את הפסח עם חשיכה, משום דבני חבורה זריזים הם.

(יב) גמ', במוספין קודמין לבזיכין קמיפלגי. מבואר ברש"י ד"ה בזיכין, ובתוס' ד"ה קעבדינן, שהיו חולקים את לחם הפנים בערב פסח שחל בשבת. וקשה, תוס' לעיל (לה:): ד"ה ומי, ולקמן (צ"ט:): ד"ה לא, הביאו דברי הירושלמי דאסור לאכול מצה בערב הפסח, ולחם הפנים מצה היה כדלעיל (לו:). ואי נימא שאכלוהו רק בערב, איך שרי לחלוק בשבת, דטורח ומכין משבת ליו"ט. ואפשר דכל דינא דהירושלמי לא שייך אלא היכא דאין מצוה באכילתו, ואין לדמות לבעול ארוסתו בבית חמיו אלא כשאוכל שלא לשם מצוה שמקלקל אכילת מצוה דלילה. (א.ג.), עוד יש לתרץ, ע"פ התוס' רי"ד לקמן (צ"ט:): דבצקות של נכרים,

טוב, נקט ערבי פסחים לחדש, דלא רק בפסח ראשון שיש הרבה קרבנות מקדימים, אלא אף בפסח שני שאין הרבה קרבנות יש להקדים את התמיד.

(ג) משנה, חל ערב פסח להיות בערב שבת וכו' והפסח אחריו. פירש הצ"ח דלשון "והפסח אחריו" היינו מיד אחר התמיד, וקאי על כל המשנה, והמשנה אתיא לאפוקי ממאן דאמר, דקטורת ונרות היו מפסיקין בין תמיד לפסח. אך להרמב"ם (קרבן פסח פ"א ה"ד) דכתב דהקטורת והנרות מפסיקין בין התמיד לקרבן הפסח, לשום "והפסח אחריו" אתי אחל בשבת, ואתא לאשמועינן דלא נימא דתמיד קרב מוקדם משום דבשבת אין נדרים ונדבות, אבל פסח יקרב מאוחר דניחוש למכמר בישראל קא משמע לן. אך השפת אמת פירש ד"והפסח אחריו" קאי דוקא על הסיפא דחל בערב שבת, משום דבחל בשבת נהי דמקדימים את התמיד משום שאין נדרים ונדבות, ויתכן שיהיו הפסחים מרובים, אבל אחר הקרבת התמיד אם רואים שאין הרבה פסחים מאחרים את הפסח משום דחיישינן למכמר בישראל.

(ד) גמ', חלקהו לבין שני ערבים. הקשה המהרש"א הא גם בפסח כתיב בין הערביים ואי אפשר לומר חלקהו לבין שני ערבים, דהא בחל בערב שבת איתא והפסח אחריו דהיינו בשבע ומחצה. (ועיין באות הבאה).

(ה) גמ', מתיב רבא וכו' בין בחול בין בשבת. מבאר הצ"ח דקושיית רבא מדהקדימו את התמיד בשבת, אבל מעצם הקדמת התמיד בערב פסח אין קושיא, דהרי הירושלמי הקשה דנאמר בתמיד בין הערביים, ונאמר בפסח בין הערביים, ואיך אפשר דשניהם באותו זמן, ותירץ, דבין הערביים של התמיד יכול להתקיים בשאר ימות השנה, הלכך בערב פסח מקיימים את בין הערביים דפסח, דאם לא כן יתבטל, וממילא יש להקדים את התמיד קודם בין הערביים, ולפי זה אין קושיא מעצם הקדמת התמיד בערב פסח, אלא מדהוצרך התנא לומר דגם בשבת מקדימים, ואי הוי דאורייתא פשיטא, דאין לחלק בין חול לשבת. (ועיין באות הקודמת).

(ו) גמ', ואי סלקא דעתך בשמונה ומחצה דאורייתא היכי מקדימין ליה. החזון איש (סימן קכ"ד) מתרץ, אליבא דרבי יהושע בן לוי, דמה שתמיד קרב בין הערביים היינו למצוה ולא לעכב, אם כן בערב פסח יכולים להקדים את התמיד משום קרבן פסח.

(ז) גמ', אלא אמר רבא מצותו דתמיד משינטו צללי ערב. הקשה רבינו דוד הא רבי יהושע בן לוי דייק מלשון הפסוק בין הערביים דזמן התמיד בשמונה ומחצה. ותירץ דרבי יהושע בן לוי מפרש דלשון בין היינו מבדיל הלכך צריך לחלקו לשניים, אבל רבא מפרש דלשון בין היינו בתוך דאין זמן התמיד דוקא בתחילת הערב אלא כל הערב הוא זמנו, ונקט ערביים לשון רבים דכל

טז) גמ', ובזיכין בז' ועביר ליה לתמיד בז' ומחצה. הקשה המקדש דוד (קדשים סימן י"א סק"א) מאי טעמא זמן הקטרת הבזיכים דוקא קודם לתמיד של בין הערביים, הרי התמיד על המערכה הגדולה והבזיכין על המערכה השניה, וביומא (ל"ג:) פירש רש"י (בד"ה מנין שלא) דלגבי דינא דאין דבר קודם לתמיד של שחר היינו דוקא בקרבנות הבאים על המערכה הגדולה. ותירץ, דאפשר דזה נאמר דוקא בתמיד של שחר, אבל בתמיד של בין הערביים אין דבר קרב אחריו בכל המערכות.

יז) תוס' ד"ה כאילו, אין נראה לר"י וכו' היו נזהרין שלא יבאו תרי שבי בהדי הדדי. הקשה החזון איש (סימן קכ"ד) דאין הכי נמי מהאי טעמא בעו להקפיד על לא אד"ו ראש, אבל על לא בד"ו פסח לא היו צריכים, כיון שאפשר היה לתקן שלא יבואו תרי שבי בהדי הדדי בשאר חודשי הקיץ.

יח) רש"י ד"ה העולה, מדלא וכו' דקרנן תמיד כתיב ברישא. ותוספות הרשב"א פירש, דמשמעות עולה ראשונה הוא התמיד, על פי מתניתין דמנחות (מ"ט.). דאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר. עוד פירש, דהקרנן הראשון שהקריבו ישראל במדבר היה קרבן התמיד, אמנם כתב דאי אפשר לפרש כך למאן דאמר בחגיגה (ו' ע"א) דלא היה קרבן התמיד.

יט) תוס' ד"ה העולה, וליכא למימר דהתם איצטריך לציבור שאין להם תמידין ומוספין אלא כדי אחד מהם. מבאר הקובץ שיעורים (אות ר"ד) דבעינן ב' פסוקים משום דהווי ב' דינים א. דין קדימה כשיש את שניהם, ב' דין דחיה כשאפשר רק את אחד מהם. והקשה מדוע בעינן ב' פסוקים הא אפשר ללמוד דין דחיה מדין קדימה, דכיון דמדין קדימה אסור להקדים את המוסף לתמיד, אם כן כשאפשר להקריב רק אחד בודאי יקריב את התמיד, שהרי אם יקריב את של מוסף נמצא דמוסף קודם לתמיד. ותירץ, דאין איסור להקריב האיניו תדיר קודם לתדיר, אלא דמצוה להקדים התדיר לאינו תדיר ועל כן כשאין תמיד אפשר להקריב שאר הקרבנות, והוא הדין דיכול להקריב רק של מוסף, ולכן אי אפשר ללמוד דין דחיה מדין קדימה.

כ) בא"ד, אי נמי קרא דהכא להקדמת הקטרה וכו'. הקשה הקובץ שיעורים (אות ר"ד) הרי מהפסוק דמלבד עולת הבוקר ילפינן לכל התורה כולה דתדיר קודם, ומאי שנא הקטרה משאר מצוות דצריך פסוק מיוחד דתדיר קודם. והקהילות יעקב (סימן מ"ו ס"ק ב) רצה לתרץ, דמשום דבהקטרת אימורין ליכא דינא דלשם הבעלים ועל כרחך חזינן דמצות הקטרה אינה דין מיוחד לאותו קרבן, אלא דין כללי דכל הקרב לגבוה צריך הקטרה, ומשום הכי הוה אמינא דלא שייך בהקטרה דין קדימה דתדיר, דהא אינו מקדים, אך הקשה בשם חתנו, דהרי רק בהקטרת התמיד בעינן שני גזרי עצים ולא בשאר הקטרות ועל כרחך דהקטרתו הוא דין מיוחד לתמיד נוחכם אחד כתב דיש לומר

כיון שאין יוצאין בהם ידי חובת מצה, שרי לאוכלן בערב הפסח, והכא נמי כיון שאין יוצאין בלחם הפנים ידי חובת מצה, וכדלעיל (לח:): גבי לחמי תודה, שרי לאוכלן בערב הפסח. והמהרש"א לקמן (צט:): נסתפק בבצקות של נכרים כיון שיש בהם טעם מצה אסורין בערב הפסח, ואם כן ה"ה הכא. (י.ר.).

יג) רש"י ד"ה במאי קא מיפלגו, אמאי וכו' הא מסתבר טעמא דרבי עקיבא. הקשה הצ"ח הרי דברי רבי ישמעאל הם דברי מתניתין, ומאי טעמא לא הקשו קושיא זו על המשנה, ותירץ, דעל המשנה יש ליישב דלא מקדימים לשש ומחצה משום מכמר בשרא, אבל לאביי אליבא דרבי ישמעאל קשה, כיון דאביי לא חש למכמר בשרא, תדע, שהרי לא העמיד מחלוקתם בחששא דמכמר בשרא.

יד) תוס' ד"ה וקעבדינן וכו', וא"ת וליעבדיה בתחלת שמונה. תוספות הרשב"א תירץ, דבמוספין כתיב ביום דהיינו בעיצומו של יום, הלכך זמן הקרבנות מאמצע השעה הששית עד אמצע השעה השביעית, ואם כן בעינן עוד שעה לבזיכין, ושפיר נמצא זמן התמיד מאמצע השעה השמינית. והמקדש דוד (קדשים סימן ט' סוף ס"ק ג') מתרץ, על פי שיטת הרמב"ם (תמידין פ"ו הי"א) דהמוספין קודמין לבזיכין, אבל הבזיכין קודמין לנסכי המוספין, הלכך אף דזמן הבזיכין עד סוף השעה השביעית, מכל מקום אי אפשר להקריב באותו זמן את התמיד דהוא זמן נסכי המוספין, ומשום כך זמן התמיד בשבעה ומחצה. ובעצם דעת הרמב"ם דנסכי המוספין אחר הבזיכין מבאר הלחם משנה (שם), דעל מנת לצמצם את המחלוקת אם מוספין קודמים או בזיכין קודמים, מסתבר דלכולי עלמא הבזיכין קודמים לנסכי המוספים, ופליגי רק על עצם המוספין.

טו) גמ', חיישינן למכמר בשרא. הקשה הבעל המאור דלטעם זה, אמנם את הפסח יש לאחר לשמונה ומחצה [לכאורה כוונתו לתשעה ומחצה שהרי לרבי ישמעאל זמן התמיד בשמונה ומחצה (א.ב.)] אך את התמיד יכול לשחוט בזמנו בשש ומחצה. ותירץ דלולי התמיד שמעכב את קרבן הפסח לא היה אפשר לעכב את הציבור מלהקריבו, ועל כן אם התמיד ישחט בשש ומחצה ישחטו העם את קרבן הפסח מיד. עוד תירץ דעיקר הטעם לרבי ישמעאל משום דגזרו אטו נדרים ונדבות ולא משום מכמר בשרא. והמהרש"א מבאר על פי מה שכתבו התוס' בד"ה רבי ישמעאל, דבערב פסח שחל בשבת לא גזרו אטו נדרים ונדבות, משום דאיכא היכרא שמקדימים אותו משום הפסח שאחריו, אבל אם נפריד בין קרבן התמיד לבין הפסח כקושית הבעל המאור, לית לן היכרא ואיתא לגזירת נדרים ונדבות אטו יום חול.

הדרגת היוזמי

מוסכת פסחים דף נח – דף נט

יא אלול – יב אלול התשע"ג

לפנינו קרבן התמיד וקרבן פסח, עומדת מצות השלמה בפנינו לדחות את התמיד לאחר קרבן הפסח, כי אם נקריב התמיד קודם היינו משום שדחינו מצות השלמה, ואם כן גם מצות השלמה בשעתה היא ולא רק מצות תדיר. (א.ב.א.).

כה) גמ', יאוחר דבר שנאמר בו בערב. ופרש"י שנאמר תזבח את הפסח בערב. והקשה השפת אמת לפי מה שכתב הרמב"ן (שמות פי"ב סוף פסוק ו') דהא שנאמר תזבח את הפסח, לא קאי על שחיטת הפסח אלא על אכילתו. היאך הוכיחה הגמ' מהאי פסוק לענין השחיטה.

כו) גמ', שאני התם דמיעט רחמנא אותו. הקשה הצ"ח, הא כיון שהתורה מיעטה מ"אותו" דפסח קודם לנרות, על כרחך דפסח אחרי התמיד, דאם פסח קודם לתמיד קל וחומר דהוא קודם לנרות, דהרי התמיד קודם לנרות, ולמאי איצטריך למעט פסח מ"אותו", אלא על כרחך דפסח אחרי התמיד, ואם כן לא איצטריך לדרשה דבערב ובין הערביים לילך דפסח אחרי התמיד. ותירץ, דגם הברייתא הראשונה דורשת מ"אותו" למעט דקטורת קודמת לנרות וכדאיתא לקמן אליבא דתניא כי קושיין, אלא דלקמן ממעטינן רק את הקטורת דהוא עבודת פנים, אך לברייתא הראשונה ממעטינן גם קרבן פסח דהוא עבודת חוץ, ולכן אף אם הפסח קודם לתמיד, אכתי דרשינן מ"אותו" למעוטי קטורת ואינו מיותר, ועל כן איצטריך בערב ובין הערביים לחדש דקרבן הפסח אחר התמיד.

כז) שם. הקשה השפת אמת דכמו דחוינן דהדרשה דבערב ובין הערביים דוחה את המיעוט דעליה השלם שהפסח קודם לתמיד, ואמרינן שהתמיד קודם לפסח, הכי נמי הדרשה דבערב ובין הערביים תדחה את המיעוט ד"אותו" שהפסח קודם לנרות, ונימא דקרבן הפסח אחרי הנרות. דאין לדחות דאם כן הדרשה ד"אותו" מיותר (למאי דסבירא לן השתא דאין צריך למעט קטורת) ועל כרחך דאתי למעט קרבן פסח, דהרי אפשר לומר ד"אותו" ממעט דגם אם עבר והדליק הנרות מבעוד יום דאסור להקריב אחריהם שום קרבן.

כח) גמ', ונרות קודמות לפסח. משמע דזמן הדלקת הנרות מבעוד יום. **המקדש דוד** (קדשים סימן כ"א ס"ק א') הקשה לפי זה על התוספות במנחות (פ"ט). ד"ה אין, דאיתא התם בגמ', אין לך עבודה כשרה מערב עד בוקר אלא זו בלבד, וכתבו התוספות דשאני הקטרת אברים שמתחלת מבעוד יום, משמע דסבירא להו שזמן הדלקת הנרות דוקא בלילה ודלא כסוגיין.

כט) גמ', אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת. מבאר השפת אמת דהקטורת קודמת לתמיד היינו להקטרת התמיד, אבל שחיטת התמיד וזריקת דמו קודמים לקטורת וכדהוי מסדר אביי סדר המערכה.

ל) רש"י ד"ה בשאר ימות השנה, אם הביא שלמי נדבה וכו'

דאמנם גבי תמיד הוא דין מיוחד אבל גבי שאר קרבנות הוא דין כללי וכן גבי מוספין ואם כן אינו דין קדימות דדין קדימות שייך גבי אותו דין כגון אילו היו מדין הקרבן אבל היכן שעבודת הקטרת המוספין אינו מדין הקרבן הרי אינו עושה בקטרת אמוריו הקדמה למצות הקטרת התמיד].

כא) בא"ד, משום דלשון שלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכוב וכו'. **המהרש"א** מבאר דדברי התוס' לפי דעת המקשה שם דדין קדימה מעכב, אך למסקנא שם אין דין עיכוב בהקדמה אלא למצוה. אך **המהרש"ל** מבאר כוונתם דלאו דוקא עיכוב, אלא יותר חיזוק ואזהרה, וכדבריו מבואר בתוספות הרשב"א.

כב) בא"ד, אך קשה דאמאי איצטריך העולה ומלבד וכו'. ותירץ **הגהות רבי אלעזר משה הורוויץ**, דאיצטריך לפסוק דהעולה להקדים את התמיד לשאר הקרבנות, וילפינן מיניה נמי דהפסוק דמלבד עולת הבקר איירי בדין קדימה, משום דלולי הפסוק דהעולה, אין ראייה דמלבד לשון קדימה הוא. ואיצטריך הפסוק דמלבד לאורויי, דהטעם שהתמיד קודם משום שהוא תדיר, והוא הדין לכל התורה דתדיר קודם.

כג) בא"ד, שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולים וכו'. **התוספות** ביומא (כ"ט). ד"ה אלא תרצו, דלא איירי ששחטן קודם התמיד, אלא מיירי בשנפתחו הדלתות ונשחט התמיד, ואחר כך נסגרו הדלתות. עוד תירצו דמשום קודם התמיד נאסרה רק ההקטרה אבל קודם פתיחת הדלתות נאסרה גם השחיטה.

דף נ"ט ע"א

כד) תוס' ד"ה יאוחר, אף על גב דתמיד תדיר וכו' משום עליה השלם. כתב **המנחת חינוך** (מצוה ה' ס"ק ה') דלשיטת הרמב"ן (שהביא הר"ן שבת נ"ג. בדפי הרי"ף) דמותר למול בשבת אף שיגרום להחם אחרי המילה מים חמים, משום דאין למצוה אלא שעתה, אי אפשר ליישב כדברי התוס', דהכי נמי בגוונא דידן, כיון דאיתא קמן מצות הקרבת התמיד שהיא תדירה יש לקיימה בשעתה, זאת אף על גב דלאחר מיכן ידחה עשה דפסח שיש בו כרת לעשה דהשלמה. ולכן כתב, דאין הכי נמי בגונא דאיכא תמיד לא בעינן ליה לקרא דיוקדם, אלא ילפינן דזמן הפסח אינו בזמן התמיד אלא מאוחר ממנו, ואף אם ארע דלא יקריבו תמיד, יודעים אנו דזמנו של פסח מאוחר יותר מזמן התמיד, ואין מקריבין אותו מיד בחצות. נונראה דמה שהביא להוכיח משיטת הרמב"ן גבי מילה אינו דומה כלל לדידן, דהתם הרי בשעת קיום מצותה מילה אין שום שאלה של החמת מים וממילא אינו מתעסק המצוה זו כלל ומצות מילה היא המצוה בשעתה, אבל מצות השלמה היינו דבעינן להקריב את התמיד אחריה הכל, ואינה מצוה שלא להקריב אחר התמיד, וממילא כאשר עומד

העבודה, אבל לפירוש הר"ח (שם), דהטעם משום דחיישינן שמא אחר שיחתוך את הבהרת לא יעבוד את העבודה. הכא כיון דמחוייב לאכול את הקרבן מדין עשה שיש בו כרת לא חיישינן דלמא לא יאכל, ומשום הכי נדחה הלאו אף שעדיין לא מתקיים העשה. (א.ב.ב.).

לד) בא"ד, הקשה **הקובץ שיעורים** (אות ר"ז) הרי עשה דהשלמה הוא שלא להקטיר אחר התמיד, אבל מותר לזרוק את הדם אחר התמיד, ואם כן מחוסר כפורים לא צריך לעבור על עשה דהשלמה כלל על מנת להתכפר דהא סגי ליה בזריקת הדם, דהרי הקטרת האימורים אינה מעכבת כפרתו, דנעשה כאילו אבדו האימורים (וכדלקמן עמוד ב'). ותירץ על פי המאירי דכתב דנחלקו תנאים בהא, דלרבנן דרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לא אמרינן דנעשה כאילו אבדו האימורים, ואתי אליבא דרבנן.

לה) גמ', מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה. מבאר **הבעל המאור**, דמייירי שהקריב את השלמים אתמול, והיום מחויב לגמור את האכילה דשלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, או דמייירי בקרבן חטאת שהקריב היום, אבל אם הקריב שלמים היום אינו דוחה עשה דהשלמה, דהרי יכול להשלים אכילתו למחרת. ויש שמוחקים תיבת "לערב" שכתבה הברייתא, ואף אם גרסינן לה אין הכוונה משחשיכה, אלא היינו אחר התמיד דבין הערביים אבל מבעוד יום. אך **הרמב"ן** (ויקרא ז' ט"ז) כתב, דמצוה לסיים אכילת השלמים ביום הראשון, ודוקא אם נשאר יאכל למחרת. ולפי זה יש להקים הברייתא אף בהקריב השלמים באותו יום.

לו) רש"י ד"ה מעלה וכו', כדכתיב וכו' ולינה אינה פוסלת בראש המזבח כדאמר בזבחים וכו' לדברי הכל לא ירדו. עיין במה שציין **רבינו עקיבא איגר בגליון הש"ס**, ואמנם **התוספות בינומא** (כ"ט.) ד"ה אלא כתבו דהדין דלכתחילה יעלה וילין בראשו של מזבח, תלוי במחלוקת רבה ורבא אם לינה מועלת בראשו של המזבח. **והמשנה למלך** (תמידין ומוספין פ"א ה"ג ד"ה ועתה נבאר) הקשה על רש"י כיון דלרבא לינה מועלת בראשו של מזבח, אם כן הוי ככל הפסולין דאם עלו לא ירדו, אבל להעלות לכתחילה ודאי שאסור, ואיך כתב דאתי לכולי עלמא. **והחזון איש** (קדשים סימן י"ט ס"ק מ"ד) תירץ, דאף דלרבא הקרבן נפסל בלינה, מכל מקום כיון דהדין דאם עלו לא ירדו, לא עבר על כל תלין. ועוד תירץ **החזון איש** דגם לרבא לא חל פסול לינה בראשו של מזבח אלא דוקא לאחר שירדו, אבל כל זמן שהם בראש המזבח כשרים. (ועיין באות הבאה).

לז) בא"ד. **המנחת חינוך** (מצוה צ') תירץ את רש"י מקושית **המשנה למלך** (המובאת באות הקודמת) דודאי הדין כדברי **התוספות** ביומא דלרבא המעלה ומלין בראש המזבח עובר על

והוא היה מחוסר כפורים. **הצל"ח** נתקשה בדברי רש"י אלו, דהרי שלמים טעונים סמיכה וכיון שהוא מחוסר כפורים אינו יכול להכנס לעזרה כדי לסמוך, ואיך אפשר שהביא שלמי נדבה, וכמו דהקשו **התוספות לקמן** (ס"ב.) ד"ה **ערל**, ותירצו דאיירי בעוף, או בבכור ומעשר, או בקרבן נשים דלית בהו סמיכה, מכל מקום אי איירינן הכא בשלמי נדבה, הא אינם עוף, ולא בכור ומעשר. ובנשים נמי ליכא לאוקמי, מדנקט רבי ישמעאל הכא שטובל ואוכל, היינו בזכר. ובעל כרחך דבעינן לאוקמי נמי הכא בבכור ומעשר.

לא) בא"ד, אכילת הקדשים עשה היא וכו' בין הנאכלים לישראל. **בברכות** (מ"ח:) כתב **רש"י בד"ה כי וכו'**, דעל הזבח הוא אומר אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול את הזבח, והיכן צונו והבשר תאכל. **והמקדש דוד** (קדשים ק"א סימן ה' ס"ק ז') דייק **מהרמב"ם** (מעשה הקרבנות פ"י ה"א) דדוקא אכילת כהנים הוויא מצוה, והוא הטעם שהרמב"ם לא כתב דבעלים האוכלים את הקדשים מברכים. אמנם **הצל"ח** (ביצה י"ט: ד"ה לבית הפסול) כתב דאף **להרמב"ם** דאין מצות עשה על אכילת הבעלים מכל מקום גם הם מברכים. **והרמב"ן** (בהגהותיו לספר המצוות שכחת העשין מצוה א') הקשה על הרמב"ם מלשון הגמ' דידן שהקשתה מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, אם כן חזינן דיש מצות אכילה לבעלים.

לב) גמ', יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת. **התוספות במנחות** (מ"ט:) ד"ה **תלמוד** הוכיחו מהגמ' כאן דעשה דהשלמה אינו מעכב, וממילא אינו פוסל את הקרבן, דאם היה פוסל היאך אפשר דעשה דפסח מכשיר הפסול דהא עשה יכול לדחות אבל לא להכשיר פסולים. ולדבריהם צריך להבין איך כתב **הריטב"א** (יומא כט.) בתירוץ השני דעשה דהשלמה פוסל מדאורייתא, והלכך אם הקריב קודם תמיד של שחר, או אחר התמיד של בין הערביים הקרבן פסול. ותירץ **הקהילות יעקב** (סימן מ"ו), דאף לריטב"א אינו פסול בקרבן, אלא דכיון דעבר על איסור נפסל מדין כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ומשום הכי אי נדחה מכח עשה שיש בו כרת לא נחשב לאיסור וכשר. ובוזה גופא נחלקו **התוספות והריטב"א** בקדשים שלא שנה עליהם הכתוב לעכב, אם אמרינן כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני.

לג) תוס' ד"ה אתי עשה, שאם לא היה יכול להקריב לא יהיה ראוי לאכול לערב והפסח היה פסול. הקשה **המהרש"ם** בשם **המגן אבות**, דמשבת (ק"ב ע"ב) משמע דעל מנת לדחות הלאו, בעינן דוקא דבשעה שנעקר הלאו יתקיים העשה, דמשום הכי אין קוצצין לכהן אף בהרת טהורה לצורך העבודה. [ונראה דהקשה שפיר אליבא דרש"י שם ד"ה אלא, שביאר הטעם, משום שבשעה שקוצץ את הבהרת עדיין אינו עושה את

לרמב"ם דאשם מעכב, אבל לא משום דמטהר דדוקא החטאת מטהרת, אלא משום דבסדר הבאת הקרבנות האשם קודם לחטאת והסדר מעכב, שינה הסדר החטאת פסולה משום דשינה, אמנם כל זה דוקא בשצריך להקריב את שניהם, אבל בספק מצורע כיון דאינו חייב להקריב את האשם אלא את החטאת בלבד דהיא המכפרת, אינו כמקדים את החטאת לאשם והחטאת כשרה.

דף נ"ט ע"ב

מא) גמ', והעלה הכהן את העולה שהעלה כבר. כתב הרמב"ם (בפירוש המשניות זבחים קי"ב ע"ב ד"ה מחוסר זמן) דאם הקריב את העולה קודם שהקריב את החטאת והאשם, הרי הוא מחוסר זמן, ואינו חייב משום קדשים בחוץ, כיון דאינו ראוי לפתח אוהל מועד, והקשה המקדש דוד (קדשים סימן כ"ז ס"ק ה') דהרי בסוגיין מבואר להדיא דאם הקדים העולה כשר. ותירץ דיש לחלק, דדוקא אם הקדים את העולה קודם החטאת כשר, אבל אם הקדימה אף קודם האשם פסול.

מב) גמ', ועבדינן מילתא לכהנים דאתו בה לידי תקלה. הקשה רבינו עקיבא איגר דלמא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבירא ליה כרבי עקיבא דדריש עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביום טוב, ואם כן אפשר לאוקמי כשהלינו סמוך לחשיכה דבודאי לא יקטירו אותו הכהנים כיון דאסור להקטיר עולת חול ביום טוב.

מג) גמ', והא כמה דלא מתקטרי אמורין כהנים לא מצו אכלי בשר. רבי יוסף ענגיל בספרו בית האוצר (מערכה א' כלל קנ"ב) נסתפק האם כשם שזריקת הדם מתרת את הבשר כך הקטרת האימורים, דהיינו דבעינן לשניהם יחד, או דלמא זריקת הדם היא המתרת, והקטרת האימורים מעכב את היתר הזריקה לפעול היתר הבשר. והמאירי כתב, דאף על פי שאין לוקין אלא אם כן אכלו קודם זריקת הדם, מכל מקום אינו זוכה באכילה עד לאחר הקטר האימורים, ומן הסתם אינו אוכל עד שזכה. ומבאר הדבר שמואל (מהדו"ת) דבריו, דאף דאין איסור אכילה מצד דיני קדשים דהא נורק הדם, מכל מקום אכתי הוי של גבוה ואסור באכילה מדין גזל גבוה עד אחר הקטרת האימורים.

מד) גמ', יכול יהו כהנים רשאים בחזה ושוק קודם הקטרת אמורין. כתב הצ"ח (ביצה כ': אתוס' ד"ה מאי) בשם התוספות, דאף הבשר הנאכל לבעלים מותר באכילה רק אחרי הקטרת האימורים, והוכיחו דבריהם מסוגיין דהקטרת האימורים מעכבת את האכילה. והקשה הצ"ח (שם) הרי בסוגיין איירי בבשר הנאכל לכהנים ומנלן דכן הדין גבי בשר הנאכל לבעלים, והוכיח מסוגיין דודאי בשר הנאכל לבעלים מותר אף קודם הקטרת האימורים, דהרי לקמן הוכיחו בגמ' דבנטמאו האימורים הבשר

לא ילין, אך כוונת רש"י דבסוגיין הקשו מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה ותירץ רב פפא דמלינה בראש המזבח, אם כן אין כאן עשה דהשלמה אלא רק לאו דלא ילין והרי עשה דוחה לא תעשה, ומשום הכי לרבא נמי מותר בכהאי גוונא להלין בראש המזבח. עוד מבאר המנחת חינוך דרש"י הכריח דרבא מודה הכא, דאי סוגיין אליבא דרבה דאין לינה מועלת בראש המזבח, קשיא מדוע לתנא קמא לא עבדינן הכי בשאר ימות השנה הרי אין בזה איסור כלל, ודוחק לומר דנחלקו תנא קמא ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה במחלוקת דרבה ורבא אם לינה מועלת בראש המזבח, אלא ודאי דרבא מודה בסוגיין, ועוד דהרי הלכתא כרבא הלכך יש להעמיד נמי אליביה. [ועיין לעיל אות (לד) בשם המאירי דנחלקו התנאים בענין אחר, ואם כן נפלה הוכחת המנחת חינוך. (א.ב.).]

לח) בא"ד. ובשור"ת הרי בשמים (ח"א סימן מ"ז ד"ה ובישוב) מתרץ את רש"י, דמיירי כשהעלה ומשלה האור במקצתן דבכהאי גוונא ליכא פסול לינה.

לט) גמ', והאיכא אשם וכו' והאיכא עולה וכו'. הקשה המהרש"א (רש"י ד"ה ומחוסר) דהרי אפשר להעמיד בזה ויולדת דאין בהם קרבן אשם, ואף עולה דיוולדת אינו מעכב וכדכתבו התוס' בד"ה זה, ואפשר נמי להעמיד בשכבר קרבה עולתה. והוסיף רבינו עקיבא איגר דכוונת המהרש"א דאף בזה נוקי באופן זה שכבר הקריבו את העולה. ותירץ הצ"ח על פי דברי התוספות במנחות (מ"ט: ד"ה תלמוד, דהקשו על רב חסדא דהעמיד דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה בחטאת העוף, דאם כן אינו אינו שייך לעשה דהשלמה ולא חשיב דחיה. ותירצו דלכתחילה גזרינן דזריקת הדם לא תהיה אחר התמיד דבין הערביים אטו הקטרה דאסור מדאורייתא. ומבאר הצ"ח דגזירה זו שייכת דוקא בחטאת העוף שיש עמה עולת בהמה, אבל בחטאת העוף גרידא כגון דוב, ליכא למגזר האי גזרה, הלכך ליכא לאוקמי בחטאת העוף דוב, וביולדת ליכא לאוקמי משום דרבי ישמעאל נקט לשון זכר. אבל רבינו עקיבא איגר דחה תירוצו של הצ"ח דהרי עם חטאת העוף דוב, איכא נמי עולת העוף והוא מוקטר וממילא אסור מדאורייתא להקטירו לאחר התמיד של בין הערביים, ומשום הכי איכא למגזר בחטאת העוף דוב נמי אטו העולה.

מ) גמ', כשם שחטאתו ואשמו מעכבין אותו כך עולתו מעכבתו. כתב הרמב"ם (נזירות פ"י ה"ח) דספק מצורע מוחלט מביא צפרים וחטאת העוף על הספק, אבל אשם ועולה אינם מעכבים במצורע. והקשה הלחם משנה (שם) הא דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה בסוגיין סתרו דבריו, ותירץ דאמנם זו דעת רבי ישמעאל, אבל רבנן פליגי וסבירא להו דאינו מעכב. אך המקדש דוד (קדשים סימן י"ב ס"ק ד') תירץ, דלעולם סבירא ליה

או שאבדו אין הכהנים רשאים לאכול החזה והשוק, דהא מדאורייתא יכול להקטיר.

מט) שם. המקדש דוד (קדשים סימן כ"ו ס"ק ג') כתב דשיטת רש"י דאף למאן דאמר הציץ מרצה על העולין, היינו דוקא שתועיל זריקת הדם, אבל אינו מועיל להקטיר את האימורין, ולפי זה לא קשיא כלל קושית התוספות.

נ) תוס' ד"ה יכול וכו', ומיהו קשה מנטמא בשר וכו', הא אין לבשר שעת היתר לכהנים. הקשה השפת אמת דאף דאין היתר לכהנים מכל מקום כיון דהדם כשר לזריקה מדוע לא יורקו את הדם. ותירץ דאולי משמע לתוספות מדלא תני בהדיא דלא עלו לבעלים לשם חובה דבעלים מתכפרים, ועל זה הקשו, עוד רצה לומר דאולי למדו תוס' דאין זריקה בלא כפרה, מהקרא דואני נתתיו על המזבח לכפר, (ועיין בדבריו).

נא) בא"ד, ונראה לפרש וכו' לא מתכפרי עד שיאכלו הכהנים. **המקדש דוד** (קדשים סימן י"ד ס"ק ז') מוכיח מתוספות דלא סגי במה דאפשר לאכול הבשר, אלא בעינן אכילת הכהנים לכפרת הבעלים, ואם כן חזרו בהם מתירוצם הקודם. ולפי זה מיישב **המקדש דוד** את קושית התוספות בחגיגה (כ"א. ד"ה האונן), דהקשו מדוע האשה שהיתה טמאה לידה ונותנת המעות בשופר, טובלת ואוכלת בקדשים רק לערב, הרי עד התמיד של בין הערביים בודאי הקריבו את הקרבן שלה, ומותרת באכילת קדשים, ותירץ דממתינה עד לערב, משום דשמא עדיין לא אכלו הכהנים את הבשר ועדיין אינה טהורה לאכילת את קדשים, אך עד הערב מסתמא לא יתעצלו הכהנים ויאכלו את הבשר. אך **החזון איש** (סימן קכ"ד על התוספות) מבאר, דהתוספות לא חזרו בהם מתירוצם הקודם אלא דנתכפרו הבעלים בשני אופנים. א. בראוי לאכילה מדאורייתא בלי שום עיכוב, התכפרו אף אי לא נאכל. ב. היכא דפקע מצוות האכילה מהבשר כגון דנטמא. אבל כשהבשר ראוי לאכילה, אלא דמעוכב מסיבה צדדית המונעת האכילה ממנו עתה, אין ראוי להקטיר את האימורים, ולא נתכפרו הבעלים.

נב) בסוה"ד, אבל אם נטמא אחרי כן או יצא או נעשה נותר מתכפרי הבעלים. מבאר **המקדש דוד** (קדשים סימן י"ד ס"ק ז') דכפרה זו חלה דוקא משעה שהבשר אינו בר אכילה ולא חלה למפרע, אבל כפרה שבאה על ידי שהכהנים אכלו את הבשר הכפרה חלה למפרע משעת הזריקה.

נג) גמ', רב כהנא רמי כתיב ולא ילין חלב חגי עד בוקר וכו'. כתב **הרמב"ם** (קרבן פסח פ"א ה"ז) דהמניח אימורין [דקרבתן פסח] ולא הקטירן עד שלנו ונפסלו בלינה, עובר בלא תעשה דלא ילין חלב חגי עד בקר. והקשה **המשנה למלך** דלדבריו דהקרא דלא ילין חלב חגי איירי בקרבן פסח, אם כן מה הקשה רב כהנא מוהקטיר עליה חלבי השלמים, הא קרבן פסח קרב

מותר באכילה, **מהברייתא** דנטמאו האימורין או שאבדו, ומדוע לא הוכיחו **מהמשנה דלקמן** (ע"ח:) דבנטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק את הדם, ובנטמא החלב והבשר קיים זורק את הדם, משום דהבשר ראוי לאכילה, אלא על כרחך, דהבשר הנאכל לבעלים הותר באכילה אף קודם הקטרת האימורין הלכך אין ראייה מהמשנה, כיון דשם איירי בקרבן פסח הנאכל לבעלים, דאינו תלוי כלל בהקטרת האימורין.

מה) גמ', וכמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא מתכפרי. הסתפק **השפת אמת** אי עכוב הכפרה עד שגמרו הכהנים את כל אכילתם, או דלמא דסגי באכילת כזית, ויותר נראה לו דאף באכילת כזית הבעלים מתכפרים. וכעין זה הסתפק **החזון איש** (סימן קכ"ד בסוגיין ד"ה ויש) בהקטרה דמעכבת את אכילת הכהנים, האם סגי בהקטרת כזית או דבעינן להקטיר את כולו, ומשמע ליה דצריך להקטיר את הכל.

מו) גמ', עשאום כמי שנטמאו או שאבדו. כתב **הקובץ שיעורים** (ביצה אות נ"ד) הביא מה שכתבו **התוס', זבחים** (מ"ג.) ד"ה **והלבונה,** דאימורין לא חשיבי מתיר, אף על גב דעד דמקטרי אימורין כהנים לא מצי אכלי, כיון דאם נטמאו או שאבדו שרי הבשר באכילה. וביאר דבריהם, דאין איסור לאכול את הבשר קודם הקטרת האימורין, אלא דיש חיוב להקדים את הקטרת האימורין לאכילתו, ומשום הכי בגוונא דאי אפשר להקטיר את האימורין, הותר הבשר אף דלא הקטרו, ועל כן אם לאחר מיכן יוכלו להקטיר האימורין, ועדיין לא נאכל הבשר יחזור הדין לקדמותו, דחייב להקטיר את האימורין קודם אכילת הבשר, ולא אמרינן כיון דהותר הבשר באכילה לא יאסר שוב. והוסיף **הדבר שמואל** (מהדו"ת - בא"ד מתכפרי בעלים) דלענין אכילת הכהנים אינו כן, דאם נאבד הבשר והרי נתכפרו הבעלים, ושוב נמצא הבשר אין כפרת הבעלים מתבטלת.

מז) תוס' ד"ה עשאום, בסוה"ד, הואיל ומדרבנן לא מרצה הוי כאילו אבדו האימורין. **השאגת אריה** (סימן ק"ח) תמה על **התוספות** דאיך אפשר דמשום שאינו ראוי מדרבנן יחשב אינו ראוי מהתורה, דכיון דמדאורייתא הבשר אסור באכילה לא אתי איסור דרבנן ויתיר איסור של תורה.

מח) שם. הקשה **הצ"ח** (ביצה כ': ד"ה ואמנם) מדוע השמיט **הרמב"ם** את הדין דבנטמאו האימורין או שאבדו דהכהנים רשאים בחזה ושוק. ותירץ (שם בד"ה ולכן נעלנו"ד שהרמב"ם) דהרמב"ם פליג אתוספות דידן, וסבירא ליה דכיון דמדאורייתא הציץ מרצה על העולין לא חשיב כאילו אבדו האימורין, אף דמדרבנן אינו מרצה, ועל כרחך דהברייתא דבנטמאו האימורין או שאבדו שהכהנים רשאים בחזה ושוק אתי כמאן דאמר דמדאורייתא אין הציץ מרצה על העולין, וכיון שהרמב"ם פוסק דמדאורייתא הציץ מרצה על העולין, אם כן בנטמאו האימורין

הדרה היומיומי

מסכת פסחים דף נט - דף ס

יב אלול - יג אלול התשע"ג

רבי מאיר דכשר, דכיון דשחט לטמאים רק לשיעור אכילתו, ועדיין נשאר שיעור אכילה לטהורין וחשב על זה מהני, דדוקא בכזית למחר וכזית בחוץ איתא בובחים ד פליג רבי מאיר ואמר דתפוס לשון ראשון, כיון דכזית למחר הוי פיגול ומפקיע את הכזית בחוץ.

נט) בא"ד, ובעבודה אחת מיירי דאין מחשבת טמאים אלא בשחיטה. הקשה הצ"ח מה הצרכו להביא ראיה זו, הא ודאי איירי בעבודה אחת, דאי בב' עבודות, לכולי עלמא פסול משום הטמאים, ותירץ, דסוגיין כרבא דאינה לשחיטה אלא לבסוף, אבל למאן דאמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף חיילי תרוייהו אף לרבי מאיר, (וכדכתבו התוספות הקודם), ואם כן הקרבן כשר דהא הוה מקצת טמאים, וכוונת התוספות דמיירי בעבודה אחת דעל השחיטה יש דין עבודה אחת כדרבא דאינה לשחיטה אלא לבסוף.

ס) רש"י ד"ה דאמר הריני וכו', דמחשב בשעת עבודה זו וכו' במחשבת פסול נפסל מיד. בפשטות משמע מלשוננו, דהפסול משום מחשבת פסול בשחיטה, אף שחיטתו על עבודת זריקה. **והדבר שמואל** הביא דברי הרמב"ם (פסולי המוקדשין פט"ו ה"י), דהמחשבה שחשב בשעת השחיטה כאילו חשבה בשעת הזריקה, וביאר המקדש דוד (קדשים קונטרס אחרון סימן ד' ס"ק ג') דאין כוונת הרמב"ם דהקרבן נפסל משעת זריקה, מחמת אותה מחשבה, אלא דפסול משעת שחיטה, ומשום דאף אם יזרוק את הדם נחשב שלא לשמו, הלכך הוי כאילו נשפך הדם או נפסל דמיד הקרבן פסול, וכך אפשר לפרש לשון רש"י.

סא) תוס' ד"ה שחטו, פי' רש"י וכו' וקשה וכו' ונראה דמיירי דיש לו מנויים אחרים. המקדש דוד (קונטרס אחרון סימן ד' ס"ק ב') תירץ, על פי הירושלמי (פ"ה ה"ג) דבשחטו להתכפר בו חצי חבורתו פסול, משום דנעשה כמתפיס כפרתן של אלו לאלו, ומתוך שלא נתכפרו אלו לא נתכפרו אף אלו, ואי נימא דמיירי הכא דאיכא מנויים אחרים, אם כן מדוע נקט דשחטו שלא לאוכליו דאינם ראויים לאכילה, הא אף אם היו ראויים לאכילה הוי פסול כיון דשחט רק לחצי חבורתו. והקשה הרב שמואל דאין ראיה מהירושלמי לסוגיין, דהירושלמי מיירי ששחט לכל החבורה אך הזריקה היתה לחצי חבורה, אבל כשהשחיטה לחצי חבורה כמו בנידון דידן מנא לן דפסול.

סב) גמ', ת"ש לאוכליו ושלא לאוכליו כשר היכי דמי אי נימא בשתי עבודות וכו'. הקשה רבינו עקיבא איגר מדוע לא הוכיחו בפשיטות דודאי אי אפשר דמיירי בב' עבודות מדקתני התם למנויין ושלא למנויין לטמאים ולטהורים, ואי מיירי בב' עבודות אם כן בלמנויין ושלא למנויין ובלטמאים ולטהורים ודאי פסול משום דעבודה אחת היתה לאינם ראויים בלבד ונשאר בצע"ג.

אחר התמיד הלכך זמנו כל הלילה, אלא על כרחך דפשיטא ליה לרב כהנא דהפסוק דלא ילין חלב חגי, אי אפשר להעמידו באימורי הפסח אלא באימורי חגיגת חמישה עשר, וכדאמר רב כהנא להדיא לקמן (ע"א.).

נד) שם. כתבו התוספות בראש השנה (ל':): ד"ה ונתקלקלו, דהעשה דעליה השלם, היינו דוקא בהקטרה, דהיינו דאין להקטיר שום דבר אחר הקטרת התמיד של בין הערביים. והקשה הטורי אבן (שם) דאם כן מה הקשה רב כהנא מוהקטיר עליה הרי אפשר להעמיד את הפסוק דלא ילין חלב חגי, בגוונא דעדיין לא הוקטר התמיד של בין הערביים.

נה) גמ', והכתוב עולת שבת בשבתו וכו'. הקשה רבינו עקיבא איגר (בגליון הש"ס) מתוספות דיומא (מ"ו). ד"ה אבל, דאיתא התם דבמשלה בהן האור מבעוד יום מקטירין אותם אפילו בשבת, ולפי זה מה הקשה רב ספרא מעולת שבת בשבתו, הרי אפשר להעמיד את הפסוק דלא ילין לבקר הא כל הלילה ילין, במשלה בהם האור מבעוד יום דיכול להקטירו ביום טוב. ומתריך המקדש דוד (קדשים סימן ו' ס"ק א') על פי מה שחידש הקרן אורה, דבאברים שמשלה בהן האור שוב אינם נפסלים בלינה. ואם כן אי תימא דהפסוק דלא ילין לבוקר איירי במשלה בהם האור, תקשי מדוע לא ילין לבוקר הרי משלה בהם האור ואין בהם פסול לינה, אלא על כרחך דהפסוק דלא ילין לבוקר לא איירי במשלה בהם האור.

נו) תוס' ד"ה ולא, וקשה לר' עקיבא תיפוק ליה דחלבי שבת קרבין ביו"ט מקרא דהכא דלא ילין. ותירץ היפה עינינו על פי המשך דברי התוספות דהקשו הא קרא דלא ילין איירי באימורים, ותירצו דמשמע דאיירי בין בבשר ובין באימורים, ולפי זה יש לומר דלא סגי בפסוק דלא ילין לומר דחלבי שבת קרבין ביום טוב, כיון דאפשר להעמיד את הפסוק דוקא בבשר, ואף דמשמע ליה דאיירי נמי באימורין.

נז) בא"ד, תימה לר"י הא קרא בנותר דבשר מיירי. כתב המשנה למלך (קרבן פסח פ"א ה"ז) דתירוצם דחוק, ולכן נראה לו כגירסת הסמ"ג בסוגיין דרב ספרא רמי מלא ילין חלב חגי הא כל הלילה ילין על עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביום טוב, ומעמיד את הפסוק דלא ילין חלב חגי באימורים דפסח נולא באימורים דחגיגת ט"ו כרב כהנא, ודלא כהירושלמי (הובא בתוס' ד"ה בארבעה עשר) דמעמיד את הפסוק דלא ילין חלב חגי בחגיגת י"ד, ולפי זה הפסוק דלא ילין לבקר איירי דוקא בבשר.

דף ס' ע"א

נח) תוס' ד"ה אבל, וא"ת וכו' ואמאי נימא תפוס לשון ראשון. ותירץ הגהות רבי אלעזר משה הורוויץ, דהכא גבי פסח מודה

דף ס' ע"ב

סג) תוס' ד"ה פסח, אליבא דרבי יוסי הוה מצי למיבעי אפילו בשלא לשמו ולשמו. הקשה המהרש"א דאם הספק בשלא לשמו ולשמו היכי פשט רבא דכשר הא ליכא למימר ביה מדמפיק ליה מסתמא וכו' דמהאי טעמא פשט רבא.

סד) גמ', תאמר בלשמו שכן אינו נוהג בכל הזבחים. הקשה המהרש"א דהא בשלא בזמנו גם השלא לשמו קיל דאינו נוהג בכל הזבחים ושקולין הן, ולא אתי שלא לשמו ומפיק מלשמו. ותירץ דצריך לומר דשלא לשמו להכשיר אינו נחשב לאינו נוהג בכל הקדשים, דהא מלבד פסח וחטאת הרי כל הקדשים ששחטן שלא לשמן כשרים אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה, וכיון דכשרים בכל הקדשים נחשב השלא לשמו חמור ומפיק מלשמו דקיל שלא בזמנו.

סה) גמ', תאמר בלשמו שכן אינו נוהג בכל הזבחים אלא בפסח בלבד. הקשה הרש"ש דאיתא בזבחים (ק"י:): דאשם נזיר ואשם מצורע שלא בזמנו, אם שחטן לשמן פסולים ואם שחטן שלא לשמן כשרים, ואם כן הרי גם לשמו שלא בזמנו נוהג בשאר הזבחים ולא דוקא בפסח.

סו) שם. ובטעם הדבר דבפסח שלא בזמנו לשמו פוסל יותר משאר קרבנות, כתב רש"י בזבחים (י"א). ד"ה אם בשאר ימות השנה, דהוי מחוסר זמן דשנה עליו הכתוב בין הערביים כמה פעמים לעכב. והקשה הדבר שמואל דבשלא לשמו בזמנו דנוהג בכל הזבחים, פירש רש"י בד"ה שכן, או לפסול לגמרי או דלא עלו לבעלים לשם חובה, ואם כן גם הפסול דלשמו שלא בזמנו נוהג נמי בכל הזבחים, דהרי כבשי עצרת ששחטן לשמן שלא בזמנו לא עלו לשם חובה.

סז) גמ', דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי כי שחיט ליה שלא לשמו כשר. בחידושי מרן הרי"ז הלוי (מעשה הקרבנות פ"ד הי"א) הוכיח מסוגיין דבדין דלשמה דקרבנות איכא תרי דינים, א'. דיעשו לשמן, ובוה הדין דסתמן נעשין לשמן והווי חלות דין בגוף הקרבן דקרב ממילא לשמו, ב'. דמחשבה שלא לשמן פוסלת אף דנשאר הסתמא לשמן, והווי פסול חיובי ככל המחשבות הפוסלות בקדשים, ולא משום שחסר בלשמה. ומוכח כן ממה שהשווה רבא מסתמא לשמה להיכא דפירש בהדיא לשמו ושלא לשמו, ואם היתה מחשבת שלא לשמו פוסלת משום חסרון בלשמה, לא היה יכול להביא הראיה, מסתמא לשמה, דהתם מחשבת השלא לשמו הפקיע את הסתמא לשמו. עוד כתב, דדחיית הגמ' דלמא שאני היכא דאמר, להיכא דלא אמר, היינו דוקא לענין אם לשמו בפירוש עדיף מלשמו בסתמא. אבל הדין דסתמא לשמן לא מתבטל אף שחשב להדיא שלא לשמן.

סח) גמ', דהא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר וכו'. כתב השפת

אמת דלכאורה היה אפשר לדחות את ראיית הגמרא, דנימא דמה שכתבה המשנה לאוכליו ושלא לאוכליו כשר, היינו משום דסגי במקצת אוכלין, דהרי במחשבה אחת חישב לכולהו. אבל אי חישב מקודם לאוכלין ולאחר מיכן שלא לאוכלין משום דעוקר המחשבה הקודמת פסול, ואם כן הכי נמי בסתמא לאוכליו ואחר כך חישב שלא לאוכליו יפסל, ולעולם אין נפקא מינה בין סתמא לחישב בהדיא. אלא מוכח דהגמרא הבינה, דתנא דמתניתין שאמר לאוכליו וכו' אמר ב' דינים, א'. דסגי במקצת אוכלין. ב'. דאם חישב בתחילה לאוכליו ואחר כך חישב שלא לאוכליו כשר. ולפי זה תירץ הסוגיא דלקמן (סב): ומה שהקשו התוס' בד"ה מה.

סט) תוס' ד"ה סתמו הקשה ריב"א וכו' סתמא לאוכליו קאי וכו'. הקשה בחידושי מרן הרי"ז הלוי (מעשה הקרבנות פ"ד הי"א), דלפי היסוד שהובא לעיל (אות סז) דדינא דסתמא לשמן הוא חלות בעצם הקרבן, ואינו מתבטל אף אם חשב לאחר מיכן שלא לשמן, הא בסתמן לאוכליו קאי לא שייך לומר כן, דהא אף אי נימא דסתמן לאוכליו, בודאי אם חשב להדיא לחולים או לזקנים, הרי הוא מפקיע את הסתמן לאוכליו, דהא ודאי דאין סתמא לאוכליו דין חלות בעצם הקרבן.

דף ס"א ע"א

ע) תוס' ד"ה נעשה, דנעשה כפסח בזמנו שמתו בעליו דאמר בסוף אלו דברים דבעי עקירה וכו'. הקשה השפת אמת הא התם מיירי דבשעת שחיטה לא ידעו שמתו בעליו וממילא לא חשיב עקירה ומשום הכי נפסל, אבל כשידעו בשעת השחיטה שמתו בעליו יש לומר דודאי נחשב לעקירה, ואם כן הוא הדין לפסח שלא בזמנו שלא לשם בעלים דיחשב עקירה.

עא) רש"י ד"ה כמי שאין לו בעלים, ואני שמעתי שינוי בעלים אינו בזריקה וכו' ואי אפשר לומר כן וכו'. המבואר ברש"י דמנויים היינו בעלים, אבל אוכלין היינו האוכלים ממש, והווי שתי מחשבות שונות. וכמדוייק נמי ברש"י לקמן ד"ה לפי אכלו, דגם ערלים יכולים להמנות אף שלא דאסורים לאכול. והקשה המקדש דוד (קדשים קונטרס אחרון סימן ד' סעיף קטן א') דאין אפשר דמי שאינו יכול לאכול יכול להמנות, הא אינם ראויים לאכול, וגם לא להתכפר בו, ובמה יקראו בעלים. ותירץ, דכיון שיכולים למנות אחרים, זקן וחולה דלאו בני אכילה, משום דהווי ראויים לאכול בשעת המינוי, וכן הערלים שבידם עכשיו למול את עצמם, ובאינם ראויים לאכול בשעת המינוי, וכן בערל משום שמתו אחיו מחמת המילה דאינו יכול למול את עצמו, מסתפק המקדש דוד (שם) אם יכולים למנות אחרים על חלקם כיון דיתכן דאין זה נחשב למינוי כלל.

עב) בא"ד, דמחשבת שלא לאוכליו מנויין עליו הן. הרמב"ם

ובשאר קרבנות נמי פסול ולא נמי יפסל, ועוד דדבוודאי צריך לימוד מיוחד על שלא למנוייו בפסח לאשמועינן דמעכב. והמהרש"א פירש דהתוספות הקשו על רש"י ד"ה כמי שאין לו בעלים, דכתב דשלא למנוייו היינו שינוי בעלים, וכמו דשינוי בעלים פוסל בזריקה ובשחיטה בפני עצמם, הוא הדין דשינוי בעלים בקבלה ובהולכה פוסל בפני עצמו, והקשו דאם כן הוא הדין בלאוכליו, יפסול בד' עבודות ממש, ועוד הקשו דבשאר הקרבנות נמי יפסול בד' עבודות, דשלא לשם בעלים הוי חסרון בפני עצמו ולא משום מחשבת הזריקה, ולשון יפסלו לאו דוקא כיון דאינו מעכב. אך הקשה דאיך סלקא דעתך דאוכליו יפסלו בד' עבודות, הא נתמעט דפסול שלא לאוכליו אינו אלא בשחיטה כדכתבו התוספות לקמן בעמוד ב' ד"ה רבה.

עה תוס' ד"ה שחטו וכו', אם שחטו וכו' ומיהו נראה לר"י דה"נ פליגי בשחט לאוכליו על מנת שיתכפרו שאינם אוכלין. אך הרמב"ם (קרבן פסח פרק ב' הלכה ו') פליגי דהרי פסק כרב חסדא, ואפילו הכי כתב דשחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפסח כשר, ואין אדם יוצא בו ידי חובתו לפי שאין מחשבת אכילה בזריקה. וכתב הלחם משנה (שם) דמקורו מהברייתא דלקמן (עח.) (שהביאו התוספות). ובתוספות הרשב"א נמי מחלק בין שלא לאוכליו, לערלים. דבערלים אף אם חישב בשעת הזריקה לערלים פסול לרב חסדא, אבל בשלא לאוכליו אין פסול בזריקה לרב חסדא, וראייתו מלקמן (בעמוד ב') דאיירי בערלים, ומכל מקום הביאו קולא בזריקה דאין מחשבת אוכלין בזריקה ומאי טעמא לא נקטו דאין מחשבת ערלים בזריקה, אלא על כרחך דבערלים סבירא ליה לרב חסדא דפסול, ודוקא באוכלין בזריקה מכשיר כרבה, והטעם לחלק ביניהם דבערלים במחשבת זריקה איכא ילפותא. אבל אין כן במחשבת אוכלין.

דף ס"א ע"ב

עו תוס' ד"ה רב חסדא, אבל הכא לא פתיכי מולים בזריקה. כתב המהרש"א דתירוצם קאי למסקנא, דרב חסדא סבירא ליה דאף בזריקה דוקא כולה ערלה פוסלת ולא מקצתה, אבל להוה אמינא דבזריקה אף מקצת ערלה פוסלת, אכתי תיקשי מאי שנא משחטו למולים ולערלים.

עז תוס' ד"ה רבה, ומיהו מתכוסו לא משמע שום מיעוט. מבואר בתוספות הרשב"א דאין לומר דלשון תכוסו משמע דוקא שחיטה, דהרי דרשינן מואם זבח שלמים קרבנו שתהא זביחה לשם שלמים, ודנו בזבחים (י.) ללמוד בקל וחומר לשאר עבודות דפוסל שלא לשמה, ולא אמרינן דלשון זבח ימעט דדוקא זביחה. [ועדיין צריך עיון דלכאורה סתרו דבריהם לתוספות דלעיל (סא.). ד"ה רבי אומר דכתבו, דרבי מצי למימר דלא פסלי אוכליו ומנויו

(קרבן פסח פרק ב' הלכה ו') כתב דבשחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו כשר, ואין אדם יוצא בו ידי חובתו לפי שאין מחשבת אוכלין בזריקה. וביאר בחידושי רבינו חיים הלוי (שם) דבריו, דהמנויין שאינם ראויים לאכול אינם נחשבים לבעלים, והא דאין פוסל אף על פי ששחטו על מנת לזרוק שלא לשם בעלים – היינו מי שאינו בר אכילה, דמשום דאינו יכול לאכול הווי אינו מחוייב כפרה כמותו, כמבואר בגמ' לקמן (ס"ב ע"א) ואף רב חסדא (שם) לא פליגי על רבה בעיקר הדין, אלא דסבירא ליה דערל נחשב מחוייב כפרה משום הואיל דהא דבידו לתקן את עצמו. (ועיין באות הבאה).

עג בא"ד. מבואר ברש"י דאין מחשבת אוכלין בזריקה משום שהם מנויים עליו, ומדוייק דאם אינם מנויים דהוי שינוי בעלים פוסל בזריקה, אף בחולה וזקן דלאו בני אכילה. וקשה מלקמן (ס"ב.) דמצינו דאין שינוי בעלים פוסל אלא במחוייב כפרה כמותו, וכיון דאינם שייכים באכילה הקרבן פסח הרי אינם חייבים כפרה כמותו, ואף רב חסדא מודה (שם) בהא דכל מה שחילק דוקא בערל. ותירץ הקהילות יעקב (סימן מ"ז), דיש לחלק בין ערל לזקן וחולה, דזקן וחולה אף דאינם ברי אכילה נחשבים מחוייבים בכפרה כמותו, כיון דאין בגברא שום פסול להתכפר, אלא דחסר לו האפשרות לכך, מה שאין כן בערלים דמחוסר מעשה בגופו ולכן פקע ממנו תורת קרבן פסח ונחשב אינו מחוייב כפרה כמותו, וכדמצינו דמילת בניו ועבדיו המעכבתו מלהקריב קרבן פסח אף דראוי מצד עצמו לאכול, ועל כרחך דפסול דערלות מפקיע מדין קרבן פסח. והא דכתב רש"י לקמן בד"ה לפי אכלו, דגם ערל נחשב למנוי, ופסול משום שאינו ראוי לאכילה, ולא כתב משום דהוא מופקע מקרבן פסח, תירץ הקהילות יעקב (שם) בשם המנחת ברוך דכוונת רש"י על ערל דאנוס משום שמתו אחיו מחמת מילה, דכמו דהאנוס שלא למול את בניו ועבדיו, אין ערלתם מעכבתו מקרבן פסח, הוא הדין באנוס על מילת עצמו דאין זה מעכבו מעצם מקרבן פסח. (ועיין באות (עא) דברי המקדש דוד).

עד תוס' ד"ה ואיתקש, תימה לר"י א"כ מה מנויו וכו' דהיינו שינוי בעלים אף אוכליו יפסלו בד' עבודות וכו'. המהרש"ל מבאר דקושית התוספות בד' עבודות דהיינו בחישוב בקבלה או בהולכה על הזריקה, אבל יפסול גם בשחיטה, וכמו דפוסל במנוייו כך יפסול באוכליו, ועוד הקשו התוספות דכיון דשלא למנוייו היינו שינוי בעלים, אם כן מאי טעמא נאמר דין שלא למנוייו בפסח, והוצרך לימוד מיוחד. והמהרש"א על פירושו, דהא בסוגיא דלעיל איתא דלשון ד' עבודות היינו מחשבה בהן עצמן, ולא כשחשב בהם על הזריקה, ועל כרחך דמחשבת שינוי בעלים דמחשב בד' עבודות על הזריקה, אינו נחשב ד' עבודות, ועוד הקשה דלפי פירוש המהרש"ל, הוה ליה לתוספות למימר

(מהדו"ק סימן קע"ד) נסתפק במי שעבר ומל בשבת מילה שלא בזמנה, האם אמרינן אי עביד מהני או דלמא אי עביד לא מהני וצריך להטיף שוב דם ברית. והוכיח מסוגיין דאין צריך, דהרי מסתמא מחלוקת רבה ורב חסדא אף בי"ד שחל בשבת, ואמר רב חסדא הואיל ואי בעי מתקן נפשיה אלמא דאי עביד מהני. והקשה **הדבר שמואל מהגמ' לעיל** (מ"ז): דהמבשל בשר בחלב ביום טוב לוקה משום מבשל ביום טוב, ולא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים לפוטרו, שמע מינה דבמקום איסור לא אמרינן הואיל, ואף הכא ליכא למימר הואיל ויכול למול באיסור דיחשב בר כפרה כמותו, ועל כרחך דמחלוקת רבה ורב חסדא בסוגיין דוקא בי"ד שחל בחול. והוסיף **הדבר שמואל** דהכא מיירי דוקא בשלא מל עצמו במזיד דיכול למול עצמו, אבל במתו אחיו מחמת מילה דאסור למול לכולי עלמא לא אמרינן הואיל.

פר' גמ', אלא דרב חסדא אדרב חסדא קשיא. הקשה **המלאה הרועים** הא לא דמיא האי הואיל להך הואיל, דבמילה שבידו למול את עצמו אמרינן הואיל, אבל באורחים דאין בידו להביאם לא אמרינן הואיל, ותירץ, דצריך לומר דאורחים שכיחי ולכן חשיבי בידו להביאם. [ועיין **רש"י לעיל** (מ"ח). **ד"ה אבל הכא**, דכתב דאורחין שכיחי].

פה גמ', כי לית ליה לרב חסדא הואיל לקולא לחומרא אית ליה. לכאורה טעמא דרב משום דמספקא ליה, והקשה **רבינו דוד** דגבי מבשל ביום טוב לא שייך לומר שיחמיר, דהא ממילא יתחייב מלקות, וזה איא אפשר דהא כתיב והצילו העדה ומלקות במקום מיתה עומדת. [ולתוספות **ד"ה כי**, אין להקשות דלפטריה ממלקות כיון דמדאורייתא ליכא הואיל כלל. (א.ב.)]. עוד הקשה דלא דמו כלל הואיל דמיקלעי אורחין, להואיל דמילה, דהואיל דמיקלעי אורחין היינו דתולים שיגיעו אורחים בפועל, ואילו הואיל דמילה, הרי אחר הזריקה בודאי לא יועיל שימול את עצמו לגבי כפרה זו, אלא אמרינן הואיל ויכול למול את עצמו קודם אין כאן חסרון דלאו בר כפרה. ומבאר **רבינו דוד** דלאו מספק טובר רב חסדא דאמרינן הואיל לחומרא, ולא לקולא, דהא בגמ' לא נזכר כלל דנסתפק, אלא כוונת הגמ' לחומרא היינו לענין קדשים וקולא לענין חולין, דהיינו דלענין כפרה אמרינן הואיל לדון הכל בדין אחד, שלא נחלק בין מולים לערלים אלא בכולן פוסל מחשבת זריקה, ועל דרך דאמרינן **לעיל** (ל"ח). הואיל לענין מעשר, דאמר רבא מסתברא שם מעשר חד הוא, הואיל לדון הכל בדין אחד נאמר רק בקדשים, אבל הואיל ומיקלעי אורחין נאמר בחולין, והגדר הוא שתולים דבר שעשוי לבא כאילו הוא בא, ובזה טובר רב חסדא דתולים שלא יהיה ולא אמרינן הואיל.

פו תוס' ד"ה ערל וכו', ועוד קשה לר"י טמא איך משלח קרבנות. והרש"ש הקשה מהגמ' לעיל (נ"ט). דבקדשים הנאכלים

אלא בשחיטה, ויליף לה מתכוסו, אם כן הווי מיעוט. (נ.מ.פ.).
עח רש"י ד"ה ערלה וכו', שאין וכו', וזמן נמי לא הותר לשום קרבן לאוכלו חוץ לזמנו. הקשה **המהרש"ם** הא **לעיל** (ט"ז): כתבו **התוספות בד"ה הא**, דפיגול נמי הותר מכללו במנחת כהנים ובמנחת נסכים, אם כן חזינן דזמן נמי הותר מכללו. [ונראה דיש לחלק, דהתם כתבו התוס' דאין בהם כרת הוא מה שהותר מכללו וסגי להאי עניינא, אבל הכא בעינן היתר אכילה כטומאה והא לא מצינו בפסול זמן. (א.ב.).]

עט רש"י ד"ה וכי תימא מאי חומרא, חומרא דילה דלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו'. אך הר"ח מבאר דחומרא דזריקה, דבשחט על מנת לזרוק את הדם למחר הוי פיגול, ואילו שחט וחשב בשחיטה לשוחטו למחר אינו פיגול דהרי שחט היום.

פ גמ', מתקיף לה רב אשי וכו', דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה וכו'. כתב הרמב"ם (ק"פ ב,ו) דשחטו למולים וזרק הדם לשם מולים וערלים פסול. והקשה **הראב"ד** (שם) הא לר"א מקצת ערלה לא פסלה אף בזריקה, ורב אשי בתרא והוה ליה לרמב"ם לפסוק כוותיה דמקצת ערלה כשר. ותירץ **הכסף משנה** (שם), דרב אשי אמר בלשון דילמא וליכא ראייה דסבירא ליה הכי, הלכך פסק הרמב"ם כסתמא דגמ' אליבא דרב חסדא. והלחם **משנה** (שם) תירץ, על פי התוספות **ד"ה דילמא**, דכתבו דרב אשי דחה את ראיית רבה לפי מאן דאמר דכל דהו משמע, וכיון הרמב"ם פסק בכמה מקומות דכל כוליה משמע, הוי דלא כרב אשי.

פא גמ', אלא אמר רב אשי רב חסדא ורבה בהאי קרא קמיפלגי. הקשה **בתוספות הרשב"א** דלעיל רבה בעצמו הביא ראייה מהברייתא, ואיך אמר רב אשי דרבה לא נחלק אלא בענין אחר.

דף ס"ב ע"א

פב גמ', לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא. כתב **המקדש דוד** (קדשים קונטרס אחרון ריש סימן ד') דבסוגיין איתא, דבשינוי בעלים בערל אף דמחוייב בקרבן פסח לא נפסל, משום דבפועל אינו יכול להביא קרבן פסח, וממילא אינו בר כפרה כמותו, ואף דרב חסדא פליג, היינו משום הואיל, אבל אי אינו יכול להביא כלל, מודה דאינו בר כפרה ואינו פוסל מדין שינוי בעלים, ולפי זה הקשה אהא דאיתא **בזבחים** (ו'). דחטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום פסולה, שהרי אין אדם מישראל שאינו מחוייב עשה וחטאת מכפרת על עשה, ומשום הכי הווי בר כפרה ופסול משום שינוי בעלים, ומה אכפת לן שמתכפר הא אי אפשר להביא בפועל חטאת על עשה, כיון דהכפרה אינה אלא מקופיאי, ואם כן אינו בר כפרה כמותו, כמו ערל דאף דחייב אינו יכול להביא.

פג גמ', הואיל דאי בעי מתקן נפשיה. בשו"ת **רבינו עקיבא איגר**

קשיא כלל, כיון דסוגיין דהכא מיירי בדאורייתא, ודומיא דהסוגיא דיומא דלא אמרינן ביה הואיל במחוסר מעשה ואפילו לחומרא (ועיין באות הבאה). אך הקשה כיון דבאינו מחוסר מעשה סובר רב חסדא דאמרינן הואיל בדאורייתא, אם כן מדוע באופה מיום טוב לחול לוקה לרב חסדא ולא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחין דלא נחשב למחוסר מעשה. ותירץ, דלרב חסדא אמרינן הואיל מדאורייתא רק למחוסר זמן לבו ביום דלא נחשב למחוסר מעשה כלל, אבל בהואיל ומיקלעי ליה אורחין נחשב למחוסר מעשה לית ביה הואיל. [נועין לעיל (אות פה) מה שכתבנו בשם הרבינו דוד ולדבריו לא קשיא קושית המהרש"א מאופה].

צ **שם**. עיין באות הקודמת בשם המהרש"א דסוגיין איירי בדאורייתא, ולא אמרינן הואיל במחוסר מעשה אף לחומרא. והקשה רבינו עקיבא איגר דאם כן אין מקום לקושיית הגמ' על רב חסדא מהפסח שעברה שנתו, דאפשר לומר דבדאורייתא לית ליה לרב חסדא הואיל ואף באינו מחוסר מעשה, ולעיל דאית ליה לרב חסדא הואיל במולים וערלים היינו מדרבנן, וכדכתבו התוספות (שם ד"ה כו), ואף דמדברי רב חסדא ביומא (ס"ב): מוכח דאמרינן הואיל מדאורייתא באינו מחוסר מעשה, מכל מקום מדברי רב חסדא בסוגיין גבי ערלים ומולים דמיירי דרבנן ליכא קושיא כלל, והוה ליה לגמ' להקשות דוקא אדברי רב חסדא ביומא.

צא **תוס'** ד"ה מה וכו', ונראה לרשב"א דמיבעיא אמאי לא גמרינן לשמו ושלא לשמו דכשר מלאוכליו ושלא לאוכליו. הקשה השפת אמת דאם נילף לשמו ושלא לשמו דכשר מלאוכליו ושלא לאוכליו, אם כן אף בשלא לשמו גרידא יהיה כשר, כיון דאיתא לעיל (ס'): דסתמא לשמה קאי, ובמחשב שלא לשמה הוי כלשמה ושלא לשמה, וילפינן מלאוכליו ושלא לאוכליו דכשר.

קנט **תוס'** ד"ה פסולו בגופו וכו', בסוה"ד, ושינוי בעלים נמי אי אפשר לברר איסורו וכו'. הקשה המהרש"א דכמו דשינוי בעלים נחשב אי אפשר לברר איסורו, הוא הדין לשלא למנוייו דהוי שינוי בעלים, ואם כן, איך אפשר ללמוד דלמנוייו ושלא למנוייו כשר מלאוכליו ושלא לאוכליו, ניפרוך דשלא למנוייו שאני כיון דאי אפשר לברר איסורו. ותירץ דכיון דלעיל (ס'). הוקש אוכליו למנוייו, הוא הדין דהוקש להיפך מנוייו לאוכליו דמקצת כשר ואין משיבין על ההיקש. והקרני ראם (אות ד') דחה את קושית המהרש"א, דהרי גם בלמנוייו ושלא למנוייו אפשר לברר איסורו על ידי שיתן את חלקם בצד, ומאי שנא מלאוכליו ושלא לאוכליו. ותירץ בשו"ת בנין ציון (ח"ב סימן קס"א), דדוקא בשלא לאוכליו אפשר להחשיב את חלקם בצד כיון דהם מנויים, אבל בשלא למנוייו אי אפשר להחשיב את חלקם בצד כיון דאין להם

לבעלים איכא מצוות עשה שהבעלים יאכלו בעצמם מהקרבן, והרי טמא וערל אינם יכולים לאכול מהקרבן, ועל קושיא זו אין לתרץ כדתירצו התוספות בבכור ומעשר, אמנם לתירוץ דמיירי בעופות שפיר, דהא אין בהם אכילה לבעלים. ונראה ליישב דהתוספות הכא סבירא להו דסמיכה מעכבת את הקרבן, ומשום הכי הקשו איך טמא וערל ישלחו קרבנותיהם, אבל מצוות אכילת הבעלים אינה מעכבת את הבאת הקרבן, כדאיתא לקמן (ע"ח): (דבנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם. (א.ב.)).

פז **בא"ד**, ותירץ ר"י דהכא מיירי בעופות וכו' אי נמי בבכור ומעשר. תוספות בגיטין (כ"ח: ד"ה והא דחו את תירוץ ר"י מטעמא דעופות אינם זבחים, ובבכור ומעשר ליכא לאוקמי, כיון דקאמר כל הזבחים, ותירצו, דדין סמיכה היינו דוקא היכא דאפשר, ולכן משלחים קרבנותיהם בלא סמיכה. אבל הכא מיירי בדלא אפשר וכגון בערל שמתו אחיו מחמת מילה דלית ליה תקנתא, ובטמא כגון בזב ומצורע שאין רפואתו תלויה בעצמו, או שהיה עובר בבל תאחר אם היה ממתין.

דף ס"ב ע"ב

פח **רש"י** ד"ה שעברה שנתו, שנולד אשתקד קודם ראש חודש ניסן וכו'. מבאר הגהות רבי אלעזר משה הורוויץ, דרש"י דוקא ראש חודש ניסן ולא בסתם, שנולד קודם י"ד ניסן, משום דדעת רבי ביומא (ס"ה): דשנה תמימה מונה 365 יום, ודלא כחכמים דמונה שנים עשר חודש מיום ליום, ועל כן אם נולד בראש חודש ניסן בשנה חסירה שיש בה רק ד' חדשים מעוברים [דהיינו 352 יום] משכחת לה דראוי לקרבן בערב פסח, אך קודם ראש חודש ניסן הוי מילתא דפסיקתא לכך נקט ליה רש"י. נאך צ"ב דבשנה שיש בה ד' מעוברים גם אם נולד בראש חודש ניסן נחשב דעברה שנתו דהרי יוצא י"ד ניסן ביום ה- 366 ללידתו. (א.ב.).

פט **תוס'** ד"ה לימא וכו', פי' וכו' ולמאי דמסקינן וכו' דאין מחוסר זמן לבו ביום וכו'. הקשה המהרש"ל הא תוספות לעיל (ס"ב) ד"ה כו, כתבו, דבפסח אמרינן הואיל לחומרא, מה שאין כן בשחט שעיר דיום הכפורים בחוץ, דלא אמרינן הואיל במחוסר זמן דהוי כמחוסר מעשה, אם כן אין צורך להעמיד סוגיין דמבו ביום פריך, אלא אף במחוסר זמן דהוי מחוסר מעשה אמרינן בו הואיל, ותירץ המהרש"ל דלדעת התוספות קושיית הגמ' מפסח שעברה שנתו היא אף לרבה דלית ליה הואיל בפסח אפילו לחומרא, כיון דהוי מחוסר מעשה, ולכן לדידיה צריך להעמיד את קושית הגמ' דמבו ביום פריך דלא הוי מחוסר זמן ואינו נחשב למחוסר מעשה, ואמרינן ביה הואיל וכדאיתא בגמ' לעיל (ס"ב). אמנם המהרש"א דחה את דבריו דמנלן לתוספות דקושיית הגמ' אליבא דרבה, דלמא הקשו רק אליבא דרב חסדא וכדכתב רש"י בד"ה שלא בזמנו. ואקושיית המהרש"ל כתב דלא

הדרק היוזמי

מסכת פסחים דף סב - דף סג

טו אלול - טז אלול התשע"ג

חלק כלל, ולכן נחשב אי אפשר לברר איסורו, וכל זה לפירוש הראשון ברש"י ד"ה אי אפשר, דאפשר לברר על ידי שיניח את חלק החולה והזקן בצד, אבל לפירוש השני דאפשר לברר על ידי שיאכילנו לראויין, הוא הדין דשלא למנויינו אפשר לברר.

דף סג ע"א

צג) מתני', השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה, הקשה הפרי מגדים (פתיחה כוללת להל' פסח ח"א פ"א, ד) איך לוקה השוחט הרי שמא ביטלו בליבו. ותירץ דכיון שקיבל עליו התראה שוב אינו יכול לומר שביטל או הפקיר. אלא שעדיין הקשה שם בגוונא שיש לאחד מבני חבורה חמץ איך לוקה השוחט, ותירץ דמיירי שאותו אחד מבני החבורה אמר לשוחט שיש לו חמץ שלא ביטלו, ומכיון שאיסור בעד אחד הוחזק (כמבואר ברמב"ם פ"ג משגגות ה"ב) לוקה השוחט. והשאגת אריה (סימן ע"ז) כתב דמתניתין בחמץ שקיבל עליו אחריות, דבכהאי גוונא לא מהני ביטול כמו שהאריך להוכיח שם. עוד כתב דבפשיטות יש לבאר, דמיירי שראינו שקנה חמץ או שהחמיצו בידיים אחר חצות דשוב אינו יכול לבטלו, אלא שאי אפשר להקים בכהאי גוונא לרבי שמעון דסבירא ליה לעיל (כה). דבערב פסח חמץ מותר בהנאה, ואם כן יכול להפקירו. ובנודע ביהודה תנינא (או"ח סימן סא ד"ה ומה) תירץ, דכיון שאנו רואים אותו שהחמיצו בידיים או קנה החמץ בכסף, אין סיבה לחוש שהפקירו דלאו בשופטני עסקינן שיעשה דבר בטל במה שאינו שלו, או שיאבד מעותיו בכדי. ועוד שכיון שמתרים בו וקיבל התראה ולא השיב שביטלו, אין בזה ספק כלל.

צד) מתני', השוחט את הפסח על החמץ. כתב הצ"ח דהדבר פשוט דהוא הדין אם זבח על השאור, וכעין שאמרו בביצה (ו): דפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ, לומר לך זהו שאור זהו חמץ, והוא הדין דזהו חמץ זהו שאור.

צה) רש"י ד"ה השוחט וכו', דלא תשחט על חמץ וגו'. הקשה הצ"ח מדוע נקט רש"י מקרא זה דפרשת כי תשא, ולא קרא דלעיל דפרשת משפטים, לא תזבח על חמץ וכו'. ותירץ כיון דבקרא דמשפטים לא נזכר פסח, והמקור זובח קאי אפסח, דסמוך לו כתבה התורה, לא ילין לבוקר זבח חג הפסח.

צו) רש"י ד"ה ושלא לשמו פטור. דפטול הוא ושחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה וכו'. אבל המאירי מפרש דכיון דפטול אינו קרוי זבח לחייבו משום שוחט על החמץ. ודייק השער המלך (פ"א מק"פ ה"א בשם ח"א), דלדעת רש"י הוזרק שלא לשמה יהא חייב, כיון דהשחיטה ראויה היתה, ועיין שם שהביא שהמשנה למלך נסתפק האם מי שזרק או הקטיר את הפסח לאחר שנפטל, עובר על הלאו. וכתב השער המלך דאין להוכיח מרש"י, משום דבגוונא דרש"י בשעת הזריקה עדיין היה הפסח

כשר. (ועיין עוד בגרי"ז תמורה (ד): על תוס' ד"ה רבא). צז) רש"י ד"ה חייב. דלהכי וכו' וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה וכו'. התוס' יום טוב (פ"ה סוף מ"ד) הוכיח מהא דפירש כן דוקא בסיפא לענין תוך המועד, ולא ברישא לענין י"ד, דסבירא ליה דאין עוברין על לאו דבל יראה ובל ימצא משש שעות, אלא דוקא מליל ט"ו. וכן כתב המנחת חינוך (יא, א). וכן כתב המהרש"א (לעיל י: ד"ה בפירש"י) בדעת רש"י, אמנם הצ"ח מוכיח מרש"י לעיל (ד). ד"ה בין לר"מ, דכתב דעוברין על בל יראה וכו' אחר ו' שעות, עיין שם. ובמנחת חינוך (שם) הביא דכ"מ גם ברש"י בבבא קמא (כט: ד"ה משש.

צח) רש"י ד"ה עד שיהא וכו', בסוה"ד, ואם יש לאחד מהן כולן עוברין. ותוס' בעמוד ב' ד"ה או פליגי, דדוקא השוחט לבדו עובר, וכן סבר התוס' רי"ד, וביאר, דאף על גב דהשוחט שליח של כל בני החבורה הוא, הא קי"ל דאין שליח לדבר עבירה, ובפסקי הרי"ד הוסיף דאף הזורק והמקטיר עוברים כשיש לאחד מבני החבורה. והמאירי כתב, דהוא הדין לקבלה ולהולכה.

צט) תוס' ד"ה השוחט פסח וכו', אומר וכו' דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב, ותוס' הרשב"א כתב, דשנה הכתוב פעמיים איסור שחיטת פסח על החמץ, חדא במשפטים, לא תזבח על חמץ דם זבחי, וחדא בכי תשא לא תשחט על חמץ דם זבחי, ואף על פי כן אין הקרבן נפטל כמבואר בירושלמי, דאדרבה ממה שאנו רואים דהוא מתחייב על הזריקה מוכח שהפסח עצמו כשר, ועוד שהתורה קוראת אותו זבח. ובמהרש"א ביאר טעם התוס', דלא שנה הכתוב לעכב, כיון דהנך תרי קראי צריכי לעבור עליו בשני לאוין. והשער המלך (פ"א מק"פ ה"א), כתב דכל היכא דאיכא למידרש ששנה הכתוב לעכב לא מוקמינן ליה בלאוי יתירי וכדלעיל (כד:). ובבית הלוי (ח"א סימן ל' אות יד) ביאר דברי המהרש"א דאם כוונת הכתוב לשנות עליו לעכב סגי בלשון עשה ולא בלשון לאו. ועיין בתמורה (ד): בתוס' ד"ה רבא שהקשה, לשיטת רבא דכל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, מאי טעמא שחיטתו כשרה. והביא דברי הירושלמי הנזכר לעיל, דכאן יש דרשה להכשירו.

ק) בא"ד. בחידושי רבינו עקיבא איגר נתספק, האם הפסח כשר אף בגוונא שהשוחט על החמץ היה מזויד, או דלמא כיון דאין שליח לדבר עבירה בטל השליחות, ואין כאן שחיטת פסח כשר כי נעשה בלא שליחות, ועיין במנחת חינוך (ה' ח') שהסתפק אם פסח שנשחט בלא שליחות כשר, ועיין מנחת ברוך סימן י"ז ואור שמח (פ"א ממקואות הי"א), שהסיקו שכשר אף בלא שליחות, וכן העלו עוד אחרונים לדינא. (עיין דבר שמואל דף ז: אות ו). ולפי זה אין מקום לספיקו של רבינו עקיבא איגר ובכל גוונא יהא כשר.

דף סג ע"ב

קא) גמ', ר"י אמר אף על פי שאין עמו בעזרה. כתב החזון איש (סימן קיח סק"ג) דנראה דהשוחט על החמץ אינו חייב בזמן שהחמץ בים, או ברשות הרבים. אף אם הטילוהו בעלים לאחר זמן איסורו, ולא קיימו מצות ביעור, והוא כמו דעל כל יראה אינם עוברים על חמץ שבים, אף בחמץ קשה שלא התפרר.

קב) גמ', אלא בהתראת ספק קמיפלגי הקשה החזון איש (סימן קכד לדף סג) דכיון דקושטא דמילתא דריש לקיש סבירא ליה על בסמוך, ובעיני עמו בעזרה, אם כן למה לי טעמא דהתראת ספק, תיפוק ליה דעיקר חיובא הוא עד שיהא עמו בעזרה.

קג) גמ', אי הכי אפילו לאחד בסוף העולם נמי א"ל אמר קרא לא תשחט ולא ילין וכו'. ביאר הגרי"ז (בגר"ח סטנסיל כד) דלא הווי ילפותא בעלמא, אלא דדינא קאמר דאיסור דכל תשחט תלוי ממש בבל תלין. דהיינו דדוקא האוכלים עוברים ולא המתכפרים, ובוזה ביאר את דברי התוס' במנחות (עח: ד"ה או) שכתבו דאף לרבי יהודה דסבירא ליה דהשוחט את התמיד על החמץ לוקה, מכל מקום פשיטא דאם יש לאחד מישראל חמץ אין השוחט עובר. והיינו כנ"ל כיון דלתמיד אין אוכלים אלא מתכפרים.

קד) תוס' ד"ה או וכו', דלא מיחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק. אמנם הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה קטו) כתב דהשוחט הזורק או המקטיר לוקה, וכל מי מהם [בני החבורה] שיש חמץ אצלו בעת ההיא לוקה, ובספר החינוך (מצוה פט) כתב וזה לשונו, והעובר עליה והניח מדעתו כזית חמץ ברשותו בשעת הקרבנו אחת השוחט וכו' או אפילו אחד מבני החבורה הנמנין באכילתו לוקה, ולכאורה משמעות דבריהם דעובר דוקא מי שיש חמץ ברשותו, אמנם הרמב"ם בספר היד (פ"א מק"פ ה"ה) כתב וזה לשונו השוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, אחד השוחט ואחד הזורק וכו' אם היה ברשות אחד מהם, או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבנו הרי זה לוקה והפסח כשר. והכסף משנה למד בדבריו דלוקה השוחט וכו' אף אי יש חמץ לאחד מבני החבורה. נולכאורה סתרו דבריו, ואולי אפשר ללמוד גם בדבריו ביד החזקה, שמה שכתב לוקה היינו מבני החבורה ולא השוחט, ואולי גם מדויק בלשונו שכתב בתחילה לוקה, ושנה לוקה בסוף בדבריו המתייחסים לאחד מבני החבורה. (ועיין במנחת חינוך (שם) בהוצאת מכון ירושלים בהגהה אות ו' מהרלב"ג) וצריך עיון.]

קה) רש"י ד"ה המקטיר וכו', של פסח וכו' אי לא היה לאחד מבני החבורה וכו' יש לו למקטיר עובר. ובפסקי הרי"ד כתב, דאף שאין למקטיר חמץ אלא רק לאחד מבני החבורה עובר. והצל"ח רצה לפרש דמה שדחקו לרש"י לומר דברים אלו, משום דסבירא

ליה דכשיש לאחד מבני החבורה חמץ הפסח פסול, (ודלא כתוס' בעמוד א' ד"ה השוחט). ואם היה חמץ לאחד מבני החבורה כבר נפסל הפסח בשחיטה, ושוב אין המקטיר חייב כי הקטיר דבר פסול. אמנם הוכיח מסוף דברי רש"י דסבר דהפסח כשר. ועל כן ביאר, דאין הכי נמי גם כשיש לא' מבני החבורה חמץ חייב המקטיר, אלא דנקט בכהאי גוונא כדי לתרץ הסוגיה היטב.

קו) רש"י ד"ה הואיל וישנו וכו'. דכתיב בהו נמי לא ילין חלב חגי. פירש המהרש"א הטעם דנקט רש"י האי קרא, ולא קרא דלא ילין לבוקר זבח חג הפסח. כיון דההוא קרא סבירא ליה לרש"י דמיירי בהלנת בשר, ולא בהלנת אימורין, אבל האי קרא דכתיב לא תזבח ולא ילין חלב חגי בודאי בהלנת אימורין קמשתעי, ודלא כתוס' לעיל (נט:). ד"ה ולא עולת חול, דהוכיח דקרא דלא תשחט ולא ילין מיירי אף בהלנת אימורין. (וע"ע להלן אות קז).

דף סד ע"א

קז) תוס' ד"ה ואיכא וכו'. ונהי דלא מקיש להקטרה לענין הכי מקיש וכו'. פירש המהרש"ל דקרא דולא ילין חלב חגי לא מקשינן ללא תשחט, אבל קרא דלא ילין זבח פסח מקשינן. אמנם המהרש"א (סג:). ד"ה בפרש"י כתב, דאי אפשר לפרש כן לשיטת התוס' לעיל (נט:). ד"ה ולא עולת, שכתבו דקרא דלא ילין מיירי נמי בהלנת אימורין, אלא דוקא לרש"י (סג: ד"ה הואיל) עיין שם. ולכן פירש שכוונת התוס' דההיקש דלא ילין ללא תשחט אתי ללמד דכמו שהשוחט או הזורק חייבים כשהחמץ בביתם, הכי נמי אם החמץ נמצא בבית אחד מבני החבורה. אבל לא הוקשו ללמד שהמקטיר יהיה חייב כמו השוחט.

קח) מתני', הפסח נשחט בשלש כתות. האור זרוע (הל' פסחים סימן רכז) מביא בשם הירושלמי שכך היה בפסח מצרים. וקולו של משה היה הולך בכל ארץ מצרים מהלך ארבעים יום, ואומר ממקום פלוני למקום פלוני כת אחת, ממקום פלוני לפלוני כת השניה. וממקום פלוני למקום פלוני כת השלישית. נולכאורה צריך להבין, הרי כל אחד שחט במקומו, ומה שייך לומר בזה ג' כתות, אמנם לפי מה שכתב בתרגום יונתן (שמות יט, ד) דכששחטו הפסח ביציאתם ממצרים הביאם הקב"ה על ידי עננים לבית המקדש, ואחר שעשו את הפסח החזירם למצרים, אתי שפיר. (א.ג.).

קט) מתני', תקעו והריעו ותקעו, פירש הרמב"ם (פ"א מק"פ ה"ב) דאף על פי שבשאר קרבנות לא היו תוקעין על שחיטתן, מכל מקום בקרבן פסח כיון שאין לו נסכים שיוכלו לתקוע בשעת ניסוך, היו תוקעין בשעת השחיטה. ומקורו בירושלמי (כאן הלכה ה'). ועיין שם באור שמח דאף לענין שירה כן הוא, דדוקא היכא דאיכא נסכים אין אומרים בשעת שחיטתו. אמנם הרי"ב בתוס' ד"ה קראו חילק בין שעת הקרבת הקרבן לשעת עשייתו.

כל וכו'.
 קיד) בא"ד, קשה לר"י דהא אין אומרים שירה אלא על היין, וכן
 היו מקדשין העזרות וכו'. תוס' הרא"ש ברכות (לה.) ד"ה מנין
 כתב, דמצינו הרבה שירות בלא יין כגון הלל שבשחיתת פסח
 ולילי הפסח ובמלחמה כדאשכחן ביהושפט וכו', אלא הכי
 קאמר, אין אומרים שירה על שום אכילת מזבח כגון בהקטרה
 ובזריקה ובניטוך המים אלא על ניטוך היין. ובחידושי הגרי"ז
 (פ"ג מחנוכה ה"ז ד"ה שוב) תמה מדוע לא הקשו תוס' דידן
 ותוס' הרא"ש מכל הלל של י"ח ימים שגומרים בהן ההלל,
 שאינו נאמר על היין. והוכיח מזה דההלל ד"ח ימים אינו מדין
 שירה אלא מדין קריאה, מה שאין כן שירת הלויים בקרבן פסח
 והשירה באכילתו וכו' שהם מדין שירה עיין שם.

דף סד ע"ב

קטו) מתני', והשלישית במקומה עומדת. כתב רבינו עקיבא איגר
 דהא דנקטו גבי הראשונה "וישבה" וגבי שלישית במקומה
 "עומדת", דהראשונה והשניה כיון שלא היו בעזרה יכלו לשבת,
 והשלישית שהיתה במקומה בעזרה אסורה בישיבה, דאין ישיבה
 בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד.

קטז) גמ', אין הפסח נשחט אלא בג' כיתות וכו'. כתב הרמב"ם
 (פ"א מק"פ ה"א) וזה לשונו, היו פחות מחמשים אין שוחטין את
 הפסח לכתחלה, ואם שחטו כשר. ותמה הדבר שמואל אטו
 משום מצוה דלכתחילה יבטלו לגמרי את שחיטת הפסח שהוא
 בכרת, והרי אפילו עשה דהשלמה נדחית. [ואפשר לומר
 דהלכתחילה כאן היינו שיחכו עד שיגיעו חמישים, אבל אם
 יגמר זמן ההקרבה בודאי יצטרכו לשחוט אפילו אם אין
 חמישים].

קיז) גמ', אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילו עיילו וסמכינן
 אניסא. הקשה המהרש"א דכיון דבנס ננעלין כדי שיהיו ג' כתות,
 אם כן איך הסתפקה הגמ' לעיל אם אם ג' כתות בבת אחת,
 דאם כן למה ננעלין כלל בין כל כת וכת. ופירש הצ"ח דכוונתו
 להקשות דאף דאין משגיחין בבת קול ובנס להכריע הדין כי לא
 בשמים היא, מכל מקום הרי כתבו תוס' ברכות (נב.) דבאיכא
 ספק יכולה הבת קול להכריע. ותירץ דלמתניתין לא מספקא
 (עיין לעיל אות קיב) ואביי אזיל אליבא דמתני'.

קיח) גמ', וסמכינן אניסא. הרמב"ם (קרבן פסח א' י"א) פסק
 דאם שחטו כולן בבת אחת כשר, והכסף משנה כתב שמקורו
 ממה שלר' יצחק משום דמספקא ליה לא אמר הלכך אי לא
 נשחט בג' כתות פסול, אלא הדרך לנהוג לכתחילה. והצ"ח
 כתב דנראה דמקורו מהא דסמכינן אניסא, דאילו בדבר המעכב
 בדיעבד, אביי נמי הוה מודה דלא סמכינן אניסא, תדע דשנינו
 (יומא ב.) שמתקינין לכהן גדול כהן אחר תחתיו שמא יארע בו

קי) מתני', תקעו והריעו ותקעו. דעת רש"י בסוכה (נד:) ד"ה ערב
 הפסח, דבכל פעם קודם שהתחילו בקריאת ההלל היו תוקעים
 ומריעין ותוקעין, ואשר על כן לכל הפחות תקעו והריעו ותקעו ז'
 פעמים (שהן סה"כ כ"א תקיעות) בכל ערב פסח. כי בכת
 הראשונה ושניה קראו ההלל ג' פעמים והכת השלישית
 התחילה פעם אחת. [דהא דאמרו במתני' שלא שילשו מימיהן
 היינו שלא גמרו פעם שלישית כולו אבל לא היה כת שלא
 התחילה פעם שלישית]. אמנם התוס' (נד.) ד"ה שויר פליגי,
 וכתבו דמשמע במתניתין דכת ראשונה ושניה לא התחילו פעם
 שלישית. וביארו שם שהיו תוקעין ומריעין ותוקעין ג' פעמים כל
 הלל, והיינו לפני כל פרק ופרק. פעם אחת קודם שהתחילו הלל.
 ופעם שניה קודם שהתחילו אהבתי ופעם ג' קודם שהתחילו
 הודו.

קיא) מתני', שחט ישראל וכו', כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת.
 החזון איש (אהע"ז סימן קלד לדף לג:) (דייק ממתניתין דשחיטת
 זר מותרת אף בשבת, ודלא כרש"ש (יבמות לג:) שדייק מרש"י
 (שם) ד"ה שחיטה בזר דאסורה. אמנם הרש"ש שם כתב דשמא
 יש לדחות הראיה ממתניתין דפסח שאני כיון דלכתחילה מצות
 השחיטה בבעלים, כדאיתא לעיל (ז:).

קיב) רש"י ד"ה הפסח נשחט וכו', פסחי ציבור בין וכו'. כתב
 הצ"ח (בעמוד ב' ד"ה ננעלו) דמתניתין פליגא אברייתא דלהלן
 עמוד ב' דלרבי יצחק מספקא לן אי בעינן ג' כתות בבת אחת, או
 בזה אחר זה. דלמתניתין ודאי דינא דג' כתות דוקא. והמשנה לא
 הסתפקה בזה שהרי לא הוזכר במשנה שצריכים שלשים בכל
 כת. וכתב הדבר שמואל דכן משמע גם ברש"י כאן. אמנם
 הרמב"ם (פ"א מק"פ ה"א) פסק כרבי יצחק ומשמע דסבירא ליה
 דאין הכרח ממתני' דפליגא אברייתא.

קיג) תוס' ד"ה קראו וכו', פי' ליום וכו'. אמנם רש"י פירש בד"ה
 קראו את ההלל דקאי אשלוש כיתות. ומשמע שהעם אמרו ההלל
 וכן כתב רש"י בסוכה (נד:) ד"ה ערב הפסח. ועל מה שהוכיחו
 התוספות דבריהם מהתוספתא. תירץ בחידושי הגרי"ז (הלכות
 קרבן פסח) דרש"י מודה דאף הלויים קראו הלל מדין שיר של
 הקרבן כשאר קרבנות. אלא דרש"י חידש דאף מביאי הקרבן בעו
 לומר הלל בשעת שחיטה, ולא מדין שיר של קרבן, אלא כאמירת
 הלל בעלמא, דכשם שהפסח טעון הלל באכילתו, כך בשחיטתו.
 וכדלקמן (צה.) אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ואין אומרים
 הלל, ועין שם שהטעם דאף שיר דלויים היה הלל, משום דבכל
 הי"ב יום שהחליל מכה לפני המזבח, השיר היה הלל.
 ומדאורייתא כבשאר קרבנות, וכדדרשו בספרי, ועל זבחייהם זו
 זביחת הפסח, דנתרבה לתקיעת חצוצרות וכו'. ודלא כמנחת
 חינוך (שצד, יג) שכתב דשיר זה הוא מתקנת נביאים וכמו
 שתיקנו בכל יום טוב, וכלשון הגמ' לקמן (ק"ז.) נביאים תיקנו על

הדרה היומיומית

מסכת פסחים דף סד – דף סה

יז אלול – יח אלול התשע"ג

פסול.

ק"ט] גמ', ננעלו תנן ולא סמכינן אניסא. כתב החת"ס (בליקוטים) דלא הוצרכו לסגור הדלתות מחמת שלא היה מקום לכל ישראל להכנס לתוך העזרה שהיה רק קל"ה אמה. כיון דבמקום קדוש המועט מחזיק את המרובה בטבע בלי נס, ואדרבה נעילת דלתי העזרה לסגור בפני הנכנסים שלא יכנסו זה הוא נס שלא בטבע כדי שיתחלקו לג' כתות.

קכ] גמ' והיו קורין אותו פסח מעובין, וברש"י, על שם שהעם רב. יש לבאר על פי מה שמצינו לעיל (לז). דבאתרא דתנא נהגו לקרוא לפת מרובה, פת עבה, דהיינו שבלשונם "מרובה" נקרא "עב". (י.צ.ב.).

קכא] גמ', מסייע ליה לרשב"ל דארשב"ל אין מעבירין על המצוות. כתב המאירי דדוקא קבלת המלא היא מצוה, אבל החזרת הריקן אינה מצוה אלא תשמישי מצוה. ולפי זה לכאורה אין מכאן ראיה דאין מעבירין על המצוות אפילו כשיש לפניו שתי מצוות אלא רק כשאחד מצוה והשני תשמיש ומכשיר מצוה. ועיין טורי אבן מגילה (ו): ד"ה מסתבר שהאריך בזה.

קכב] רש"י ד"ה שחל להיות בשבת, ואינו יכול לתקן המקלות, אמנם הרמב"ם בפירושו המשניות פירש, דהאיסור הוא משום מוקצה. וכבר תמהו הצ"ח והרש"ש דכן הוא להדיא בשבת (קכג): דמייירי קודם התרת כלים או אף אחר שהתירו, ומכל מקום כיון דאפשר על ידי שיניח ידו על כתף חבירו בלי לטלטל המקלות אסור לטלטל. [ובמ"ב סימן ש"ח סקי"ב למד מכאן דאין לטלטל מוקצה לצורך גופו ומקומו כשאפשר באופן אחר עיין שם]. ובחתם סופר (שבת קכג: סוד"ה ונלענ"ד) כתב דאפשר שהוא טעות סופר ברש"י וצריך לומר לטלטל המקלות.

קכג] רש"י ד"ה בנ' סגי, עיילי שלשים ברישא ושוחטין פסחיהן וכו'. והאור זרוע (הל' פסחים סימן רכו) כתב, דקצת קשה דאם כל השלושים כבר שחטו פסחיהן אם כן בכת השניה יהיו רק עשרה חדשים, והביא שיש מפרשים דבתחילה כשיש ל', רק י' ישחטו פסחיהם, ואחר שיצאו אלו העשרה, יכנסו עשרה אחרים וכו'. כיון דרחמנא קפיד משום ברוב עם הדרת מלך שבכל שחיטה יעמדו במקום ל' אנשים שעדיין לא שחטו. מה שאין כן באם כל הל' שחטו דליכא הדרת מלך לכת השניה שעומדים שם אנשים שאינם מחוייבים. [אמנם הרמב"ם פ"א מקרבן פסח ה"ט כתב ג"כ כפירש"י]. [וכן מוכח לשון הגמ', "דעיילי תלתין ועבדי" משמע שכולם שחטו ורק אחר כך יצאו י'].

קכד] רש"י ד"ה אי נימא דילמא, כשהוא וכו' והוי ליה מורידין בקודש. ובתוס' רי"ד כתב, דטעמו אינו נראה ולכן פירש הטעם, משום דאיכא למיחש לגנבי שיביאו מביתם כלים של כסף ויחליפום בשל זהב, וכדאמרין בירושלמי.

דף סה ע"א

קכה] גמ', אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות. כתב המאירי (סוף קידושין ד"ה אין לך) דאף שבפשוטו של דבר כן הוא. יש להוסיף בפירושו שבניו נקיבות היינו שהזכרים פחותים וחסורים. ואשרי מי שבניו זכרים שנמצא בהם השלימות המכוון בהם. וכעין זה פירש החתם סופר (ליקוטים) שהוא חסרון כשהבנים רק מקבלים במקום להשפיע עיין שם.

קכו] גמ', כמעשהו בחול וכו' שלא ברצון רבי אליעזר וכו' אפילו תימא שלא ברצון חכמים ורבי נתן היא. הרמב"ם (פ"א מק"פ ה"ז) פסק שכמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ורוחצין את העזרה בשבת ושלא כדעת חכמים, ופירש להדיא דהטעם משום דהוי רק שבות ואין שבות במקדש, ואפילו בדבר שאינו צורך עבודה הותר איסור שבות במקדש. ולהדיא דלא כרבי נתן.

קכז] תוס' ד"ה המכבד והמרביץ, ונראה וכו' סתם מכבד ומרביץ מכויין להשוות גומות, אף על פי שאין צריך להשוות גומות וכו'. הקשה בגליון הש"ס הא אי מכויין להשוות הגומות, ממילא נחשב שצריך לכך. ותירץ רבי אלעזר משה הורוויץ, דיש לומר שהוא מתכוין להשוותו לפי שאין לו מקום לעפר שמכבד, ורוצה שהאבק יכנס לתוך הגומות, וכעין זה בעזרה כוונתם להשכיב הטינוף והדם, וממילא הן משווים אותם. וכעין זה פירש הרש"ש דהמכבד עיקר כוונתו ותכליתו הנצרך לו הוא כיבוד הבית, אלא דממילא הוא משוה את הגומות. וכאדם שיש לו גבשושית עפר ומכניס אותו בחריץ של חבירו, שאין לו ענין במילוי החריץ אלא בסילוק הגבשושית.

קכח] בא"ד, והא בעזרה שהיה לה ריצפת אבנים לא שייך אשווי גומות. רש"י בשבת (קנא:): ד"ה קרקע בקרקע מיחלף כתב, שאסרו אף ריצפת אבנים משום דמיחלף בקרקע אחר, וכתב רבינו עקיבא איגר, דודאי אף תוס' מודו ולא יחלקו על הסוגיה שם, אלא כוונתם להקשות על מה שפירש רב חסדא דלא היה ברצון רבי אליעזר שאוסר מדאורייתא, אבל ברצון חכמים הוי, דלשיטתם היה רק שבות ולא גזרו במקדש, והקשו התוס', דהרי אף לרבי אליעזר במקדש הוי רק שבות גזירה משום דמיחלף בקרקע אחר.

קכט] בא"ד, מחוזא היתה כולה רצופה, הביאור הלכה (סימן שלז ד"ה ויש מחמירין) מביא בשם הריב"ש דאפשר דסגי ברוב העיר רצופה, דלא גזרו על רובה מפני מיעוטא.

קל] תוס' שם בא"ד. בכיבוד אסור דמשוי גומות יותר מריבוץ. הקשה רבינו עקיבא איגר מה לי דהווי יותר, הא מכל מקום הוי דבר שאין מתכוון, ואי נימא דמשום הכי הוי פסיק רישא, יקשה לרבנן דסברי כיבוד וריבוץ פטור, דמהא דלא שרו ריבוץ לכתחילה מוכח, דסבירא להו כר"י, ואם כן במכבד אמאי לא מחייבי כיוון דהוי פסיק רישא, ואף דאין צריכה לגופה הא ר"י

לאחוריו. ביאר בזה האור שמח (פ"א מק"פ ה"ו) דבדווקא נהגו כן מצד הדין, כיון דקדשים בעי שימור ונפסלין בהיסח הדעת. ותנן בפרה (פ"ז מ"ה) שאם נתן את של חטאת לאחוריו פסול, ואם כן לא יכלו להפשיל את הפסח לאחוריהם ללא הנחתו בעור כי יפסל בהיסח הדעת, והוצרכו ליתנו לתוך העור, משום דעור אינו מקבל טומאה ושוב אינו יכול להטמאות ואין כאן היסח הדעת. ובדבר שמואל הביא לבאר לפי זה טענת רב עיליש, דמצינו שם בפרה, דכשאי אפשר בענין אחר (כגון שיש לו שתי חביות של מי חטאת) כשר גם אותו אחד שנתן לאחוריו. ולכן אף כאן כיון שמשום כובד המשא, הדרך להפשילו לאחוריו, ממילא הוא נחשב שמור אף בכהאי גוונא ואינו נפסל בהיסח הדעת. (ועיין באות הבאה).

קלד) גמ', אמר רבי עיליש טייעות. פירש היעב"ץ דאין כוונתו לחלוק, אלא קא משמע לן שכך נאה לעשות משום חיוב מצוה שאדם יקל בכבוד עצמו מפני כבוד שמים. והצל"ח ביאר החידוש על פי דברי התוס' שהובאו לעיל אות קלב בתירוצם השלישי, דרבנן מתירים להפשיט לגמרי את כל העור. וכוונת רב עיליש לחדש דרבנן מתירים לגמרי, כיון שודאי דרך הישמעאלים להפשיט כדרך המפשיטין את כל העיר ולא רק עד החוזה.

מחייב, והניח בצריך עיון. אמנם במהרש"א משמע שהבין שדבריהם בהמשך לדלעיל, ואשווי גומות משום איסור הזזת עפר ממקומו דהיינו איסור מוקצה. ברם בתוס' הרשב"א כתב, להדיא שהם שתי סיבות לחלק מכיבוד לריבוץ א' משום הזזת העפר והשני משום אשווי גומות.

דף סה ע"ב

קלא) גמ', שבח הוא לבני אהרון שילכו עד ארכבותיהם ברם, מכאן הוכיח החת"ס (חידושי סוכה לו. ד"ה והנה) דאתרוג שנולדו בו נימורים על ידי משמוש היד ורוב נענועים, כיון שעל ידי מצוותו בא זהו הודו והדרו עיין שם.

קלב) גמ', כאו"א נותן פסחו בעורו וכו'. תוס' בשבת (ק"ז). ד"ה דשקיל הקשו, דמבואר שם בגמ' דהפשט מותר בשבת דוקא בברזי, דהיינו חתיכות דקות, דבלאו הכי הוי פסיק רישא דמלאכת הפשטה, משום דאינן נצרך לקרבן יותר מאשר עד לחוזה. וכאן משמע שהפשיטו כולו כאחד. ותירצו דאפשר דהגמ' כאן לא קאי אשבת, אי נמי נוטלו בעורו שנפשט עד החוזה, אי נמי דרבנן מתירים אף הפשט לגמרי, ורק אליבא דרבי ישמעאל אמרו אודי לן מיהת דמותר בברזי.

קלג) גמ', הנא כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו ומפשיל

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרג היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדרג היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד"ח בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>